

"EI KAI TÄTÄ HULLUKAAN KESTÄISI JOS EI TÄÄ
JOTAIN ANTAISI"

Ulkomaanavustajien aktiivinen sopeutuminen freelance-työn
reunaehtoihin

Iira Hartikainen

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2008

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department Viestintätieteiden
Tekijä – Author Iira Hartikainen	
Työn nimi – Title ”Ei kai tätä hullukaan kestäisi jos ei tää jotain antaisi”. Ulkomaanavustajien aktiivinen sopeutuminen freelance-työn reunaehtoihin.	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2008	Sivumäärä – Number of pages 97 + liite
Tiivistelmä – Abstract Suurin osa ulkomailla työskentelevistä suomalaisista journalisteista työskentelee freelancer-muodossa. Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella laadullisesti kahdeksan freelancerina työskentelevän ulkomaanavustajan sopeutumisstrategioita heidän kohtaamissaan haasteissa. Kyseessä on laadullinen haastattelututkimus, joka tuo journalistisen profession tutkimukseen sosiologian, työn tutkimuksen, psykologian sekä kulttuurienvälisen tutkimuksen teoriaa sekä käsitteitä. Työ nojaa realistiseen sosiaaliteoriaan, jossa yksilö nähdään aktiivisena toimijana ympäröivän rakenteen silti vaikuttaessa hänen toimintamahdollisuuksiinsa. Tutkielma nojaa ennen muuta Margaret S. Archerin sekä Richard S. Lazaruksen teoretisointeihin yksilöstä aktiivisena, tavoitteellisena toimijana. Myös työn tutkimuksen uusi paradigma, joka korostaa yksilöpsykologisia ominaisuuksia työelämässä menestymisen takeena, vaikuttaa tutkimuksen taustalla. Tutkimustulokset vahvistavat aiempien freelancer-tutkimusten tuloksia, joiden mukaan freelanceriuteen ollaan työn teon muotona usein hyvin tyytyväisiä. Työhön liittyvistä ”vaihtokaupoista” joudutaan kuitenkin tekemään jatkuvasti sisäisiä neuvotteluja, joita tässä tutkielmassa tarkastellaan. Aikalaisanalyysien mukaan nuorempi sukupolvi (tämän tutkimuksen kohdejoukko) kaipaa työltään yhä enemmän yhteisöllisyyttä sekä pyrkii sovittamaan työn ja muun elämän edeltävää sukupolvea sujuvammin yhteen. Molemmat teemat olivat voimakkaasti läsnä tutkimushenkilöiden puheessa sekä coping-strategioissa.	
Asiasanat – Keywords freelance-työntekijät, työskentely ulkomailla, ulkosuomalaiset, sopeutuminen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 GLOBALISAATIO TYÖMARKKINOIDEN JA IHMISTEN LIIKUTTAJANA	8
2.1 TYÖN YLEINEN MURROS	8
2.2 FREELANCERIUS TYÖN TEON MUOTONA	11
2.2.1 <i>Mikä on freelance-toimittaja?</i>	14
2.2.2 <i>Media-ala muutosten kourissa</i>	16
2.3 TYÖPAIKKANA MAAILMA	17
2.3.1 <i>Kansainväliset työmarkkinat kutsuvat</i>	17
2.3.2 <i>Ulkomaanavustajan työn erityispiirteet</i>	19
2.3.3 <i>Kulttuurisokista akkulturaatioon</i>	21
3 RAKENNE JA TOIMIJA KOHTAAVAT	24
3.1 REALISTINEN SOSIAALITEORIA	24
3.2 TODELLISUUDEN KOLME ULOTTUVUUTTA	26
3.2.1 <i>"Sisäinen keskustelu" ja "modus vivendi"</i>	27
3.2.2 <i>Coping</i>	30
3.3 YKSILÖLLISET STRATEGIAT TUTKIMUKSEN KESKIÖSSÄ	33
4 TUTKIMUSAINEISTON KÄSITTELY	35
4.1 TUTKIMUSHENKILÖT	35
4.2 TUTKIMUSMENETELMÄ	37
4.3 ANALYYSIN LÄHTÖKOHDAT	39
5 FREETYÖN RAJOITUKSET JA MAHDOLLISUUDET ULKOMAILLA	42
5.1 KULTTUURIS-TALOUDELLISET RAJOITUKSET JA MAHDOLLISUUDET	43
5.2 JOURNALISTISTEN KÄYTÄNTÖJEN RAJOITUKSET JA MAHDOLLISUUDET	50
5.3 YKSILÖPSYKOLOGISET RAJOITUKSET JA MAHDOLLISUUDET	59
6 PROJEKTIT ELI AKTIIVINEN SOPEUTUMINEN	66
6.1 PÄÄMÄÄRIEN KIRKASTAMINEN	66
6.2 COPING-STRATEGIAT	71
6.2.1 <i>Kulttuuris-taloudellisiin rajoituksiin sopeutuminen</i>	72
6.2.2 <i>Journalististen käytäntöjen rajoituksiin sopeutuminen</i>	73
6.2.3 <i>Yksilöpsykologisiin rajoituksiin sopeutuminen</i>	75
6.2.4 <i>Positiivinen ajattelu</i>	79
6.3 MODUS VIVENDI MUOKKAUTUU	81
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	83
8 LÄHTEET	91
LIITE 1	

1 JOHDANTO

Kansainvälistymisen myötä yhä useampi suomalainen lähtee jossakin elämänsä vaiheessa ulkomaille muutakin kuin lomailemaan tai työmatkoille. Opiskelijoille ulkomaanvaihtoon lähteminen on jo tyypillinen osa opintoja, ja myös työharjoittelut ja muut mahdollisuudet asettautua ulkomaille pidemmäksi aikaa kasvattavat suosiotaan. Myös varsinaisiin töihin lähdetään ulkomaille yhä useammin. Perinteisesti ulkomaille töihin lähtevät ovat ekspatriaatteja, jotka kotimaan emoyritys lähettää määräajaksi työpestiin tai diplomaatteja, jotka kiertävät kohdemaasta toiseen muutaman vuoden välein. Kuitenkin tänä päivänä ulkomaille töihin lähtöön voi olla muitakin syitä, esimerkiksi kohdemaan korkeampi palkkataso, kuten vaikkapa sairaanhoitajien tapauksessa, tai ajautuminen kumppanin mukana tai luo ulkomaille. Globalisaatio luo puitteita paitsi työvoiman myös ihmissuhteiden kansainvälistymiselle. Työvoiman liikkumisen esteitä EU:n sisällä on purettu, ja ns. ”Lissabonin strategia”¹ vuosille 2000-2010 tähtää unionin alueen työvoiman, tavaroiden, pääomien ja palvelujen vapaaseen liikkuvuuteen kilpailukyvyn nostamiseksi. Koska huippuosajista kilpaillaan kansainvälisillä markkinoilla, puhutaan uhkakuviissa ”aivovuodosta” eli siitä, että korkeasti koulutetut nuoret osaajat siirtyvät huipputyöpaikkoihin ulkomaille.

Toisaalta media-ala työnantajana kasvattaa suosiotaan. Alalle hamuavia opiskelijoita on enemmän kuin tarjolla olevia työpaikkoja, ja niidenkin, jotka töitä

¹ (<http://www.europarl.europa.eu/highlights/fi/1001.html>)

löytävät, on yhä hankalampi säilyttää ja vakinaistaa työsuhteensa mediayritysten yrittäessä sopeutua suhdannevaihteluihin². Viimeisten 15 vuoden aikana journalistiset työmarkkinat ovatkin muuttuneet rajusti, mikä on näkynyt erilaisten epätyypillisten työsuhteiden lisääntymisenä. Osana tätä kehitystä erilaisissa freelancer- ja alihankintamuodoissa tehtävä journalistinen työ on lisääntynyt selvästi, ja kehitys näyttää jatkuvan (Jokinen 2007, 13).

Globalisaatio taloudellisena, sosiaalisena ja kulttuurisena prosessina voidaan nähdä molempien ilmiöiden, sekä kansainvälisen liikkuvuuden voimistumisen että media-alan työkentän epävakaistumisen taustalla vaikuttavana voimana. Se ”pienentää maailmaa” kulttuurien välisen kanssakäymisen lisääntyessä tietoliikenneverkossa, ja toisaalta esimerkiksi lentoyhtiöiden kilpailu asiakkaista on johtanut matkustamisen halpenemiseen. Media-alan työpaikkojen uudelleenjärjestelyt ovat niin ikään vastauksia kovenevan globaalitalouden kilpailukyvyille asettamiin haasteisiin.

Tutkielmani yhdistää nämä kaksi laajaa trendiä, sillä tutkin ulkomailla työskenteleviä suomalaisia freelance-journalisteja. Haluan ensiksi selvittää, millaisia rajoitteita ja toisaalta millaisia mahdollisuuksia freelance-toimittaja kohtaa ulkomailta käsin työskennellessään. Luokittelen näitä työntekoa vaikeuttavia ja helpottavia tekijöitä kolmella eri tasolla: *kulttuuris-taloudellisella*, *journalististen käytäntöjen* sekä *yksilöpsykologisella* tasolla. Lopuksi pureudun siihen, miten tutkimushenkilöni näihin eri tason haasteisiin ja mahdollisuuksiin sopeutuvat (*coping*). Oleellista on myös tarkastella yksilöiden *päämääriä*.

² Helsingin Sanomat 12.10.2007, Journalistiliiton puheenjohtajan Arto Niemisen mielipidekirjoitus ”Mediakoulutus ei takaa pääsyä tv-tähdeksi tai toiveammattiin”.

Tutkimuskysymykseni on siis kaksiosainen: **Mitkä tekijät vaikeuttavat ja mitkä helpottavat suomalaisten freelance-toimittajien elämistä ja työskentelyä ulkomailla, ja miten he aktiivisesti omien päämääriensä pohjalta sopeuttavat toimintaansa näihin kansainvälisen toimintaympäristön ehtoihin?**

Yleisemmällä tasolla työni käsittelee siis ekspatriaattien (tässä tapauksessa freelance-journalistien) käyttämiä selviytymisstrategioita työelämän kontekstissa. Työni linkittyy voimakkaasti psykologian tutkimusalan coping-tutkimukseen sekä sosiologian toimijuusteoretisointiin. Myös työn tutkimuksen saralla parhaillaan käytävä keskustelu työn uudesta asemasta ihmisten elämässä, erityisesti suurten ikäluokkien jälkipolvessa, vaikuttaa tutkimuksessani. Koska tutkittavien työskentelymaa ei ole Suomi, ei myöskään kulttuurienvälisen tutkimuksen käsitteistöä voi ohittaa. Kovin syvälle akkulturaatiotutkimuksen vesille en kuitenkaan tutkimuksessani mene, mutta se tarjoaa joitakin relevantteja käsitteitä, kuten kulttuurisokki sekä akkulturaatioprosessin eri vaiheet.

Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen. Olen haastatellut kahdeksaa nuorehkoa ulkomailla asuvaa suomalaista toimittajaa, joista puolet on naisia ja puolet miehiä. Nojaan tutkimuksessani *realistiseen sosiaaliteoriaan*, jossa yksilö näyttäytyy aktiivisena toimijana sosiaalisten rakenteiden silti vaikuttaessa hänen toimintaansa (Robson 2002, 35). Teoreettisena lähtökohtanani on, että yksilöt suhteuttavat ja sopeuttavat aktiivisesti omia subjektiivisia päämääriään ulkomaailman objektiivisiin rajoituksiin ja mahdollisuuksiin käyttäen hyväksi *itsereflektiota*. Asioita ei siis vain passiivisesti ”tapahdu” ihmisille, vaan he pyrkivät muokkaamaan elämäänsä tasapainottelemalla päämääriensä, rajoitteidensa ja mahdollisuuksiensa ristipaineessa. (Archer 2003, 130.) Tutkimukseni tukeutuu pitkälti sosiologi Margaret S. Archerin teoretisointiin. Myös Richard S. Lazaruksen (1991) teoria *coping-strategioista* vaikuttaa tutkimuksessani.

Tarkoitukseni ei siis ole tutkia journalistisia lopputuotoksia eikä suoranaisesti itse työprosessiakaan. Toki työn teon käytännöt on merkittävä esiin nouseva teema haastateltavieni puheessa, mutta käytän tätä ainoastaan materiaalina

haastateltavieni elämänhallintaa kokonaisuudessaan koskevan puheen analysoinnissa. Tutkimus on monitieteinen, sillä se tuo journalistisen profession tutkimukseen sosiologian, työn tutkimuksen, psykologian sekä kulttuurienvälisen tutkimuksen teoriaa sekä käsitteitä. Realistinen sosiaaliteoria onkin käyttökelpoinen monilla tieteenaloilla, kuten esimerkiksi psykologiassa, sosiologiassa, kielitieteissä, maantieteessä sekä kulttuurienvälisessä tutkimuksessa (Robson 2002, 30).

Keskeinen käsite Archerin teoretisoinnissa on *ensisijaisten päämäärien* (ultimate concerns) käsite, jolla hän viittaa toiminnan motivointiin, siihen, mitä ihminen toiminnallaan lopulta tavoittelee (Archer 2001, 32). Vaikka englannin kielen substantiivi "concern" saa helposti suomeen käännettäessä negatiivisen konnotaation "huolenaihe", ja "ultimate concern" siis "perimmäinen huolenaihe", se ei sitä välttämättä ole. Sen takia en käytäkään käännoä "perimmäinen huolenaihe" vaan puhun ensisijaisista päämääristä. Tässä tutkimuksessa tarkoitan siis päämäärällä eteenpäin ajavaa sisäistä voimaa, joka on intohimoa tai sisäistä paloa jotakin asiaa kohtaan – motiivi mikä saa jatkamaan toimintaa ristiriidoista huolimatta tai toisaalta muuttamaan suuntaa, jos se osoittautuu tuon päämäärän kannalta väärältä. Archerin mukaan ensisijaisten päämäärien asettaminen tärkeysjärjestykseen tapahtuu *sisäisen keskustelun* (inner conversation) kautta, ja yksilöllinen päämäärien "lomittaminen" muodostaa jokaisen persoonallisen identiteetin eli elämäntavan (*modus vivendi*) (Archer 2003, 138-139). Lazarus painottaa niin ikään *kognitiivis-motivatioonalis-relatioonalisessa emootioteoriassaan* tavoitteiden tärkeyttä aktiivisessa sopeutumisessa eli copingissa (Lazarus 1991, 115.). Eri elämänvaiheissa ensisijaiset päämäärät varmasti muuttavat muotoaan ja vaihtuvat, mutta tässä tutkimuksessa voin ainoastaan tehdä poikkileikkauksenomaisen katsauksen haastateltavieni tämänhetkiseen päämäärien lomitteluun ja elämäntyyliin, sillä pitkittäistutkimus ei ole mahdollinen. En myöskään pyri erittelemään Archerin tapaan haastateltavieni koko elämää koskevia "ensisijaisia" päämääriä, vaan ulkomaantyyön kontekstissa esiin nousevia päämääriä tai tavoitteita.

Työelämän tutkimuksessa on yhä enemmän alettu tutkia ihmistä aktiivisena omien perättäisten ja limittäisten työurien luoja, eikä työ enää tarkoita välttämättä yhtä, elämänmittaista uraa. Työpsykologian tutkimusalalla työ nähtiin aiemmin ihmisen elämän keskeisimpänä sosiaalisena roolina, kun taas nykyään tarkastellaan enemmän sitä, miten ihmiset työtään arvottavat suhteessa elämän muihin tärkeisiin rooleihin – miten työ istuu ihmisten elämään kokonaisuutena (Savickas 2000, 59-61). Työministeriön tuoreen tutkimuksen mukaan yrittäjyydestä on tullut yhteiskunnan ja työelämän murrosten myötä todellinen ja varteenotettava vaihtoehto yhä suuremmalle joukolle työikäistä suomalaista väestöä. Pitkät työsuhteet vähenevät, työura pirstaloituu ja oma rooli työuran rakentamisessa korostuu. (Akola, Heinonen, Kovalainen, Pukkinen & Österberg 2007, 170-174.)

Portfoliotyöskentelyllä tarkoitetaan sitä, että henkilö tekee töitä eri toimeksiantajille ja asiakkaille (Handy 1994, 175). Tämän tyyppisen työskentelyn uskotaan kasvattavan suosiotaan (Clinton, Totterdell & Wood 2006, 179). Kaikki haastattelemani ulkomaan freelancerit voidaan luokitella portfoliotyöntekijöiksi. Portfoliotyötä on tutkittu viime vuosina niin kansainvälisesti kuin kotimaassakin, ja esimerkiksi Clinton tutkimusryhmineen (2006) suosittelee artikkelinsa loppuluvussa hedelmälliseksi tulevaisuuden tutkimuskohteeksi portfoliotyöntekijöiden tekemää neuvottelua niistä "vaihtokaupoista" mitä he joutuvat tekemään. Siirryttäessä palkkatyöstä ensinäkemältä epävarmana näyttäytyvään freelance-työhön vastakkain asettuu usein positiivinen itsenäisyys ja kontrolli sekä toisaalta negatiivinen epävarmuus. (Clinton ym. 2006, 194.) Omassa tutkimuksessani pyrin tekemään näkyväksi esimerkiksi juuri tätä vaihtokauppaa koskevia sisäisiä keskusteluja, joita jokainen haastateltavistani tuo esiin ulkomaan free-työn arjesta puhuttaessa.

Tutkimusaihe on mielestäni perusteltu ja ajankohtainen, sillä ”maailma pienenee” koko ajan ja kansainvälinen liikkuvuus etenkin nuorempien sukupolvien keskuudessa on kasvussa. Journalistisen työn freelanceroituminen on myös kiistatonta (esim. Nies & Pedersini 2003, 3). Jotta työtä riittäisi kaikille

halukkaille, on yhä useamman työllistettävä itse itsensä. Tämä korostuu etenkin ulkomailla, jossa vakituisen journalistisen työn saaminen on suomalaisille haastavaa ennen muuta kielimuurin takia. Tutkimukseni taustalla vaikuttaa siis kaksi laajaa trendiä, media-alan työn muotojen uudelleenjärjestäytyminen sekä kansainvälisen liikkuvuuden lisääntyminen ensimmäisten ”Erasmus-sukupolvien” tullessa työikään. Vaikka tutkimukseni keskiössä ovatkin ulkomailla työskentelevät freelance-journalistit, uskon tutkimustuloksista olevan hyötyä myös kotimaan freelancereita tutkittaessa.

Mielenkiintoni aiheeseen lähti omasta pohdinnasta, josko minusta olisi lähtemään ulkomaille joskus töihin. Koska ammattini on toimittaja ja olen vasta työurani alussa, joutuisin todenäköisimmin aloittamaan ns. ”pakkofreelancerina”, jos haluaisin elättää itseni ulkomailla toimittajana. Koska ulkomailla olemiseen jo itsessään liittyy etenkin ulkopuolisten silmissä usein ”glamouria”, kiinnostuin pohtimaan kysymystä siitä, onko ulkomailla olemisessa todella jotakin niin palkitsevaa, että se ylittää freelanceriuden mahdolliset negatiiviset puolet, vai millaisten mekanismien kautta haastatteleman freelancerit ulkomailla työhönsä orientoituvat ja miten he sitä merkityksellistävät osana elämäänsä.

Seuraavassa luvussa käyn läpi työn ja työn tutkimuksen muutosta sekä freelanceriutta työn teon ja toimittajuuden muotona. Luvun loppupuolella selvitän suomalaisten kansainvälistä liikkuvuutta työmarkkinoilla, esittelen ulkomaan avustajien työn erityispiirteitä sekä käsitteellistä akkulturaatioprosessia, jonka jokainen kulttuurista toiseen pidemmäksi aikaa siirtyvä joutuu kohtaamaan. Kolmannessa luvussa esittelen teoriaa johon tutkimukseni nojaa ja neljännessä tutkimushenkilöni sekä käyttämäni tutkimusmenetelmän. Viides ja kuudes luku sisältävät analyysin, jonka jälkeen seitsemännessä luvussa seuraa yhteenveto sekä johtopäätökset.

Tutkimuksen tarpeen puolesta kertonee 39-vuotiaan mieshaastateltavan kärjistetty toteamus haastattelumme aluksi. Se osoittaa, että ulkomaanavustajan työhön

liittyy paljon oletuksia ja käsityksiä. Tässä tutkimuksessa pyrin tarkastelemaan niitä analyyttisesti.

Mun omat opiskelukaverit tai muutkin kaverit Suomesta niin niillä on ollut vuosien mittaan vähän semmosia käsityksiä, että niinkun täällä vuollaan kultaa suunnilleen ja kaikki on hienoa. Mä oon aina sanonut niille, että kattokaa Hitchcockin ”Ulkomaankirjeenvaihtaja” ja kymmenen muuta toimittajista kertovaa elokuvaa ja sitten kun ootte nähny ne kaikki niin ajatelkaa, että mikään näkemänne ei ole totta. (M39)

2 GLOBALISAATIO TYÖMARKKINOIDEN JA IHMISTEN LIIKUTTAJANA

2.1 Työn yleinen murros

Työn muutoksesta on viime vuosikymmeninä käyty paljon keskustelua. Syvällistä ja laajaa muutosta työssä on ennakoitu ja sellainen on myös todettu; tämän päivän perspektiivistä tulevaisuus näyttää hyvin erilaiselta kuin menneisyys ja nykyisyys (Collin & Young 2000, 1). Kiistämättömänä pidetään sitä, että teknologian, talouden ja sosiaalisten arvojen globaalien ja paikallisen tason muutosten johdosta työn käsite vaatii uudelleenmäärittelyä. Storeyn (2000, 33) mukaan perinteisen työkäsityksen ”murtumispisteitä” ovat esimerkiksi globalisaatio, teknologinen edistys, demografiset muutokset, työn ja muun elämän tasapainon muutokset sekä muuttuvat organisaatorakenteet. Myös 80- ja 90-luvun työllisyyskriisit ovat luoneet tarvetta uudellelaiselle työuran teoretisoinnille (Comeau & Maranda 2000, 37). Käsitys työurasta lineaarisesti jatkuvana ja vakaana elämän ulottuvuutena saa väistyä siihen liitettävien uusien määritelmien tieltä, joita ovat muun muassa ei-jatkuvuus, epävakaus ja jopa kaoottisuus (Riverin-Simard 2000, 115).

Mark L. Savickas (2000, 57) on todennut, että elämän mittaisen *työllisyyden* ajatus tulisi korvata elämän mittaisen *työllistymisen* käsitteellä. Jotta elämän mittainen työllistyminen olisi mahdollista, nykypäivän työläisen on johdettava ja hallittava itse omaa työuraansa, ja hänen ansioluettelonsa tulee olla lista joustavia ja mukautettavissa olevia taitoja ja vahvuuksia. Tämä korostaa yksilön vastuuta omasta työllistymisestään ja toisaalta tarjoaa tälle mahdollisuuksia uudellelaiseen identifiointiin suhteessa työhön. Douglas T. Hallin 1970-luvulta lähtien kehittänyt termi *proteaaninen työura* on vastakohta perinteiselle työurakäsitykselle. Proteaaninen työura on ura, jota ohjaavat työntekijän

henkilökohtaiset arvot enemmän kuin organisaation palkkiot. Proteaanisesti uraohjautunutta yksilöä palkitsee, kun hänen tekemänsä työ tuo hänelle henkilökohtaista tyydytystä ja palvelee työn ja perheen yhteensovittamista sekä elämän tarkoitusta kokonaisuudessaan. (Hall 2004, 2.)

Työpsykologian tutkimusalalla työ nähtiin aiemmin ihmisen elämän keskeisimpänä sosiaalisena roolina, kun nykyään tarkastellaan yhä enemmän sitä, miten ihmiset työtään arvottavat suhteessa elämän muihin tärkeisiin rooleihin (Savickas 2000, 57-61). Tämä lähestymistapa on myös oman tutkimukseni keskiössä.

On väitetty, että niin sanottu ”X-sukupolvi”(*Generation X* eli noin vuosien 1965-1982 välillä syntyneiden sukupolvi) pyrkii sovittamaan työn ja vapaa-ajan edeltäjiään eli *Baby Boomereita* (noin vuosien 1943-1964 välillä syntyneet) paremmin tasapainoon. He ovat lapsuudessa ehkä kärsineet molempien vanhempien työssäkäynnistä ja arvostavat nyt perinteistä perhettä sekä haluavat olla läsnä omille lapsilleen. Suhteessa työhön he ovat itsenäisiä ja liikkuvaisia, mutta toisaalta pitävät työyhteisöä tärkeänä muun yhteisöllisyyden koko ajan vähentyessä. (Summers 1998, 16.) Myös Elina Moisio (2004) listaa merkittäviä eroja suurten ja pienten ikäluokkien välillä. Kun suurten ikäluokkien elämä on pääsääntöisesti muodostunut toisiaan kronologisesti seuraavista elementeistä: opinnot, työ ja perhe ja lopulta ansaitut eläkepäivät, pienten ikäluokkien elämässä projektit menevät päällekkäin ja limittyvät yksilöllisiksi kokonaisuuksiksi. Ihmisten elämänpolut ovat entistä eriytyneempiä ja moninaisempia, sillä työ, harrastukset, yhteiskunnallinen osallistuminen, perhe, osa-aikayrittäjyys, opinnot ja elinikäinen oppiminen muodostavat yksilöllisiä kokonaisuuksia. (Moisio 2004, 65.) Kaikki haastateltavani edustavat ikäluokkana tätä ”X-sukupolvea”.

Sosiologi Manuel Castells (1996) on viitannut kolmeen merkittävään prosessiin, joilla on syvällisiä vaikutuksia yhteiskuntaamme ja työhön: informaatioteknologinen vallankumous, sosialismin kukistuminen kapitalismin vastavoimana sekä maailmanlaajuisten verkostojen muodostuminen. Castellsin

mukaan nämä ovat luoneet uuden ”verkostoyhteiskunnan”, jossa identiteetin, niin kollektiivisen kuin yksilöllisen, etsiminen ja rakentaminen luo pohjan ihmisten sosiaaliselle merkityksenannolle. (Castells 1996, 1-3.) Pienten ikäluokkien elämänpolkujen eriytyessä ihmisten identiteeteistä uskotaan tulleen pirstaleisempia (Moisio 2004, 65). Kun identiteetti ei enää muodostu yhdestä tekijästä esimerkiksi asuinpaikan tai työn mukaan, jokainen määrittelee itse oman identiteettinsä kokoamalla oman pakettinsa elämänsä eri palasista. Suurille ikäluokille työllä oli ja on yhä suuri merkitys – he ovat usein ensisijaisesti sitä, mitä tekevät työkseen. Moisio katsoo, että myöhemmille sukupolville työ ei ole yhtä vahva identiteettiä määrittävä tekijä kahdesta syystä. Ensinnäkin tämän päivän työ on niin *epävarma* tekijä ihmisen elämässä, että siihen ei kannata kiinnittää liiaksi omaa perusturvallisuutta, saati identiteettiä. Toiseksi työn *merkitys* muuttuu – se ei ole enää välttämättä elämän keskeisin sisältö kuten aikaisemmin, vaan saattaa olla vain pakollinen ansioiden lähde sekä mahdollisuus rahoittaa elämän muita aktiviteetteja. (Emt.)

Hallin tutkimukset ovat vahvistaneet, että nuorilla työntekijöillä on vanhempia kollegoitaan todennäköisemmin proteaaninen työorientaatio. Tärkeänä ominaisuutena heillä on tällöin itsevarmuus. (Hall 2004, 10.) Hallin mukaan onnistuakseen ohjautumaan työurallaan proteaanisesti yksilöllä täytyy olla kaksi metakompetenssia tasapainossa: *sopeutumiskykyä* sekä *itsetietoisuutta*. Jos yksilö on tietoinen toiveistaan ja päämäärästään, mutta hänellä ei ole kykyä tai uskallusta astua uuteen, hän välttää ryhtymästä toimeen eikä ohjaudu siis proteaanisesti. Jos taas uuteen ryhtyminen on helppoa, mutta henkilö ei ole tietoinen siitä minkä takia oikeastaan tekee muutoksia, on kyse ”kameleontinomaisesta” tai puhtaasta reaktiivisesta käytöksestä. Henkilö ei tällöin seuraa omaa polkuaan vaan kenties jonkun toisen. Jos henkilöllä ei ole kumpaakaan taitoa, ei sopeutumiskykyä eikä tietoisuutta omista tavoitteistaan, hän on hyvin joustamaton ja helposti muiden määräysvallan alla. (Hall 2004, 6-7.)

Työn uudet määritelmät korostavat siis voimakkaasti *yksilöpsykologisia* ominaisuuksia ja itsensä työllistämisen mahdollisuuksia sekä velvollisuuksia.

Naisyrittäjien työajattelumalleja tutkineiden Komulaisen ja Sinisalon (2006) mukaan uusia uria koskevien teorioiden sekä yrittäjyyden eetoksen taustalla vaikuttava individualistinen käsitys yksilöstä on ongelmallinen monella tapaa. Kun uusien urien epävarmuus psykologisoituu, työn ja toimeentulon epävarmuus näyttäytyy yksittäisten ihmisten resurssien puutteena eikä niinkään taloudellisten tai poliittisten valintojen tuloksena. (Komulainen & Sinisalo 2006, 157.) Ihminen on enemmän kuin koskaan oma uransa, ja tällä voi olla suuri vaikutus ihmisten itsearvostukseen ja itsetuntoon. Henkilöt, joilla ei ole vaadittavaa psyykkistä kestävyyttä ovat alttiimpia henkilökohtaisille ja uraan liittyville epäonnistumisen tunteille. (Emt., 150.)

Työn merkitys näyttäytyi siis työn uuden teoretisoinnin mukaan erilaisena aiemmille sukupolville kuin se näyttäytyy nykyiselle. Vaikka sanotaan, että työ merkitsi aiemmalle sukupolvelle enemmän, on proteaanisessa työkäsityksessä työllä kuitenkin valtava merkitys koko ihmisen identiteetille, kuten edellä on todettu. On siis vaikea sanoa, onko työn merkitys lopulta vähentynyt, pysynyt samana vai jopa kasvanut. Ehkä kyse on siitä, että valinnanmahdollisuuksien lisääntyessä ihminen voi nykypäivänä, verkostoitumisen aikakaudella, toteuttaa itseään *muillakin* alueilla kuin työelämässä, kun aiemmille sukupolville se oli lähestulkoon ainoa areena itsensä toteuttamiseen kodin ulkopuolella. Moisio (2004, 66) katsoo, että nuoremmat ikäluokat ovat valmiita tekemään töitä lujastikin, eli työn merkityksen väheneminen ei tarkoita laiskuutta tai haluttomuutta tehdä työtä – päinvastoin. Työn saama sija elämässä, minässä ja identiteetissä on vain toinen kuin ennen.

2.2 Freelancerius työn teon muotona

Vaikka työn käyminen epävarmemmaksi ja haasteellisemmaksi on uusi kokemus joillekin ryhmille, toisille se on ollut aina fakta (Storey 2000, 32-33). Onkin syytä erottaa käsitteellisesti palkkatyö ja muut työnteon muodot. Edellä mainittu

keskustelu työn kokonaisvaltaisesta muutoksesta käydään nimittäin pääasiassa organisaatioissa toteutettavan palkkatyön kontekstissa, jota on totuttu pitämään varmana ja turvallisena. Työn teon muotoja on kuitenkin aina ollut, ja tulee varmasti aina olemaan myös muita, kuten itsensä työllistävät yrittäjät tai freelancerit, jotka tekevät töitä itsenäisesti useille toimeksiantajille. Freelancerit saattavat myös sijoittua juridisesti katsoen ongelmallisesti palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastoon (Lehkonen 2005, 1). Freelance-työtä leimaa usein – ainakin ulkopuolisten silmissä – käsitys epävarmuudesta toimeentulon ja työn jatkuvuuden suhteen.

Tämän päivän työelämässä näyttää kuitenkin olevan vallalla etenkin perinteisen työn epävakautuminen ja epävarmuuden lisääntyminen. Sen sijaan ensi näkemältä epävarmana näyttäytyvä freelance-työ saattaakin yllättäen olla jopa enemmän jatkuvuusnäkyviä tekijälleen tuottavaa kuin perinteinen palkkatyö (esim. Cohany 1996, 44). Freelance-työntekijällä on usein palkkatyöläistä paremmat mahdollisuudet säädellä työaikaansa ja tehdä näin useita työtehtäviä, mikä voi lisätä turvallisuuden tunnetta jatkuvasta työllistymisestä. Kun kaikki ”munat eivät ole samassa korissa” työllistyminen kokonaisuudessaan on suhteellisen varmallalla pohjalla, vaikka joku toimeksianto ei toteutuisikaan (Clinton ym. 2006, 189). Ison-Britannian yleisradioyhtiö BBC:n freelancereita tutkittaessa lähes puolella oli tuloja televisiotyön ulkopuolelta, tyypillisimpinä sivutoimina opetustyö, yritysvideot, konsultointi, kirjojen kirjoittaminen sekä työskentely printtimediassa (Dex, Paterson, Sheppard & Willis 2000, 296).

Työministeriön (2007) tuoreen tutkimuksen mukaan yrittäjyydestä on tullut yhteiskunnan ja työelämän murrosten myötä todellinen ja varteenotettava vaihtoehto yhä suuremmalle joukolla työikäistä suomalaista väestöä. Pitkät työsuhteet vähenevät, työura pirstaloituu ja oma rooli työuran rakentamisessa korostuu. Yhä useamman toimeentulossa, työn sisällössä ja ammatillisessa identifioitumisessa onkin sekä yrittäjyyden että palkkatyön piirteitä. (Akola ym. 2007, 170-174.) Tutkimuksessa selvitettiin journalistien, kääntäjien, tulkkien ja kuvataiteilijoiden työtä ja toimeentuloa palkkatyön ja yrittäjyyden rajapinnalla.

Itsensä työllistämiseen johtaa tutkimusryhmän mukaan monenlaisia ”työntö- ja vetotekijöitä” (*push and pull factors*), joita voivat olla esimerkiksi palkkatyöstä työttömäksi joutuminen tai se, ettei muita elannon hankinnan mahdollisuuksia ole (ns. työntö- eli pakottava tekijä). Se voi myös olla luonteva askel urakehitykselle ja esittäytyä houkuttelevana mahdollisuutena (ns. veto- eli houkutteleva tekijä). (Akola ym. 2007, 38.) Työntötekijöillä viitataan siis ulkopuolelta tuleviin muutoksiin, jotka ajavat pois vanhasta, ja vetotekijöillä henkilön omiin motiiveihin tehdä muutos (esim. Fraser & Gold 2001, 688).

Freelance-kääntäjien työhön orientoitumista tutkineiden Fraserin ja Goldin (2001) mukaan etenkin nuoret ovat kasvaneet työmarkkinoille, joilla ns. *prekaariset* eli epävarmat työnteon muodot ovat jo normi. He ovat kokeneet työpaikkojen katoamisen 80-luvun puolivälistä eteenpäin tai eivät koskaan edes olettaneet löytävänsä palkkatyötä. (Fraser & Gold 2001; 686, 695.)

Portfoliotyöskentelyllä tarkoitetaan sitä, että henkilö tekee eri töitä eri toimeksiantajille ja asiakkaille. Tämän tyyppisen työskentelyn uskotaan kasvattavan suosiotaan. Termin isä on Charles Handy (1994, 175) ja se kuuluu samaan ”uuden työn” käsiteperheeseen kuin proteaaninen ja *rajoittamaton* ura. Kaikki käsitteet viittaavat yksilöihin, jotka ovat yhä joustavampia sukkuloimaan eri työpaikkojen ja -tehtävien välillä työuransa varrella (Clinton ym. 2006, 179-180). Kaikki haastattelemi ulkomaan freelancer-toimittajat voidaan luokitella portfoliotyöntekijöiksi.

Portfoliotyöskentely voidaan nähdä sekä positiivisessa että kielteisessä valossa. Handyn (1994, 175-176) mukaan on parempi etsiä asiakkaita kuin esimiehiä, jolloin työntekijä ei myy aikaansa vaan osaamistaan. Kriittisemmät (esim. Cohany 1996, 34) muistuttavat itsensä työllistämisen yleistymisen olevan seurausta siitä, ettei perinteistä työtä enää ole tarjolla ja että organisaatiot irtisanovat työntekijöitä, mutta tuovat heidät sitten takaisin itsenäisinä ammatinharjoittajina.

Portfoliotyöskentelyn suosion kasvu ei kuitenkaan selity ainoastaan kriitikoiden esiin nostamalla organisatorisilla (työntö)tekijöillä, vaan ihmiset myös hakeutuvat vapaaehtoisesti joustavampiin työskentelyolosuhteisiin (Clinton ym. 2006, 181). Lukuisissa tutkimuksissa on havaittu, etteivät useimpien alojen freelance-työntekijät (esimerkiksi kääntäjät tai journalistit) myöskään ole halukkaita palaamaan enää palkkatyöhön, vaikka he olisivat aikanaan joutuneet luopumaan siitä vastentahtoisestikin (esim. Fraser & Gold 2001, 695; Jokinen 2007, 13). Freetyö koetaan sisällöllisesti ja henkisesti palkitsevaksi, ja moni arvioi näin voivansa parhaiten toteuttaa itseään ja vaikuttaa enemmän työhönsä liittyviin asioihin kuin palkkatyössä (Akola ym. 2007, 54). Freetyöhön ryhtymisessä vaikuttaa siis sekä työntö- että vetotekijöitä.

Proteaanisesti uraohjautuvan yksilön menestyksen mitta on organisaation palkkioiden sijaan subjektiivinen tunne siitä, kuinka tyytyväiseksi tuntee itsensä elämäänsä ja työhönsä (Hall 2004, 2). Tarkastelemani ulkomaan freelancerit sopivat hyvin analysoitavaksi tämän pohjalta. Heidän joukossaan on 1990-luvun alun laman kokeneita, joita ”työnsi” maailmalle muun muassa se, ettei vakituista työtä ollut tarjolla Suomessa, seikkailijoita, sekä tiettyyn maahan viehtyneitä ”spesialisteja”, muiden muassa. (Ks. luokittelusta lisää jäljempänä.)

Tutkimuksessani aion selvittää, ovatko myös he freelanceriteensa kaiken kaikkiaan tyytyväisiä, kuten aiemmat freelancer-tutkimukset ovat osoittaneet. Jos ovat, houkuttelee se pohtimaan tarkemmin taustalla vaikuttavia mekanismeja.

2.2.1 Mikä on freelance-toimittaja?

”Free-työ poikkeaa puitteiltaan suuresti vakituisessa työsuhteessa olevan journalistin työstä. Vaikka reportaasin valokuvaus, kuvitus, leikkaus ja teksti syntyvät samoin, kaikki muu onkin sitten erilaista. Free hoitaa itse taloushallintonsa, toimistokulunsa ja atk-huoltonsa. Lehtipuolella hänestä eivät huolehdi työehtosopimukset eivätkä pääluottamusmiehet.” (Jokinen 2007, 7.)

Yleensä freelance-työ on suoriteperusteista ja toimeksiantokohtaista, jolloin toimittaja työskentelee yrittäjänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana. Freelancer-nimike itsessään ei kuitenkaan kerro siitä, onko henkilöllä työsuhdetta vai ei, eli freelance-toimittaja voi olla myös työsuhteinen. (Savolainen 2007.) Työsuhteen edellytykset täyttyvät, jos toimittaja työskentelee tietyn määräajan työnantajan tiloissa ja laitteilla tämän johdon ja valvonnan alla.³ Näin tapahtuu printtimediaa useammin sähköisellä puolella, sillä laitteet ja ohjelmat ovat kalliita yksin hankittaviksi. Sähköisen median freelancerit ovat siis usein näitä tarvittaessa töihin kutsuttavia työsuhteisista freelancereita. Työehtosopimuksen mukaan työnantaja vastaa tällöin myös työntekijän sosiaali- ja eläketurvamaksuista. Jos freelancer sen sijaan työskentelee itsenäisesti ja omalla aikataulullaan ilman työsuhteen tunnusmerkkejä, hän on joko yrittäjä omalla toiminimellä tai yhtiöllä, itsenäinen ammatinharjoittaja tai hän voi työskennellä freelance-verokortilla ilman varsinaista rekisteröityä yritysmuotoa. Tällöin sosiaali- ja eläketurvan kerryttämisestä on vastattava itse. Suomen Journalistiliiton free-jäseneksi pääsee, mikäli on tällainen ei-työsuhteinen free. Jäsenyyden ehtona on, että ei siis ole työsuhteessa ja ansaitsee yli puolet tuloistaan eri medioihin tehdystä journalistisesta työstä sekä saavuttaa tällä työllä vähintään kaksi kolmasosaa alan peruspalkasta. Freelance-jäseniä oli elokuussa 2007 noin 1800, mikä on noin 13 prosenttia liiton jäsenistä. (Jokinen 2007, 8-11.) Freelancereiden todellista määrää on kuitenkin vaikea arvioida, sillä yllämainittuja ehtoja täyttämättömiäkin freelancereita on työmarkkinoilla (Kähkönen 2007). Esimerkiksi televisioyhtiöissä työskentelee paljon työsuhteisista freelancereita. Myös edellytettävät minimitulot jäänevät monelta free-työtä tekevältä täyttymättä.

³ Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas luovien alojen pätkätyöläisille ja yrittäjille, s. 10.
<http://www.freet.fi/hyvatietaa/tiedostot/sos52.pdf>

2.2.2 Media-ala muutosten kourissa

Journalistit edustavat muun muassa tulkkien ja kääntäjien tapaan humanististen ja luovien alojen ammattiryhmiä, joiden mahdollisuudet palkkatyöhön eivät noudata laajojen tai kasvavien palkkatyömarkkinoiden dynamiikkaa, toisin kuin vaikkapa insinöörien ja ekonomien ammattiryhmissä (Akola ym. 2007, 170).

Tämä on johtanut siihen, että palkkatyön ja yrittäjyyden rajapinnassa tasapainottelu lisääntyy. Pysyvien palkkatyömarkkinoiden supistuessa työmarkkinoiden ja talouden murroksessa yrittäjyys on selkeästi avautunut uravaihtoehdoksi myös sellaisille sektoreille, joilla sitä aiemmin ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena tai mahdollisena. (Akola ym. 2007, 178.) Media-alalla freelancerius ei ole uusi ilmiö, mutta muuttuvassa mediamaisemassa sen uskotaan olevan dramaattisessa kasvussa (Nies & Pedersini 2003, 3). Suomen Journalistiliitossa freelancerit ovat työtä tekevistä jäsenistä nopeimmin kasvava ryhmä – vuodesta 2000 vuoteen 2005 heidän määrä liitossa kasvoi 27,6 prosenttia kun työsuhteisten journalistien luku kasvoi vain 3,8 prosenttia (Jokinen 2007, 11-12).

Media-alan työpaikkojen uudelleenjärjestelyt ovat vastauksia globaalitalouden kilpailukyvyille asettamiin haasteisiin - journalistista sisällöntuotantoa ulkoistetaan kovaa vauhtia. Euroopan journalistiliitto EFJ:n freelancer-asiantuntijaryhmän puheenjohtajan Heikki Jokisen (2007) mukaan journalismin ja medioiden muutokset näkyvät ensimmäisenä free-kentällä. Muualla Euroopassa freelancer-jäsenten määrä liitoissa on vielä Suomeakin huikeammassa kasvussa, monessa Keski- ja Itä-Euroopan maassa freelancerit muodostavat jo enemmistön toimittajakunnasta. Luvut kertovat Jokisen mukaan hieman eri asioista eri maissa – joissakin maissa massiiviset irtisanomiset tai uusliberalistinen työlainsäädäntö ovat synnyttäneet free-työhön surkein ehdoin pakotetun lähes oikeudettoman ryhmän. Englanniksi käytetäänkin paikoitellen sellaisia termejä kuin ”mustlancer” ja ”fakelancer”. Suomessa freelancereiden valtaosa on kuitenkin vapaaehtoisesti ammattiin ryhtyviä ja siinä viihtyviä. (Jokinen 2007, 12-13.) Eri asia on se, kuinka

moni *ulkomailla* työskentelevistä suomalaisista freelancereista on itseasiassa ”pakkofreelancer”. Uskoakseni lähtökohtaisesti lähes jokainen, sillä vaikka freelancerius olisikin mieluisin ja itselle sopiva työnteon muoto, suomalaisena toimittajana ulkomailla ei vaihtoehtoisia työllistymisen mahdollisuuksia juurikaan ole.

18 Euroopan maasta kerätyt tiedot osoittavat, että keskimäärin reilu neljännes toimittajista työskentelee freelancer-pohjalta (Nies & Pedersini 2003, 2, 9). Suomessa vastaava luku on siis reilu kymmenennes. Televisiotuotantoyhtiöissä freelancerius on hyvin yleistä, esimerkiksi BBC:llä tendenssinä on vakityöpaikkojen karsiminen ja sopimuspohjaisen työn lisääminen (Storey, Salaman & Platman 2005, 1034). Suomessa halukkaimpia vakituisiin työsuhteisiin olisivat vuonna 2007 toteutetun työmarkkinatutkimuksen mukaan juuri radio- ja tv-freelancerit, heistä useampi ottaisi työpaikan kuin jatkaisi freenä (Jokinen 2007, 13.)

2.3 Työpaikkana maailma

2.3.1 Kansainväliset työmarkkinat kutsuvat

Kielitaitoisia ja matkailevia kosmopoliitteja on ollut aina, ja suomalaiset ovat tottuneita maastamuuttajia. Joukolla on lähdetty 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Pohjois-Amerikkaan, ja myöhemmin suuren muuton vuosikymmeninä 1950- ja 1960 -luvuilla Ruotsiin. Viimeisten reilun sadan vuoden aikana yli miljoona suomalaista on muuttanut ulkomaille. (Korkiasaari 1989, 7.)

Vuonna 2006 ulkomaille muutti tilastojen mukaan 12 100 suomalaista, lapset mukaan lukien. Eniten ulkomaille muutettiin 25-34 –vuotiaiden ikäryhmässä. EU:n sisäisessä muuttoliikkeessä Suomeen suuntautuva muutto on viimeisen

viiden vuoden aikana ollut vilkkaampaa kuin Suomesta pois päin suuntautuva, mikä on kuitenkin pysynyt viime vuodet ennallaan. Viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana muuttoliike Suomesta ulkomaille on ollut voimakasta 1970-luvun lopulla, minkä jälkeen se laantui, mutta alkoi voimistua jälleen vuodesta 1994 lähtien. Suomesta muutetaan eniten Ruotsiin, Iso-Britanniaan, Pohjois-Amerikkaan, Saksaan, Viroon, Norjaan, Espanjaan ja Tanskaan. Aasiaan muutto on lisääntynyt huomattavasti vuosituhannen vaihteen jälkeen.⁴ EU:n sisällä työvoiman liikkuvuuden lisäämistä pidetään tärkeänä. Ns. ”Lissabonin strategia” vuosille 2000-2010 tähtääkin unionin alueen työvoiman, tavaroiden, pääomien ja palvelujen vapaaseen liikkuvuuteen kilpailukyvyyn nostamiseksi.

Suomalaisten ulkomaantyö on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut eniten talouden ja teknologian aloilla (Ruckenstein 2004, 9). Tämä selittää voimakasta muuttamista Kaukoidän kasvukeskuksiin. Esimerkiksi Shanghai on voimakkaasti kasvava teknologiakeskus. Pohjois-Amerikassa taas Piilaakso on esimerkki teknologiaosaajien keskittymästä. Muuttotilastot kertovat myös onnistuneista rekrytointikampanjoista – etenkin Ruotsiin, Norjaan ja Iso-Britanniaan on rekrytoitu ammattimaisesti sairaanhoitajia ja lääkäreitä.

Jos ulkomaille ennen muutettiin köyhyyttä ja työttömyyttä pakoon, nykyään koulutus pikemminkin kuin työttömyys lisää muuttohaluja. 1990-luvulla korkeasti koulutettujen maastamuutto kolminkertaistui ja opiskelijoiden maastamuutto kaksinkertaistui (Virtaharju 2002, 4, 51). Pääasiallisina kohdemaina ovat Ruotsi, Saksa, Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Noin puolet muuttajista palaa takaisin Suomeen neljän vuoden sisällä ulkomaille muuttamisesta, minkä jälkeen

⁴ http://www.tilastokeskus.fi/til/muutl/2006/muutl_2006_2007-04-20_tie_001.html

todennäköisyys palata laskee ja on 10 vuoden jälkeen enää hyvin pieni. (Emt. 54-55.)

2.3.2 *Ulkomaanavustajan työn erityispiirteet*

Maamme rajojen ulkopuolella työskentelee sekä freelancereita että kiinteää kuukausipalkkaa nauttivia toimittajia. Pääasiassa ulkomailta raportoi kuitenkin freelancereita. Näitä ulkomaanavustajia nimitetään myös *stringereiksi* (Uskali 2007, 51). Journalistiliiton yhteensä 119 ulkomailta työskentelevästä jäsenestä selvä enemmistö eli 83 työskentelee freelancerina (Jokinen 2007, 84).

Ulkomaankirjeenvaihtajat ovat kautta aikojen olleet vain harvojen, riittävän varakkaiden joukkoviestintien erikoisuus, sillä ulkomaille lähetettävä toimittaja tulee kalliiksi. Vakituisten kirjeenvaihtajien määrä on vähentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana – tällä hetkellä suomalaisia ulkomaankirjeenvaihtajia on noin viitisenkymmentä. (Uskali 2007, 11.)

Lähtökohtani on se, että freelance-toimittajana toimiminen ulkomailta on erilaista kuin kotimaassa. Kotimaassa freelancereiden keskinäinen kilpailu on oletettavasti kovempaa kuin ulkomailta, jossa toki voi kohteesta riippuen myös olla kilpailua maanmiesten kanssa, mutta ei samassa määrin. Suomessa kaikki ovat ”samoilla apajilla”, kun taas ulkomailta työllistyminen riippuu muun muassa siitä, kuinka ”kuumalla” alueella toimittaja työskentelee, eli riittääkö uutisoitavaa (Crowley 2004, 35). Myös se, raportoiko kohdemaasta vakituisia kirjeenvaihtajia saattaa vaikuttaa työllistymiseen. Joskus freelancer voi kuitenkin tehdä sopimuksia työnjaosta kuukausipalkkaa nauttivan kirjeenvaihtajan kanssa niin, että freelancer esimerkiksi toimii kirjeenvaihtajan kiireapulaisena (Lehkonen 2005, 71). Haasteita on muun muassa se, ettei tilaajiin voi törmätä ”kokkareilla” ja tiedotustilaisuuksissa kuten kotimaassa, joten nimi ja naama saattavat unohtua toimeksiantajilta (Jokinen 2007, 88). Moskovan kirjeenvaihtajia tutkinut Turo

Uskali on kuitenkin todennut, etteivät ulkomaan kirjeenvaihtajat ole mikään monoliittinen ryhmä – työ muistuttaa esimerkiksi aluetoimittajien, diplomaattien ja kielenkääntäjien työtä (Uskali 2003, 37).

Kansainvälistymisen myötä yhä useampi suomalainen lähtee jossakin elämänsä vaiheessa ulkomaille muutakin kuin lomailemaan tai työmatkoille. Opiskelijoille ulkomaanvaihtoon lähteminen on jo lähes normaali osa opintoja, ja myös työharjoittelut ja muut mahdollisuudet asettautua ulkomaille pidemmäksi aikaa kasvattavat suosiotaan. Stephen Hess (1996, 14) onkin havainnut, että ulkomailla työskentelevien toimittajien nuorempi sukupolvi on viettänyt edeltäjiään todennäköisemmin aikaa ulkomailla jo ennen kansainvälisiin töihin ryhtymistä, usein osana yliopisto-opintoja, matkustelemalla tai perheen kanssa. Näin ollen heillä on myös edeltäjiään parempi kielitaito.

Freelanceriuteen on ulkomailla usein ajaututtu ilman tietoista aikomusta, lähinnä pakon sanelemana. Useat tutkimukset osoittavat, että freelance-työhön ollaan silti yleisesti työntöönä muotona ja elämäntapana huomattavan tyytyväisiä (esim. Akola ym. 2007, 54; Fraser & Gold 2001, 695). Tutkimukset, joita olen aiheesta löytänyt, ovat kuitenkin käsitelleet freelance-työn tekoa työntekijöiden kotimaassa. Poikkeuksena tähän on Minna Ruckensteinin (2004) toimittama tutkimuksen ja journalismin välimaastossa liikkuva teos, jota varten haastateltiin kymmentä ulkosuomalaista, joukossa myös freelancerina työskenteleviä ”medianomadeja”. Teoksessa tarkastellaan muun muassa sitä, miten suomalaiset identifioituvat työskentelyn ja elämisen ehtoihin uudessa kotimaassaan, millainen elämäntyyli heitä kiehtoo, ja miksi he palaavat tai eivät palaa Suomeen.

Freelance-työssä kuin myös ulkomaille lähdössä on aina kyse ”vaihtokaupasta”, jossa jostakin luovutaan mutta toista saadaan tilalle. Portfoliotyöskentelyn kohdalla kaupan on toisaalta epävarmuus ja toisaalta kontrolli tai itsenäisyys (Clinton ym. 2006, 194). Clintonin tutkimusryhmän mukaan näyttäisi siltä, että vaikka kaupan teossa on voinut olla vaikeat hetkensä, ”vastalahjaan” ollaan tyytyväisiä. Mitä nämä ”vastalahjat” ulkomaan kontekstissa ovat, eli mikä

palkitsee free-työn tekijää ja mistä toisaalta on jouduttu luopumaan, on kysymys, jota tulen pohtimaan tuonnempana.

Hessin (1996) mukaan ulkomailla työskentelevät toimittajat voidaan jakaa kahteen joukkoon, erikois- ja yleistoimittajiin. Yleistoimittajia maailmalle houkuttelee ennen muuta mahdollisuus nähdä eri paikkoja ja kiertää kohteesta toiseen. Erikoistoimittajilla puolestaan on yleensä hyvä tietyn yksittäisen kohdemaan kielitaito ja kontakteja kyseiseen maahan jo entuudestaan. Usein heillä on myös paikallinen puoliso. (Hess 1996, 51-52.) Hess tyypittelee vielä kuusi ulkomaanfreelancertyyppiä, jotka eivät välttämättä ole toisensa poissulkevia: ulkomaille saatetaan lähteä ensi sijassa puolison työn takia, kiinnostuksesta kyseiseen maahan, seikkailumielessä, tai sinne voidaan ajautua ”irtolaisena”. Myös ideologisista syistä lähtijöitä on, kuin myös kohdemaan kansalaisia (joko syntyperäisiä tai ekspatriaatteja), jotka raportoivat freelancerina maansa asioista. (Hess 1996, 68-70.)

2.3.3 *Kulttuurisokista akkulturaatioon*

Siirryttäessä pidemmäksi aikaa kulttuurista toiseen aluksi iskee yleensä jonkinasteinen *kulttuurisokki*, mitä seuraa *akkulturaatioprosessi*. Akkulturaatio-termi on keskeinen kulttuurienvälisessä psykologiassa ja kulttuurienvälisessä viestinnässä, mutta sen käsitteellistämisestä ja mittaamisesta on erimielisyyttä (Berry 2002, 17). Alunperin antropologien käsitteellistämä termi on nykyään käytössä muun muassa psykologian, sosiologian, kasvatustieteiden sekä kulttuurien välisen viestinnän tutkimusalalla. Näin ollen termi saa uusia merkityksiä ja myös sen soveltaminen muuttuu (Trimble 2002, 5).

Akkulturaatiosta on paikoin tullut kaikenkattava termi mikä käsittää mitä tahansa, mikä liittyy eri etnografisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten yhteisölliseen ja yksilölliseen muutokseen. Akkulturaatiolla viitattiin alunperin *ryhmätason*

ilmiöihin, joita syntyy, kun yksilöt eri kulttuureista kohtaavat toisensa niin, että joko toisessa tai molemmissa ryhmissä tapahtuu muutoksia. Psykologiassa ja viestinnässä tarkastellaan kuitenkin pääasiassa *yksilötason* ilmiöitä kulttuurista toiseen siirryttäessä. (Kim 2002, 259-260.)

Vaikka akkulturaatio toisinaan nähdään synonyymina *assimilaatiolle*, toisin sanoen sulautumisena vieraaseen kulttuuriin niin, että oma alkuperäinen lähtökulttuuri katoaa, tutkijat tekevät mielellään erottelun akkulturaation ja assimilaation välille. Akkulturaatio määritelläänkin yleisesti prosessiksi, jonka myötä yksilö omaksuu joitakin, mutta ei kaikkia vieraan kulttuurin ominaisuuksia. (Chun, Balls Organista, Marín 2002, 25; Kim 2002, 260.) Akkulturaatiota myös tapahtuu monella tasolla, niin psykologisella, yksilöllisellä kuin sosiokulttuurisella tasolla (Trimble 2002, 5).

Kulttuurisokki voidaan nähdä alakäsitteenä laajemmalle *siirtymäsokki*-käsitteelle (transition shock), mikä viittaa ihmisen luonnolliseen kyvyttömyyteen olla heti vuorovaikutuksessa muuttuneen ympäristön kanssa esimerkiksi avioeron tai läheisen kuoleman jälkeen. Vieraaseen kulttuuriin siirtyminen on niin ikään tilanne, joka saattaa aluksi aiheuttaa siirtymästressiä. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että kulttuurisokissa piilee myös oppimisen ja kasvun mahdollisuus, sillä kulttuurisokki voi olla merkittävä oppimiskokemus, jossa tietoisuus omasta itsestä ja ympäröivästä kulttuurista kasvaa. (Kim 2002, 263-264.) Tämä tapahtuu henkilön käyttämien *coping-strategioiden* avulla. Copingin eli sopeutumisen myötä henkilö vastaa psyykkistä työtä tekemällä kulttuuriin haasteisiin, joita hän kohtaa (emt., 260). Erilaisista coping-strategioista lisää seuraavassa luvussa.

On syytä pitää mielessä, että tässä tutkimuksessa haastatellut freelancer-toimittajat ovat olleet eri mittaisia aikoja ulkomailla. Osalla on takanaan vasta vuosi tai kaksi, toisilla yli kymmenen vuotta. Lysgaard (1955) on mallintanut kulttuurista toiseen siirtymisen vaiheet ”U-kaareksi”, jonka mukaan ekspatriaatti yleensä aloittaa sopeutumisprosessinsa uuteen kulttuuriin optimistisena ja haltioituneena kohtaamastaan uudesta. Kun ”kuherruskuukausi” on takana, seuraa pudotus ja

negatiivinen asennoituminen vierasta yhteiskuntaa kohtaan. Tässä vaiheessa hakeudutaan usein muiden ekspatriaattien seuraan. ”Toipumisvaiheessa” kielitaito usein kohenee, henkilö oppii uusia taitoja ja tulee jälleen sujuvasti toimeen uudessa kulttuurisessa ympäristössään. U-malliin on myöhemmin lisätty toinenkin kaari, mikä kuvastaa ”käänteistä kulttuurisokkia”, joka ekspatriaattia odottaa hänen palatessaan lähtömaahansa (”W-malli”). (Teoksessa Furnham & Bochner 1986, 131-132; Kim 2002, 264.) Mallia on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei sopeutumisprosessi kaikilla mene mallia vastaavasti. Joillakin kaari ei koskaan putoa alas, vaan he siirtyvät uuteen kulttuurin sofistikoituneen sujuvasti, toisilla taas ei ole kulttuurista kompetenssia päästä kaaren pohjalta ylös lainkaan (Furnham & Bochner 1986, 133-134).

Esitellessäni tuonnempana haastateltavieni kokemia ulkomaan freelance-työn rajoituksia ja mahdollisuuksia on siis hyvä pitää mielessä, että kokemukset riippuvat myös siitä, missä vaiheessa akkulturaatioprosessia henkilö on. Yhtä kaikki kokemukset ovat henkilölle ajankohtaisia ja todellisia, eli vaikka kyse olisikin ”ainoastaan” ohimenevästä kulttuurisokista tai yhä meneillään olevasta ”kuherruskuukaudesta”, se ei vähennä kokemuksen merkitystä. Tarkoitukseni on antaa poikkileikkauksenomainen kuva haastateltavien sillä hetkellä ajankohtaisesta tilanteesta, ja pääpaino analyysissä on tilanteeseen sopeutumisen keinoissa eli coping-strategioissa.

Chun kollegoineen (2002) toivoo, että akkulturaatioprosesseja tutkittaessa siirryttäisiin laajojen ja yleistävien teorioiden, kuten että akkulturaatiolla on yhteys mielenterveyteen, sijaan luomaan ”miniteorioita”. Näin voitaisiin tarkastella akkulturaatioprosessin reunaehtoja ja periaatteita vaihtelevissa tilanteissa ja erilaisten yksilöiden kohdalla. (Chun ym. 2002, 20-21.) Oma tutkimukseni pyrkii laadullisella lähestymistavallaan osaltaan tähän.

3 RAKENNE JA TOIMIJA KOHTAAVAT

3.1 Realistinen sosiaalteoria

Nojaan tässä tutkimuksessa pitkälti sosiologi Margaret S. Archerin teoretisointiin. Archer on kiinnostunut toimijuudesta eli siitä, millä mekanismeilla yksilö voi vaikuttaa elämänsä kulkuun yhteiskunnallisten ja kulttuuristen rakenteiden alaisuudessa. Linkitän Archerin teoretisointiin Richard S. Lazaruksen psykologian tutkimusalan teorian, joka mallintaa aktiivisen sopeutumisen keinoja muutostilanteissa, joita vieraaseen kulttuuriin siirtyminen sekä freelanceriksi ryhtyminen haastateltavieni tapauksessa on. Archer ja Lazarus edustavat *realistista* näkemystä, jonka mukaan rakenne (yhteiskunta institutionaalisine ja kulttuurisine rakennelmineen ja rooleineen) ei alista yksilöitä deterministisesti, mutta toisaalta yksilö ei myöskään voi konstruoida elämäänsä täysin riippumatta rakenteesta (Archer 2003, 2-5).

Realistinen sosiaalteoria asettuukin positivismiin ja relativismiin väliin, välttämällä molemmat äärimmäisyydet (Robson 2002, 29). Sen ytimessä on oletus siitä, että on olemassa todellisuus, joka on tietoisuudestamme riippumaton. Kuitenkin realistit hyväksyvät tietyt relativistiset oletukset, kuten sen, että todellisuus representoituu aina yksilöille merkityksenannon kautta. Realismi mahdollistaa sosiaalteorioiden subjektiivisten ja objektiivisten lähestymistapojen yhdistämisen. Kun esimerkiksi subjektiiviseen lähestymistapaan luettavat fenomenologia tai tulkitseva sosiologia usein tahtovat kiistää yhteiskunnan objektiivisen luonteen, objektiivinen lähestymistapa kuten strukturaalinen funktionalismi puolestaan väheksyy yksilöllisten toimijoiden vaikutusmahdollisuuksia. Uuden, integroidun näkemyksen mukaan siitä huolimatta että sosiaalinen rakenne on suhteellisen pysyvä rakennelma, se samaan aikaan mahdollistaa motivoituneen ihmisen toimijuuden. Kielijärjestelmä esimerkiksi edeltää yksilöitä, mutta silti sitä

uudelleen tuotetaan ja muutetaan inhimillisellä toiminnalla. Toiminta tapahtuu sosiaalisten *mekanismien* välittämänä. (Emt., 35-37.)

Lazaruksen (1991) *kognitiivis-motivationalis-relationalinen emootioteoria* sisältää niin ikään realistisen ajatuksen ihmisen ja ympäristön kohtaamisesta. Ihmisten kokemia tunteita, mikä on tämänkin tutkimuksen aiheena, ei voi Lazaruksen mukaan ymmärtää yksin persoonallisuutta *tai* ympäristöä (Archerin ”rakenne”) tarkastelemalla. Jos esimerkiksi koemme itsemme uhatuksi, tuo merkitys ei kumpua yksin olosuhteista (ympäristö) tai yksin kokijan persoonasta, vaan molemmissa, sekä olosuhteissa että persoonassa täytyy olla tiettyjä ominaisuuksia, jotka yhdessä tuottavat tuon relationaalisen (eli suhteellisen) koetun merkityksen. Tutkijoille tämän hyväksyminen on haasteellista, sillä analyysi on käytävä hyvin abstraktilla tasolla. (Lazarus 1991, 89-90.)

Tuonnempana selvitän, miten kokemusten suhteellisuus näkyy omassa aineistossani. Lazarus käyttää tutkimuksessaan (1991, 87) kvantitatiivista menetelmää, jossa kokemisprosessin muuttujina on ”edeltävät muuttujat” (ympäristö vaatimuksineen, rajoitteineen ja mahdollisuuksineen sekä yksilölliset motiivit ja käsitykset itsestä ja maailmasta) sekä itse ympäristö-yksilö – neuvotteluprosessissa aktivoituvat muuttujat (yksilön omaamat toimintavalmiudet sekä coping-keinot). Itse tulen analysoimaan yksilöiden käymiä neuvotteluja Archeria mukaillen laadullisesti, haastatteluaineiston pohjalta teemoittelemalla.

Realistisen sosiaalteorian mukaan rakenteelliset ja kulttuuriset tekijät siis edeltävät yksilöitä ajallisesti ja niillä on näin ollen suhteellinen autonomia ja kausaalista vaikutusta yhteiskunnan jäseniin. Me esimerkiksi synnymme tiettyyn paikkaan, tiettyyn kulttuuriin ja tietynlaiseen perheeseen, ja tämä edeltää omaa tietoisuuttamme ja toimijuuttamme. Ulkomaan freelance-toimittajat kohtaavat monia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia kummallisuuksia asemamaissaan. Nämä tekijät voivat helpottaa tai hankaloittaa heidän työskentelyään ja muuta elämää. Yksilöillä, toisin kuin sosiaalisilla rakenteilla ja kulttuurisilla systeemeillä, on kuitenkin ominaisuutena *refleksiivisyys*: kyky ajatella, neuvotella, uskoa, rakastaa

ja tavoitella jotakin. Niinpä realistiset sosiaalteorioitsijat kuten Archer näkevät, että rakenteelliset ja kulttuuriset voimat välittyvät yksilöihin heidän sosiaalisen toimijuuden kautta. (Archer 2003, 2.) Tiedostavat yksilöt luovat strategioita ei-tiedostavia sosiaalisia voimia vastaan (Emt., 133). Samaan viittaa Lazaruksen kognitiivis-motivatio-naalis-relatio-naalisen teorian kognitiivinen osa. Tilanteet ovat relationaalisia eli suhteellisia, mutta ydinajatuksena on se, että ihminen on kykenevä toimimaan tietoisesti ja tavoitteellisesti. Jälkimmäiseen viittaa termin motivaatio-naalinen osa.

3.2 Todellisuuden kolme ulottuvuutta

Ensimmäisessä luvussa esittelin työn uutta teoretisointia, joka linkittyi ihmisten identiteettiin. Tutkijoiden mukaan nuoremmille sukupolville työ ei ole yhtä vahva identiteettiä määrittävä tekijä kuin aikaisemmille (esim. Moisio 2004, 65).

Archerin mukaan ihmisen identiteetti muodostuu kolmella tasolla, joita ovat *luonnollinen, käytännöllinen ja sosiaalinen* (Archer 2003, 120). Luonnollinen taso pitää sisällään tietoisuutemme fyysisestä hyvinvoinnistamme. Käytännöllisellä tasolla tärkeiksi identiteetin rakennuspalikoiksi muodostuvat suoritukset.

Sosiaalinen taso puolestaan on edellytyksenä itsekunnioituksen muodostumiselle ja sen säilyttämiselle. Jokainen elää näiden ulottuvuuksien ristipaineessa.

Optimaalinen tilanne on se, jossa jokainen osa-alue kukoistaa, mutta käytännössä ihmiset jakavat huomiota eri tavalla eri osa-alueille, ja jokin taso saattaa jäädä laiminlyötyä. Esimerkiksi kiivaimmassa työelämän vaiheessa olevat saattavat jättää fyysisen hyvinvoinnin vähemmälle huomiolle keskittyessään suorittamaan ja kasvattamaan itsekunnioitusta, mikä kostautuu fyysisellä puolella. Ammatti-identiteetti läpäisee kaikki ulottuvuudet, sillä niin fyysisillä, käytännöllisillä kuin sosiaalisilla taidoilla on merkitystä jo ammatinvalinnassa (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 16).

Kypsä aikuinen voi Archerin mukaan aktiivisesti reflektoida näitä kolmea identiteetin ulottuvuutta ja toimia vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa muokatakseen niitä. Hän voi esimerkiksi priorisoida päämääränsä (terveys, koulutus, työ, ihmissuhteet jne.) ja suhteuttaa muut tavoitteensa niihin. Juuri tämä yksilöllinen päämäärien ”lomittaminen” ja niiden asettaminen tärkeysjärjestykseen muodostaa jokaisen ainutlaatuisen identiteetin. (Archer 2003, 138-139.) Lazarus painottaa niin ikään tavoitteiden tärkeyttä aktiivisessa sopeutumisessa eli *copingissa* (Lazarus 1991, 115).

Se, minkä takia nuorempi sukupolvi kenties arvottaa työtä eri tavalla, johtuu todennäköisesti siitä, että muitakin mahdollisuuksia saada sisältöä elämäänsä on lähes rajattomasti. Kuitenkin työn olemuksen muutokseen sisältyy Moision (2004, 65) mukaan ristiriita, sillä *turvallisuuden* tarve kuuluu ihmisen perusluonteeseen. Kun pysyvät työsuhteet aiemmin tarjosivat kaivattua turvallisuutta, nykyään harrastetaan elämän ”shoppailua”, jossa myös epävarmuutta ollaan valmiita sietämään omaa polkua etsittäessä. Turvallisuuden sijaan halutaan löytää omia perusarvoja tyydyttävä tapa elää ja tehdä työtä. Komulainen ja Sinisalo (2006) ovat analysoineet naisyrittäjien urakertomuksista jatkuvuuden – eli omanlaisensa turvallisuuden – rakentumisen keinoja. He havaitsivat, että yrittäjänaiset rakensivat jatkuvuutta työuriin liittyvän epävarmuuden yli korostamalla yksilöpsykologisia kykyjään, kuten riippumattomuutta, oma-aloitteisuutta tai jatkuvaa valmiutta muutokseen. Se loi kaivattua ymmärrettävyyttä ja jatkuvuutta erilaisista töistä koostuvien projektien välille. (Komulainen & Sinisalo 2006, 157.)

3.2.1 ”Sisäinen keskustelu” ja ”modus vivendi”

Yksilöpsykologisia kykyjä korostaa myös toimijuuteen keskittyvä teoretisointi, johon tämäkin tutkimus nojaa. Sosiaalitieteissä on tähän mennessä tutkittu enemmän sitä, miten rakenne ja kulttuuri yksipuolisesti muokkaavat yksilöitä kuin yhtälön toista puolta eli sitä, miten toimijat vastaavat näihin vaikutuksiin (Archer

2003, 131). Myös psykologiassa on Lazaruksen mukaan keskitytty liiankin paljon analysoimaan sitä, miten ympäristön stimulantit vaikuttavat ihmisiin sen sijaan että tutkittaisiin sitä, miten ihmiset aktiivisesti edesauttavat tavoitteidensa toteutumista (Lazarus 1991, 90).

Archer on teoretisoinut seuraavaan tapaan tätä prosessia, jossa objektiiviset ulkoiset voimat kohtaavat subjektiivisen sisäinen reseptiomme. Hänen mukaansa näiden kahden elementin yhteensovittaminen tapahtuu *sisäisen keskustelun* kautta.

Ihmiset:

1. *diagnosoivat tilanteensa ("Mihin olen sijoittunut?")*
2. *selkiyttävät pyrkimyksensä ("Mitkä ovat intressini?")*
3. *suunnittelevat "projekteja", jotta pääsevät päämääriinsä ("Suunnitelmia tulevaisuuden toimintaan?")*

Luomme siis henkilökohtaisia projekteja – toisin sanoen teemme konkreettisia ratkaisuja – tiedostaen objektiiviset olosuhteemme. Ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri joko edesauttaa tai rajoittaa projektien onnistumista. Projektimme saattavat epäonnistua myös siksi, että inhimillisinä olentoina olemme erehtyväisiä ja teemme jatkuvasti virhearviointeja sen suhteen, mihin kykenemme ja mikä on tavoitteisiimme pääsyn kannalta oleellista. Todellisuus voi siis lyödä vasten kasvoja.

Joka kohdassa ihminen voi siis erehtyä ja tehdä "väärää" valintoja, mutta se ei olekaan tärkeää, vaan se, että he tekevät tällaista refleksiivistä työtä. Tämä tapahtuu siis *sisäisen keskustelun* kautta. Näin ihminen harjoittaa refleksiivisyyttä itseään ja ympäristöään kohtaan. (Archer 2003, 9.) Lazarus painottaa, että saamme jatkuvasti uutta tietoa ympäristöstämme, joka on alati muutoksessa, ja tätä tietoa

meidän tulee suhteuttaa omiin tavoitteisiimme. Rakenteen ja yksilön kohtaamisprosessi on siis jatkuvassa liikkeessä, ja koetut tunteet ovat monimutkaisia tiedostamisen, motivaation ja tilanteeseen liittyvien muiden, relationaalisten seikkojen muodostumia. (Lazarus 1991, 115.)

”Ulkoisen” ja ”sisäisen” kohtaaminen voidaan esittää myös näin (Archer 2003, 135):

1. Rakenteesta ja kulttuurista johtuvat ne objektiiviset olosuhteet, jotka ovat yksilöistä riippumattomia ja jotka saavat aikaan rajoittavia ja mahdollistavia voimia suhteessa

2. toimijoiden omiin näkemyksiin päämäärästään, jotka he ovat määritelleet subjektiivisesti suhteessa todellisuuden kolmeen ulottuvuuteen (luonnollinen, käytännöllinen ja sosiaalinen).

3. Aikaansaatu toiminta on tulosta refleksiivisestä neuvottelusta, jota toimija käy subjektiivisten pyrkimystensä ja ympäristön objektiivisten olosuhteiden ristipaineessa.

Tällä kaikella pyrimme luomaan oman *modus vivendin*, jossa omilla ensisijaisilla päämäärillämme on aina oma tärkeä sijansa. Vaikka voidaan puhua ”ensisijaisesta päämäärästä”, yksilöillä on aina päämääriä jokaisella inhimillisen todellisuuden ulottuvuudella, niin luonnollisella, käytännöllisellä kuin sosiaalisella. Meillä on siis huolemme niin fyysisestä hyvinvoinnistamme, suorituksellisesta kompetenssistamme kuin sosiaalisesta itsearvostuksesta. Jonkin osa-alueen hylkääminen kostaatuu helposti toisella. (Archer 2003, 144-148.) Ruotsalainen Eva F. Dahlgren on tiedetoimittaja, joka kirjoittaa dokumentaarisessa romaanissaan (2007) rehellisesti työuupumuksestaan, joka oli seurausta siitä, että hän freelancer-toimittajana vuosikausia keskittyi ainoastaan työn tekemiseen

pyrkien kirjoittamaan yhä parempia artikkeleja muiden elämän osa-alueiden kustannuksella. Lopulta hän menetti elämänhalunsa ja ajantajunsa pitkäksi aikaa.

Päämääriä on siis pakko priorisoida ja sopeuttaa toisiinsa, ja juuri tämä oma päämäärien ”lomittaminen” tekee meistä yksilöllisiä ja antaa meille persoonallisen identiteettimme. Jos *modus vivendi* osoittautuu epätydyttäväksi, voimme korjata ja muokata sitä, sillä voimme käydä jatkuvaa sisäistä neuvottelua siitä, mikä on meille tärkeintä. Proteaanisesti uraohjautuvan yksilön tärkeitä ominaisuuksiaan ovat juuri sopeutumiskyky ja itsetietoisuus (Hall 2004, 6-7). Edellä mainitussa freelance-tiedetoimittajan tapauksessa sisäinen neuvottelu alkaa syvällä depressiossa ja jatkuu siitä seuraavassa terapiasuhteessa. *Modus vivendi* on sen konkreettinen ilmentymä, miten yksilö on päättänyt elää elämäänsä suhteuttaen päämääränsä ympäröiviin olosuhteisiin. (Archer 2003; 27, 201) Tiedetoimittajan elämässä työ todennäköisesti saa radikaalisti uuden merkityksen käytyjen sisäisten neuvottelujen jälkeen, vaikka itse romaani loppuukin paranemisprosessin vasta alkaessa.

3.2.2 Coping

Psykologian tutkimusalalla alkoi 1960-luvulla herätä voimakas kiinnostus tutkia sitä, miten ihmiset sopeutuvat eri tyyppisiin tilanteisiin, jotka aiheuttavat psyykkistä stressiä (Parker & Endler 1996, 3). Sittemmin siitä on tullut psykologian keskeisimpiä tutkimusalueita. *Copingilla* viitataan monimutkaiseen, useimmiten harkittuun psykologiseen prosessiin, joka perustuu yksilön arvioinneille siitä, mikä missäkin kontekstissa on mahdollista ja tarkoituksenmukaista asetettuun tavoitteeseen pääsyn kannalta (Lazarus 1991, 114-115). Coping voi tutkimusalan uranuurtajan Richard Lazaruksen jaottelun mukaan olla joko *kognitiivista* tai *behavioristista*, eli käytetyt strategiat saattavat olla puhtaasti päänsisäisiä ajatuskulkuja tai johtaa käytöksen muutokseen. Joka tapauksessa coping-strategioilla yksilö pyrkii vastaamaan häntä haastaviin

ulkoisiin tai sisäisiin vaatimuksiin ja niiden välisiin konflikteihin. (Lazarus 1991, 112.)

Coping voi siis Lazaruksen (1991) jaottelun mukaan olla joko *ongelmakeskeistä* tai *tunnekeskeistä*. (Lazarus käyttää jälkimmäisestä myös nimitystä kognitiivinen.) Ongelmakeskeinen coping-strategia on toiminnallinen sopeutumiskeino. Jos naapurin puu on kasvattanut oksiaan aidan yli toisen naapurin puolelle, ärsyyntynyt naapuri voi ottaa sahan ja katkaista häiritsevät oksat. Tunnekeskeinen coping-strategia perustuu puolestaan tilanteen uudelleentulkintaan. Tämä vaihtoehto käsittää ennemminkin ajatustyötä kuin toimintaa. Tunnekeskeinen sopeutuminen ei kuitenkaan ole passiivista, vaan kyse on ennemminkin sisäisestä ajatusten uudelleenmuotoilusta niin, että vaikka suhde ulkomaailmaan ei konkreettisesti muutu, sen merkitys, ja näin ollen myös tunnereaktio, muuttuu. Ongelmakeskeinen coping-strategia saattaa helposti epäonnistua ongelman ”kitkemisessä”, sillä jollei oma suhtautuminen muutu, ongelma saattaa pian näyttäytyä toisessa muodossa ja ärsyttää jälleen. (Lazarus 1991, 112.)

Jos esimerkkinä käytetään ulkomaanfreelancereita, heidän kohdallaan ongelmaksi saattaa muodostua esimerkiksi työn yksinäisyys. Jos freelancer ajattelee, että yksinäisyys johtuu siitä, että hän on kaukana kotimaastaan, hän voi ottaa käyttöön ongelmakeskeisen strategian ja muuttaa takaisin lähtömaahansa. Tämä saattaa helpottaa tilannetta, jos hän pääsee sujuvasti takaisin sosiaalisiin verkostoihinsa ja ratkaisu tuntuu oikealta. Toisaalta voi myös käydä niin, että freelancer huomaakin yksinäisyyden olevan free-työhön olennaisesti kuuluva elementti, joka ei riipu siitä, missä päin maailmaa työtä tehdään. Tunnekeskeinen strategia olisi tällöin voinut olla asian hyväksyminen ja esimerkiksi työn hyvien puolien pohtiminen. Jos freelancer olisi esimerkiksi ajatellut mielessään, että on hyvässä asemassa ulkomailla, koska ei joudu kilpailemaan aiheista samassa määrin kuin Suomessa joutuisi, hän olisi voinut asettaa huolensa prioriteettijärjestykseen – kumpi painaa vaakakupissa enemmän, työn yksinäisyys vai suurempi varmuus toimeentulosta.

Lazarus on kognitiivis-motivatioonals-relatioonalsessa emootioteoriassaan vielä jakanut yksilöiden kokemat tunteet kahteen ryhmään sen mukaan, ovatko ne heidän asettamiin päämääriin pääsyn kannalta *mahdollistavia* vai *rajoittavia*. Yksilössä voi herätä, yksilöstä riippuen, joko päämääriin yhteensopimattomia negatiivisia tunteita tai yhteensopivia positiivisia tai ristiriitaisia tunteita. Lazaruksen mukaan coping-strategioita tutkittaessa on painotettu enemmän ihmisten kokemien negatiivisten tunteiden aiheuttamia coping-prosesseja. Hänen mukaansa on kuitenkin syytä uskoa, että ihmisten selviytymisen kannalta myös positiivisilla tunteilla on tärkeä sopeutumista edesauttava tehtävä. Ihmisten kokemat negatiiviset tunteet, kuten viha, pelko, häpeä, suru, kateus tai inho ovat ehkä selkeämmin havaittavissa heidän yrittäessään sopeutua ympäristön rajoitteisiin. Positiivisilla tunteilla, joita ovat esimerkiksi ilo, onni, ylpeys, kiintymys sekä helpotus, käytävät sisäiset prosessit ovat toisin sanoen vaikeampia havaita, ja kuitenkin niillä todennäköisesti on sopeutumisen kannalta suurta merkitystä. (Lazarus 1991, 264.) Archerin ”sisäinen keskustelu”, jossa päämääriä priorisoidaan, on esimerkki coping-strategiasta, jonka lopputulemat voivat olla joko behavioristisia tai kognitiivisia.

Coping-käsitteen laajaa käyttöä on kritisoitu siitä, että sillä viitataan helposti lähestulkoon kaikkeen ihmisten tavoitteelliseen toimintaan. Alunperin käsitteellä viitataan ihmisten kokemuksiin tilanteista, joissa ulkoa tai sisältä tulevat vaatimukset ylittävät heidän kapasiteettinsa. (Krohne 1986, 208.) Yleensä kyse on tällöin jostakin katastrofista tai muuten ylivoimaiselta tuntuvasta tilanteesta. Monien tutkijoiden mielestä coping tulisikin erottaa *adaptoitumisesta*, mikä puolestaan on ihmiselle tyypillistä oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä tapahtuvaa sopeutumista elämässä vastaan tuleviin tilanteisiin (Costa, Jr., Somerfield & McCrae 1996, 45).

Tässä tutkimuksessa kuitenkin käytän adaptoitumisen sijaan coping-termiä, kuitenkin tietoisena siitä, että termin laajaa käyttöä on myös kritisoitu. Haastateltavieni kokemat haasteet eivät ole ”ylivoimaisia” tai sellaisia, jotka ensi näkemältä ylittäisivät heidän toimintakapasiteettinsa. Uskon kuitenkin, että

aktiivista työstämisestä on tarvittu ja tarvitaan yhä jatkuvasti, jotta tilanne saadaan pysymään ”käsissä”. Se, voisiko yhtä hyvin puhua adaptoitumisesta, on mielestäni lähinnä terminologinen kysymys. Luvussa kuusi palaan coping-teemaan.

3.3 Yksilölliset strategiat tutkimuksen keskiössä

Sosiologit ovat usein kiinnostuneita ainoastaan yhdestä toimijuuden kentästä, kuten työstä, perheestä, koulutuksesta tai uskonnosta. Yksilöille itselleen elämä kuitenkin muodostaa kokonaisuuden, jossa elämän eri osa-alueiden merkitys suhteutuu aina toisiinsa. (Archer 2003, 148.) Haluan tutkimuksessani tarkastella tutkimushenkilöitäni yksilöinä, joilla on kaikilla oma, persoonallinen tapansa hahmottaa elämänsä kokonaisuutena ja freelance-työ osana sitä. Tarkoituksenani on analysoida heidän käyttämiään coping-strategioita, joilla he vastaavat ulkomailta työskentelyn yleisistä olosuhteista, freelance-työstä sekä heistä itsestään kumpuaviin haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Tuleva analyysini etenee tavallaan samaa kaavaa kuin sivulla 28 esitelty Archerin muotoilema rakenteen ja toimijan kohtaamisprosessi, joka käydään sisäisen keskustelun keinoin. Seuraavassa luvussa ”diagnosoin” eli teen näkyväksi vallitsevan tilanteen: tutkimushenkilöiden rajoitteet ja mahdollisuudet, jotka ovat tietysti subjektiivisesti ilmaistuja ja kokemuksellisia, mutta realistisen todellisuuskäsityksen mukaan kuitenkin suhteellisen objektiivisia eli heistä riippumattomia. Luokittelen ne kolmella tasolla: *kulttuuris-taloudellisella*, *journalististen käytäntöjen* sekä *yksilöpsykologisella* tasolla. Tämän jälkeen pyrin erittelemään haastateltavien puheesta heidän päämääriensä ”lomittumisia”, jotka ovat kiteytyneet toiminnaksi sekä suunnitelmiksi tulevaisuuden varalle. Tämä on siis sama prosessi, jonka haastateltavani ovat itse käyneet läpi - kenties vasta kertoessaan itsestään minulle haastattelutilanteessa tai jo aiemmin itsekseen tiedostaen. Tutkimuksellani pyrin tekemään tämän Archerin esittelemän sisäisen keskustelun mallin ainakin free-työn teon osalta näkyväksi. En luonnollisesti

voinut käsitellä haastateltavien sisäisen keskustelun prosesseja kaikilta elämän osa-alueilta, mutta tarkoitukseni onkin keskittyä tässä työssä nimenomaan työhön elämänaalueena, jolla on kuitenkin paljon yhteistä kosketuspintaa muiden elämänaalueiden kanssa. Ennako-oletukseni on, että sisäisiä keskusteluja käymällä (eli coping-strategioita käyttäen) tutkimushenkilöni ovat luoneet omia selviytymiskeinojaan, eivätkä ole alistuneet ympäristön heille asettamiin raameihin.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimushenkilöni sekä käyttämäni tutkimusmenetelmän ja analyysin lähtökohdat. Sitä seuraavassa luvussa käyn läpi ne rajoitteet ja mahdollisuudet, mitä heillä elämässään tutkimuksentekohetkellä on. Kuudennen luvun analyysissä tulen sen kysymyksen ääreen, millaisia haastateltavien päämäärät ovat, millaisia coping-strategioita he ovat käyttäneet, ja miltä kunkin *modus vivendi* näin ollen näyttää.

4 TUTKIMUSAINEISTON KÄSITTELY

4.1 Tutkimushenkilöt

Haastattelin tutkimustani varten kahdeksaa ulkomailla pysyvästi asuvaa freelance-toimittajaa, jotka ansaitsevat pääosan elannostaan myymällä journalistisia tuotoksiaan toimeksiantajille.

Tutkimushenkilöt löytyivät oman selvitystyön, internet-ilmoituksen sekä toimitus- tai uutispäällikköiden antamien avustajavinkkien kautta. Suomen ulkomaan suurlähetystöjen internet-sivuilla on joidenkin maiden kohdalla lista maassa työskentelevistä suomalaisista toimittajista. Tätä kautta sekä lehtien sivuja selailemalla löysin muutaman haastateltavan. Ulkosuomalaisten expatrium.fi – keskustelusivustolle jättämäni ilmoitukseen vastasi yksi haastateltavista. Loput löytyivät sen jälkeen, kun olin saanut heidän toimeksiantajiltaan yhteystiedot ja olin tiedustellut kiinnostusta osallistua tutkimukseen.

Ulkomailta raportoivat toimittajat eivät ole monoliittinen ryhmä, vaikka työssä onkin varmasti paljon yhtenäisiä piirteitä eri puolilla maailmaa. Turo Uskali (2007, 59) on ulkomaanuutisoinnin oppikirjassaan listannut seuraavanlaisia erottavia piirteitä: väline-erot, kansainväliset ja kansalliset joukkoviestimen arvostuserot, journalistisen kulttuurin maa- ja kulttuurikohtaiset erot, asemapaikkaerot sekä lähtömaan yhteiskuntaerot.

Nuorin haastateltava oli tutkimuksentekohetkellä 24-vuotias ja vanhin 39-vuotias. Olin rajannut yläikärajaksi 40 vuotta, sillä halusin tutkia nimenomaan nuoria toimittajia, jotka hakevat paikkaansa työelämässä ja joiden oletin käyvän sen tyyppisiä sisäisiä keskusteluja, joita minä tutkimuksellani halusin tavoittaa. Tuossa elämänvaiheessa tulee viimeistään vastaan työn ja muiden elämänalueiden

yhteensovittamisen haasteet. On myös väitetty, että vuoden 1965 jälkeen syntynyt sukupolvi ("X-sukupolvi") arvottaa työtä eri tavalla suhteessa edeltävään sukupolveen (Summers 1998, 16). Tämä tutkimus tuo osaltaan esiin tuon nuoremman sukupolven ääntä.

Jokainen haastateltava edustaa omaa, yksilöllistä tämänhetkistä elämäntapaansa, eivätkä tuonnempana analysoidut tilanteet luonnollisesti ennusta kyseisten henkilöiden tulevaisuuden toimintamalleja. Tutkimusjoukossa on niin yksineläviä, lapsettomia parisuhteessa eläviä kuin lapsiperheellisiäkin, ja näin ollen myös työ saa eri merkityksen eri tilanteessa elävillä. Esimerkiksi sillä, onko lapsia tai ei, ei uskoakseni kuitenkaan ole suoranaista vaikutusta siihen, kuinka tärkeäksi henkilö työnsä arvottaa, vaan se on ennemminkin oman elämäkokemuksen ja arvojen sekä käytyjen sisäisten keskustelujen seurausta.

Haastatelluista puolet on miehiä ja puolet naisia, eli molempia on neljä. Ikävälille 24-32 vuotta sijoittuu kolme haastateltavista ja ikävälille 33-39 vuotta loput viisi. Yhtä lukuunottamatta kaikki työskentelevät printtimedialle. Kahdella haastateltavista on vakituinen avustajasuhde, mutta hekin toimivat freelancereina, eli laskuttavat toimeksiantajaansa tehtyjen juttujen perusteella, joskin he saavat kuukausittain pienen kiinteän kulukorvauksen eivätkä ole joutuneet kustantamaan työskentelytietokonettaan itse. Maittain tarkasteltuna haastateltavat yhtä lukuunottamatta sijoittuvat Eurooppaan, edustettuina ovat niin Pohjoismaat (1), Itä-Eurooppa (1), Iso-Britannia (2), Keski-Eurooppa (2), Etelä-Eurooppa (1) sekä Euroopan ulkopuolelta Pohjois-Amerikka (1). Kolme haastateltavista asuu asemamaansa pääkaupungissa. Jokaisella on taustalla korkeakouluopintoja – aloina esimerkiksi tiedotusoppi, informaatioteknologia, kirjallisuus, johtaminen ja markkinointi sekä yhteiskuntatieteet. Niistä, jotka ovat opiskelleet pääaineenaan muuta kuin tiedotusoppia yksi on hankkinut lisäksi opistotason journalistikoulutuksen, yksi on käynyt yksittäisen viestintäkurssin yliopistossa ja kahdella ei ole journalistisia opintoja lainkaan. Ulkomailla vietetty aika vaihtelee puolestatoista vuodesta kahtentoista. Kaksi haastatelluista on työskennellyt

ulkomaille lähdettyään yhden tai useita kesiä Suomessa palkallisessa toimitustyössä.

Koska toimiva yhteistyösuhde ostaviin toimittajiin on freelancerin elannon ehto, mutta toivoin silti saavani rehellisiä ja avoimia kuvauksia free-työn arjesta, lupasin haastateltavilleni anonymiteetin. Siksi käsittelen vastauksia irrallisina, enkä luo haastateltavistani tunnistettavissa olevia hahmoja. Myöhemmin sitaateissa viitataan sanojaan mainitsemalla sukupuolen ja iän (esim. M34, N30). Jos katson, että asemamaan ilmiansuunnalla on merkitystä, mainitsen sen edellä mainittuihin kategorioihin viitaten.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Käytin aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Siinä haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa, mutta niin, että tutkittavien ääni pääsee kuuluviin. Teemahaastattelussa oleellista on tutkijalle jo kumuloitunut tieto tutkimusaiheesta, jonka pohjalta hän luo haastattelurungon. Haastateltavien tulkinnat asioista sekä heidän asioille antamat merkitykset ovat kuitenkin keskeisiä, samoin kuin se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.)

Tein haastattelut touko-kesäkuussa 2007. Kaikki yhtä lukuunottamatta tein puhelimitse. Vaikka joidenkin mielestä (esim. Hirsjärvi & Hurme 2000, 64) puhelinhaastattelu ei sovi kovin hyvin kvalitatiiviseen tutkimusentekoon muun muassa sen takia, että siitä puuttuu keskustelun näkyvät vihjeet, minulle se oli kustannussyistä ainoa mahdollinen tapa tavoittaa haastateltavat reaaliaikaiseen keskusteluun. Hirsjärvi ja Hurme myöntävätkin, että puhelinhaastattelun suurimpia etuja on se, että näin voidaan tavoittaa kiireisiä tai kaukana asuvia henkilöitä (emt., 65).

Viidessä tapauksessa käytin internetin kautta toimivaa maksutonta Skype-puhelinohjelmaa, jonka SAM-puhelinvastaaja-toiminnolla sain puhelut tallennettua tietokoneelleni. Kahden kanssa tein perinteisen puhelinhaastattelun viestintätieteiden laitoksen radiostudiosta, missä sain keskustelut tallennettua niin ikään tietokoneelle. Yhden haastateltavan tapasin kasvokkain hänen tultua kotimaahan kesän viettoon, ja tämän keskustelun nauhoitin sanelukoneelle.

Keskustelut kestivät kaiken kaikkiaan 35 minuutista reiluun tuntiin, eikä kasvokkain tapahtunut haastattelu eronnut oleellisesti muista. Litteroituna haastattelut ovat viidestä kahdeksaan liuskaa pitkiä. Haastattelulainaukset eivät ole täysin autenttisia, vaan olen muokannut niitä niin, että ydinajatus käy ilmi. Paikoitellen olen myös yhdistänyt saman henkilön lausumia eri kohdista haastattelua. Haastattelut onnistuivat mielestäni hyvin, ja yllätyin itsekini siitä, kuinka valmiita ja avoimia tutkimushenkilöni olivat analysoimaan elämäänsä hyvinkin kokonaisvaltaisesti. Puhelimitse haastatellut olivat jopa aavistuksen vapautuneempia ja sanavalmiimpia kuin kasvokkain kohtaamani haastateltava. Tämä voi olla puhdasta sattumaa, mutta voi myös olla, että puhelimitse on helpompi kertoa itsestä vieraalle ihmiselle, eli kvalitatiiviselle lähestymistavalle ei näin ollen olisi ainakaan estettä.

Vaikka freelance-journalistin työ oli keskustelujen kantava teema, olin rakentanut haastattelurungon niin, että se sivusi ulkomailta asumista, elämänhistoriaa sekä arvoja ja päämääriä usealta kantilta (ks. liite 1).

Alun perin tarkoitukseni oli myös kerätä jokaiselta tutkimushenkilöltä työpäiväkirja 1-2 viikon ajalta. Ajattelin journalistisen työn arjen tulevan näin esiin. Vaikka jokaisella haastateltavalla oli tämä pyyntö tiedossa, yllättäen ainoastaan yksi toimitti minulle tämän työpäiväkirjan. Koin tungettelevana muistuttaa asiasta, sillä haastattelun yhteydessä olin jo muistuttanut asiasta ja ilmaissut jääväni odottamaan vielä päiväkirjaa. Lopulta ajattelin, että haastatteluista free-työn arki kyllä tulee uskoakseni riittävän kattavasti esille, ja koska työviikot voivat olla hyvin erilaisia eri ajankohtina työtilanteen, sairauden,

tai esimerkiksi loman vuoksi, ei noin lyhyen ajan työpäiväkirjasta mitenkään voi tulla kattava kuvaus henkilön työstä. Fokukseni on muutenkin enemmän elämänhallinnassa, jossa työ on ainoastaan osa elämän kokonaispalettia. Mielenkiintoista silti on, että seitsemän kahdeksasta jätti siis asian sikseen. Todennäköisesti kyseessä on unohdus tai priorisointi, sillä rahaa tuottava juttujen teko on ymmärrettävästi itse itsensä työllistävän etusijalla. Kyseinen ajankohta eli toukokuu oli myös monelle freelancereista erittäin kiireistä aikaa, sillä kesäkuukausien todennäköisesti tuoma aukko tuloissa on osattava ennakoida.

4.3 Analyysin lähtökohdat

Olen luokitellut aineistosta esiin nousseet ulkomaantyön rajoitteet ja mahdollisuudet kolmelle tasolle, joita ovat *kulttuuris-taloudellinen taso*, *journalististen käytäntöjen taso* sekä *yksilöpsykologinen taso*. Haastatteluista esiin nousseet ulkomaan freetyön ongelmat ja palkitsevat tekijät asettuivat mielestäni suhteellisen luontevasti näihin lokeroihin, joskaan valinnat eivät aina olleet yksiselitteisiä – jotkut tekijät voisi sijoittaa usealle tasolle samaan aikaan.

En tehnyt luokittelua ainoastaan sen vuoksi, että materiaalia olisi helpompi jäsentää. Koska tutkin journalistista työtä, joku saattaisi ajatella, että pelkästään kommentit, jotka sijoittuvat tähän luokkaan riittävät analyysin kohteeksi. Itse viehätyn kuitenkin Archerin ajatuksesta inhimillisen todellisuuden kolmesta ulottuvuudesta, joita ovat jo aiemmin mainitut luonnollinen, käytännöllinen ja sosiaalinen. Vaikka oma luokitteluni ei olekaan suoraan tätä vastaava, on sen taustalla sama ajatus – ihmisen on toimintaansa suunnitellessaan ja päämääriä kirkastaessaan otettava huomioon elämän eri ulottuvuudet. Niinpä toimittajan työtä tutkittaessa lähestymistavan on oltava yhtä lailla kokonaisvaltainen, työtä ei voi tutkia ottamatta huomioon elämää kokonaisuudessaan – ympäröivää kulttuuria ja päänsisäisiä ajatuskulkuja. Voi myös ajatella, että määrittelemäni yksilöpsykologinen taso vastaa löyhästi identiteetin luonnollista tasoa – luonnetta,

sitä, millainen ihminen on perusluonteeltaan (esimerkiksi kuinka hyvin sietää yksinäisyyttä ja itsenäisyyttä). Journalististen käytäntöjen taso taas vastaa löyhästi sosiaalista tasoa, joka on edellytyksenä itsekunnioituksen muodostumiselle (ja jossa haasteena voi olla esimerkiksi työn yhteisöllisyyden puute). Toki työssä suoriutumisen voidaan katsoa asettuvan myös Archerin käytännölliselle tasolle, missä tärkeitä identiteetin rakennuspalikoita ovat suoritukset. Käytännön vaikeudet, kuten kielivaikeudet ja kulttuurierot olen sijoittanut määrittelemälleni kulttuuris-taloudelliselle tasolle, joka voidaan löyhästi rinnastaa niinkään tähän Archerin käytännölliseen tasoon. Näiden eri tasojen ottaminen analyysiin mukaan saa tukea myös työn uudenaikaisesta teoretisoinnista, jossa työ nähdään nimenomaan *osana* ihmisen kokonaisidentiteettiä, johon kuuluu paljon muutakin.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan perinteisissä laadullisten aineistojen analyysitavoissa aineistoista etsitään yhtäläisyyksiä ja samanlaisuutta, kun uudemmissa keskitytään aineiston eroihin ja moninaisuuteen. Tällöin analyysista tulee aineistolähtöisempää. (Eskola & Suoranta 1998, 140.) Tämän tutkimuksen analyysia ei voi sanoa puhtaassa mielessä aineistolähtöiseksi, sillä Archerin teoretisointi todellisuuden eri ulottuvuuksista, päämäärien kirkastamisesta sekä sisäisen keskustelun kautta muodostuvasta *modus vivendistä* ovat jalostuneet oman luokitteluni perustaksi ja ovat myös toisen asteen analyysin (kuudennessa luvussa) ytimessä. Kuitenkin tässäkin aineistossa erot ja moninaisuus nousevat voimakkaasti esiin, niin erot haastateltavien välillä kuin yksittäisten haastateltavien moninaiset ja paikoin ristiriitaisetkin kokemukset. En siis näe, että eroihin ja moninaisuuteen keskittyminen välttämättä tekee analyysista aineistolähtöisempää, sillä aiempi teoretisointihan saattaa nojata nimenomaan moninaisuuden tunnustamiseen, kuten tässä tapauksessa.

Analyysini alkaa luokittelevassa mielessä kuvailevana seuraavassa luvussa ja jatkuu jatkotulkintoina sitä seuraavassa eli kuudennessa luvussa. Tulen siis tekemään ihmistieteissä tyypillistä *toisen asteen tulkintaa*, mitä pidetään kvalitatiivisen tutkimuksen ideana ja samalla sen vaikeutena. Ensimmäisen asteen tulkintoja ovat tutkittavien antamat tulkinnat arkipäivän ilmiöistä (seuraavassa

luvussa), mutta tutkijan täytyy siis antaa niille vielä uusia merkityksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 149.) Luokitellessani näitä tutkittavien kertomia asioita itse luomiini kategorioihin teen toisaalta jo osittain toisen asteen tulkintaa, eli rajat ensimmäisen, toisen ja mahdollisesti kolmannen asteen tulkintojen välillä limittyvät. Archer (2003, 154-156) kirjoittaa ”tuplahermeneutiikasta” eli siitä, että haastattelu- tai kyselytutkimuksen tekeminen on aina enemmän tai vähemmän subjektiivisesti ilmaistujen, jo kerran tulkittujen tulkintojen uudelleentulkintemista. Viestintä ei koskaan onnistu täydellisesti, ja se on hänen mukaansa otettava annettuna kaikessa tutkimuksessa, jossa tutkija tulkitsee muiden tulkintoja – esimerkiksi asenteita ja uskomuksia selvittäessään.

Vaikka rajoitteet ja mahdollisuudet saattavat näyttäytyä ikään kuin objektiivisina ja totuudenmukaisina *per se*, eivät ne sitä kuitenkaan täysin ole. Haastateltavien puhe, minkä perusteella luokittelut tapahtuvat, on aina konstruoitua ja kokemuksellista sen tilanteen pohjalta, missä he elävät. Esimerkiksi kulttuuris-taloudelliset rajoitteet eivät ole objektiivisesti katsottuna välttämättä negatiivisia, mutta freelancerit *kokevat* ne sellaisina. Kokemuksellisuus käy ilmi myös kun huomataan, että samat ilmiöt näyttäytyvät toisille rajoitteina ja toisille mahdollisuuksina (esim. työn joustavuus). Realistit hyväksyvät tietyt relativistiset oletukset, kuten sen, että todellisuus representoituu aina yksilöille merkityksenannon kautta. Toisaalta taas realistinen sosiaaliteoria ei kiellä rakenteen objektiivista olemassaoloa rajoittavana ja mahdollistavana, ihmisen tietoisuudesta riippumattomana voimana. (Robson 2002, 29.) Archer selittää asian niin, ettei rajoitteita ja mahdollisuuksia ole sellaisenaan olemassa, vaan on olemassa rakenteellisia ja kulttuurisia *mahdollisia* kausaalisia voimia, jotka *aktivoituvat* vasta kohdatessaan yksilön omien päämäärien asetelman (Archer 2003, 138). Se, miten rakenteen ja toimijan vuorovaikutus toimii on kuitenkin vasta kuudennen luvun teemana, missä palaan esittelemiini Lazaruksen (1991) coping-strategioihin.

5 FREETYÖN RAJOITUKSET JA MAHDOLLISUUDET ULKOMAILLA

Kuvio 1 esittää tiivistetyksi luokittelemieni rajoitusten ja mahdollisuuksien kuusikentän. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi jokaisen lokeron tuosta kuviosta.

Kuvio 1. Rajoitusten ja mahdollisuuksien kuusikenttä

	Rajoitukset	Mahdollisuudet
Kulttuuris-taloudelliset	<ul style="list-style-type: none"> -kulttuurierot -kalliit elinkustannukset -etäisyys ja aikaero -käytännön vaikeudet -kieli 	<ul style="list-style-type: none"> -kulttuurierot -alhaiset elinkustannukset -hyvät tietoliikenneyhteydet -matkustamisen edullisuus
Journalistiset käytännöt	<ul style="list-style-type: none"> -ei työyhteisöä -palautteen puute -tulojen pienuus -lomien puute -pitkät juttumatkat -leimautuminen 	<ul style="list-style-type: none"> -ei kilpailua -työn joustavuus -itsenäisyys -mahdollisuus laajentaa työnkuvaa
Yksilöpsykologiset	<ul style="list-style-type: none"> -tiedon puute -yksinäisyys -epävarmuus -kuluttavuus -itsekurin tarve -työn ja muun elämän yhteensovittaminen 	<ul style="list-style-type: none"> -vapaus -oma kontrolli -työn ja muun elämän yhteensovittaminen -unelmien toteuttaminen -työn merkityksellisyys

5.1 Kulttuuris-taloudelliset rajoitukset ja mahdollisuudet

Ulkomailla oleminen on aina enemmän tai vähemmän vieraassa kulttuurissa ja yhteiskunnassa elämistä. Osa kulttuurieroista koetaan negatiivisina – ne vaikeuttavat elämää ja turhauttavat, toiset taas koetaan sellaisina, jotka virkistävät ja tuovat positiivista vaihtelua aiemmin Suomessa totuttuun elämänmenoon. Seuraavaksi esittelen haastateltavien puheesta poimimiani kokemuksia freelance-työn tekoa vaikeuttavista ja helpottavista tekijöistä, jotka ovat mielestäni perustaltaan nimenomaan kulttuuris-taloudellisia. Ne eivät siis muutu miksikään, vaikka journalistiset käytännöt olisivat kuinka toimivia tai toimimattomia, eikä omalla psyykkisellä työlläkään voi näihin ns. rakenteellisiin tai kulttuurisiin kokemuksiin vaikuttaa, paitsi yrittämällä sopeutua aktiivisesti, mikä onkin seuraavan luvun aiheena.

Esiin nousevia **rajoituksia** ovat muun muassa *kulttuurierot* niin yleisesti kuin työelämässäkkin, *elinkustannusten kalleus, etäisyys ja aikaero, käytännön vaikeudet* sekä *kieli*.

Globalisaatiosta on puhuttu kulttuureja yhtenäistävänä ilmiönä, mutta tosiasiaassa perustavanlaatuiset kulttuuriset rakenteet muuttuvat hitaasti. Globaaleilla markkinoilla paikallisen kulttuurin ymmärrys onkin paradoksaalisesti yhä tärkeämpää. (Ruckenstein 2004, 29.) Suomen ilmapiiriä muodollisempi kulttuuri vaikeuttaa ja hidastaa työntekoa etenkin Keski-Euroopassa ja Iso-Britanniassa. Seuraavan päivän lehteen ei aina ole helppo saada kommenttia – etenkin poliitikkoihin ja yritysjohtajiin on vaikea päästä käsiksi, ja sihteeri on usein välissä. Koska Euroopan pääkaupungeissa saattaa olla satoja muitakin kommentteja kärkkyviä toimittajia, on vastaanotto joskus tyylympi kuin mihin kotimaassa on totuttu.

Paikallisen työkulttuurin hitaampi tempo saattaa niin ikään hankaloittaa toimittajaa, joka joutuu silti tekemään juttunsa Suomen aikataulussa.

Suomessa on kovat deadlinet ja ihmiset on jämptejä työn suhteen, täällä taas päinvastoin. Täällä ei oo minkäänlaista kiirettä ihmisillä. Ja silti tarkoittaa, että mä teen Suomen aikataulun mukaan juttuja, niin välillä tuntuu siltä et olis ehkä helpompaa olla täällä työelämässä sisällä, tehdä näiden hitaiden aikataulujen mukaan sen takia että jos mun elanto riippuu siitä sitte että saanko mä vastaukset jostain ministeriöstä kolmen kuukauden kuluttua. (M34)

Edellisen katkelman haastateltava haaveileekin – kuten moni muukin haastateltavista – toisesta, ”tasapainottavasta” osa-aikatyöstä, jota voisi tehdä nykyisen freelance-työn rinnalla. Työllistyminen muille sektoreille ei silti ole yksinkertaista. Etelä-Euroopassa asuva haastateltava toteaa, ettei maisterina helposti lähtisi myyjän tai tarjoilijan hommiin, vaikka niitä seudulla riittäisikin. Toinen taas aloitti ulkomaanuransa aikanaan siivoamalla työkseen vuoden päivät, minä aikana kypsyi rohkeus ryhtyä työllistämään itse itseään omalla alalla. Merkittävin media-alalle työllistymisen este ulkomailla lienee kielitaidon riittämättömyys. Vaikka kielitaito olisi vuosien varrella kehittynyt erinomaiseksi niin, että haastattelut voidaan sujuvasti tehdä paikallisella kielellä, ei kielellä ”kikkailu” kuitenkaan ole kieltä työvälineenään käyttävän natiivin tasolla. Toimitustyössä vaadittava kielen hallitseminen on huomattavasti haastavampaa kuin muilla aloilla, joilla käytäntöjen kautta usein oppii tarvittavan sanaston (esim. sairaanhoitajan työssä). Freelance-muodossa tehtävä työ jääkin lähestulkoon ainoaksi vaihtoehdoksi, mikäli ei halua vaihtaa kokonaan alaa, minkä seuraava katkelma osuvasti kiteyttää.

Jos ajattelee, että joku insinööri joka lähtee Suomesta etsii paikallisen työnantajan, niin ei se vaan niin käy että kävelee tonne että heippa ollaan Suomesta että pääseekö teille kotimaan toimitukseen, niin joo... (N24)

Jos ulkomailla työskentelevällä on perhe paikallisen puolison kanssa kieliongelma tulee vastaan myös tulevaisuutta suunnitellessa, kuten Keski-Euroopassa työskentelevällä haastateltavalla.

Meidän perheen tapauksessa ainoa oikeasti kaksikielinen on meidän lapsi, joka puhuu molempia kieliä tosi hyvin. Mä puhun paikallista kieltä silleen kun puhun ja mun puoliso puhuu suomea sillä tavalla kun puhuu, että meillä tavallaan ei ole sellaista maata jossa joku ei olis aina kielipuoli. (M39)

Kielikysymyksen kohdalla rakenteen (tässä tapauksessa vieras kielijärjestelmä) voi katsoa alistavan toimijan. Toki vieraan kielen opiskeleminen on aina mahdollista, mutta monet tekijät vaikeuttavat sitä. Suomen kielen opiskeleminen on esimerkiksi ulkomaalaiselle puolisolle todennäköisesti huomattavasti vaikeampaa kuin vieraan kielen opiskelu suomalaiselle. Tämä johtuu kieleemme omalaatuisuudesta, ja toisaalta koulujärjestelmämme valmistaa meitä suomalaisia hallitsemaan useita vieraita kieliä. Tämä seikka saattaa määrätä sen, missä maassa tällainen monikulttuurinen perhe asuu.

Itse juttujen tekemisessä tietyt aiheet painottuvat maasta ja kaupungista riippuen. Tämä saattaa tuntua kahlitsevalta.

Mä haluan olla semmoinen klassinen vanhan ajan yleistoimittaja. Mä haluan tehdä kaikkea. --- Tietyt asiat painottuu tässä työssä väkisinkin, mutta se ei johdu omasta kiinnostuksesta vaan siitä mitä maassa tapahtuu...politiikka ja talous on ne joita täällä joutuu tekemään. (M39)

Koska freelancerin tulot saattavat vaihdella suurestikin kuukausittain, on taloudellinen epävarmuus aina tietyllä tapaa läsnä. En kartoittanut haastateltavieni keskimääräistä tulotasoa, sillä en nähnyt sitä oleellisena tutkimuskysymyksen kannalta. Ne haastateltavat, jotka asuvat kalliiden elinkustannusten maissa mainitsivat kuitenkin tämän seikan merkittäväksi rajoitteeksi. Asuntojen, ruoan ja päivähoidon kallis hinta ovat tekijöitä, joiden vuoksi usea haastateltava mainitsi, ettei tekisi työtä, jos perheessä ei olisi palkkaa saavaa puolisoa. Puolison merkitystä freelance-työntekijän turvana korostavat myös Dexin ym. (2000, 293) tutkimustulokset, joiden mukaan television freelance-työntekijät kokevat työn epävarmuuden vähemmän epämiellyttävänä, jos he ovat naimisissa. Omassa tutkimuksessani kallis päivähoito mainittiin tosin myös free-työhön kannustavana

asiana, sillä kotona työskenneltäessä lasta ei tarvitse viedä päivähoidon, joten päivähoitomaksuilta vältytään. Eräs haastateltava totesi, ettei suomalaisilla tiedotusvälineillä ole tarpeeksi varaa ja resursseja, jotta niistä pystyisi kehittämään itselleen kunnon toimeentuloa etenkin sellaisissa maissa jotka ovat kalliimpia kuin Suomi, ja valuuttakurssi vielä lisää taloudellista eroa.

Jos nyt ajattelee vaikka että joku maksaa mulle kaksisataa euroa jutusta, niin siitä menee ensin veroihin ja kaikkiin muihin maksuihin –koska mä joudun maksamaan vielä Suomeen kaikki kun mä en oo asunut tarpeeksi kauaa ulkomailla- niin paljon että mulla jää suunnilleen sata euroa käteen, ja kun se muutetaan paikalliseksi valuutaksi niin mä saan sen verran kun Suomessa saa vähän yli 60 eurolla..että laske siitä kun sun kaksisataaeuronen muuttuu kuusikymmppiseksi...

K: Aika monta juttua saa siinä sitten tehdä koko ajan jos meinaa sillä elää..?

Aika monta juttua ja yleensä enemmän kuin ihmisellä on resursseja kehittää ja ideoida... (N24)

Taloudellinen paine on siis merkittävä stressitekijä joidenkin haastattelemini freelancereiden kohdalla, mutta kuitenkin se ei yksin lannista heitä. Koska vaakakupissa painaa myös muita arvoja, heidän kokemuksensa eivät ole yksioikoisesti tulkittavissa. Sopeutumisstrategioita käsittelen seuraavassa luvussa.

Käytännön vaikeuksista haastateltavat nostivat esiin ”inhottavan byrokratian”. Itä-Euroopassa työskentelevä freelancer mainitsi lisäksi epävarmuustekijäksi sen, ettei varsinaista sosiaaliturvaa ole eikä eläkettä kerry. Pohjois-Amerikassa asuva mainitsi, että Suomeen laskutettava työ on hänelle ainoa mahdollisuus työllistyä, sillä hänellä ei ole paikallista työlupaa. ”Pakkofreelancerius” ei siis aina synny ainoastaan tilanteessa, jossa ei voi työllistyä palkkatyöhön *journalistina*. Voi myös olla, kuten edellä mainitussa tapauksessa, että ylipäänsä mitään työtä ei voi tehdä, ellei se sitten ole Suomeen laskutettavaa, useimmiten freelance-muodossa tehtävää työtä.

Muina ongelmina mainittiin esimerkiksi aikaero. Kun jutut tehdään Suomeen Suomen aikatauluilla, on herätys aamulla ”tolkuttoman aikaisin”, jos asemamaa sijaitsee Suomesta länteen. Aikaero vaikeuttaa niin ikään Pohjois-Amerikassa asuvan, vasta freelance-uraansa aloittelevan haastateltavan yhteydenpitoa päätoimittajiin.

Se on vähän hankalaa kun en mä tunne ketään päätoimittajia ja en mä sieltä oikein pysty soitteluun kenellekään koska kun mä meen nukkumaan niin täällä herätään ja sitten kun mä herään niin täällä ei olla enää töissä, että sähköpostilla on joutunut kommunikoidaan. (M32)

Edeltävä katkelma on esimerkki rakenteellisesta, vaikeasti muutettavissa olevasta seikasta. Ei voi olettaa freelancerin elävän toisella puolella maapalloa pysyvästi Suomen ajassa.

Vaikka sähköposti kulkee joka maailmankolkkaan, kaipaisivat haastateltavat poikkeuksetta lisää palautetta. Se, että lukijat tietävät tekstin kirjoittajan olevan toisessa maassa saattaa tyrehdyttää palautteen.

Se on sama juttu kun Suomessa tehdessä, palautetta tulee aivan liian vähän.-
--Emmä tiedä voiko siinä olla joku kynnys jollain tavalla että vaikka juttujen perässä voi olla mun sähköpostiosoite niin nyt kun on ulkomailla emmä tiedä jotenki ajatteleeko ihmiset että toi on niin kaukana...(M34)

Ulkomailla työskentelyn ja elämisen **mahdollisuudet** kumpuavat tällä kulttuuris-taloudellisella tasolla tarkasteltuna niin ikään kulttuurieroista niin yleisesti kuin työelämässä, elinkustannusten alhaisuudesta sekä hyvistä tietoliikenneyhteyksistä.

Ruckenstein (2004, 15) on havainnut, että ulkomaankokemusten yleistyessä suomalaista elämänmenoa arvioidaan kriittisesti – joskus hieman elitistisestäkin näkökulmasta. Myös omasta aineistostani voi havaita, että Suomea todella katsotaan kauempaa melko kriittisesti. Se on varmasti luonnollista, sillä täytyyhän oma oleskelu kohdemaassa perustella jollakin, ja jotta akkulturaatioprosessi

onnistuu, tulee ekspatriaatin kiinnittäytyä uuteen, erilaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Varmasti esiin nousevat seikat ovat myös aivan totta sanojan mielestä, sillä ”kauempaa voi nähdä selkeämmin”. Toisessa Pohjoismaassa asuva pienen lapsen äiti toteaa yhteiskunnan olevan lapsiystävällisempi, mikä vaikuttaa yleiseen viihtyvyyteen. Hän kokee myös, että toimittajan ammattia arvostetaan kohdemaassa enemmän kuin Suomessa. Ilmapiiirin positiivinen erilaisuus tulee esille haastateltavien puhuessa suhteestaan asuinmaahansa.

Täällä on yhteiskunnassa ja väellä aikamoinen tekemisen meininki, tääl on hirveen niinkun positiivinen fiilis..tuntuu että sekin vaikuttaa ihan yleensä ilmapiiriin...(M34)

Toinen haastateltava pitää ilmapiirin monikulttuurisuudesta ja edistyksellisyydestä.

Ihmisten vähän takapajunen asenteellisuus ja semmonen niinku naiivius on semmosia asioita mitkä mua Suomessa tällä hetkellä väsyttää ihan tolkuttomasti...täällä on kaikkea kivaa tehtävää ja nähtävää...musta vaan tuntuu että Suomessa ei oo niinku mitään ja sitten vielä kylmä. (N24)

Eteläeurooppalainen elämäntapa näkyy myös työelämässä. Jos tempon hitaus joskus turhauttaa erilaiseen työkäsitykseen tottunutta suomalaista, opettaa se myös uudenlaista suhtautumista työntekoon.

Täällä osataan enemmän..kauheeta sanoa mutta nauttia elämästä..työkin on tietenkin tärkeitä, mutta jotenkin tuntuu että ihmiset osaa irrottautua siitä sitten työpäivän jälkeen, että lähdetääs johonkin istumaan tai jotain muuta. (N30)

Näitä positiivisia kulttuurieroja, joita edeltävät katkelmat kuvasivat, ei mielestäni ole syytä väheksyä pohdittaessa sitä, mistä ”palasista” haastateltavat lopullisen kokemuksensa muodostavat. Vaikka muilla tarkasteltavilla tasoilla (esimerkiksi journalististen käytäntöjen) olisi epäkohtia ja rajoittavia tekijöitä (esimerkiksi

tulojen pienuus ja epäsäännöllisyys), voivat tällaiset positiiviset kokemukset ”lievittää kärsimystä”. Positiivisesta ajattelusta kuitenkin lisää myöhemmin.

Mikäli kohdemaan elinkustannukset ovat Suomea alhaisemmat, free-työn taloudellinen epävarmuus ei tunnu niin rasittavalta. Eräs haastateltava tekee ainoastaan noin puolta normaalista viikkotyömäärästä, sillä jo se riittää elämiseen. Samassa kaupungissa asuva toinen haastateltava toteaa, ettei Suomeen takaisin muuttaminen houkuta ainakaan sen puolesta, että asumisesta pääkaupunkiseudulla olisi maksettava kaksi kertaa enemmän.

Ulkomailla asuva ei enää ole henkisesti yhtä kaukana kuin aikaisemmin. Kotimaasta ei välttämättä vieraannuta samaan tapaan kuin aiempina vuosikymmeninä, jolloin kirjeet olivat pääasiallinen tapa pitää yhteyttä. (Ruckenstein 2004, 35.) Haastateltavat antavatkin arvoa hyvälle tietoliikenneyhteyksille ja matkustamisen edullisuudelle, mikä mahdollistaa yhteydenpidon kotimaahan. Sukulaisia ja ystäviä pääsee koko ajan edullisemmin tapaamaan Suomeen ja toisinpäin. Internetin kautta voi lukea suomalaisia näköisverkkolehtiä, eli olla päivätasolla kiinni siinä mitä Suomessa tapahtuu. Myös nettipuhelimet ja sähköpostiliikenne helpottavat yhteyden säilyttämistä. Seuraava katkelma kiteyttää globalisaation nykypäivän ekspatriaatile suomat mahdollisuudet.

Periaatteessa ulkomailla olo on ulkomailla oloa, voi nauttia näistä asioista, mutta silti olla niinkun kiinni niissä asioissa missä haluaa Suomessa. (M34)

5.2 Journalististen käytäntöjen rajoitukset ja mahdollisuudet

Lähes kaikki haastateltavat mainitsivat kaipaavansa ulkomailla *työyhteisöä*. Myös *palautteen* puute nousi voimakkaasti esiin haastateltavien puheesta. Lisäksi olen sijoittanut muun muassa maininnat *tulojen* pienuudesta tai epätasaisuudesta, *lomien* puutteesta, pitkistä *juttumatkoista* sekä *leimautumisesta* journalististen käytäntöjen **rajoitusten** kategoriaan.

Vaikka freelance-työ on lähtökohtaisesti itsenäistä ja yksinäistäkin työtä, tehdään sitä sitten kotimaassa tai ulkomailla, tämä korostuu ulkomailta käsin työskennellessä. Toimeksiantajiin ei juuri voi törmätä, eikä suomalaisia tai muunkaan maalaisia freelance-kollegoja välttämättä ole alueella.

Muutamalla haastateltavista oli jo entuudestaan vahvat kontaktit viestimiin, joita he ryhtyivät ulkomaille lähdettyään avustamaan. Tämä oli helpottanut alkuun pääsyä huomattavasti, kun käytännöt tunnettiin molemmin puolin. Yhtä helppoa ei ole Pohjois-Amerikasta käsin freelance-toimittajan uraa aloittelevalla haastateltavalla.

Ehkä se mikä mulle on ollut vaikeinta on kun on niin kaukana, siis se kun ei tunne ketään, ja sitten kun yrittää uusia kontakteja saada niin sähköpostilla on aika vaikea....jotkut päätoimittajat on vähän laiskoja vastailemaan.
(M32)

Stressaavana koetaan menomaan hiljaisuus, se jos lähetettyihin juttuehdotuksiin joutuu odottamaan vastausta kauan tai sitä ei tule koskaan. Jos jutun on saanut sovittua ja lähetettyä toimitukseen, seuraava kriisin paikka voi olla jutun muokkaaminen. Eräs melko harvakseltaan kirjoittava haastateltava on huomannut tullessaan ulkomailla huomattavasti herkemmäksi sille, jos omaa juttua muokataan myöhemmin.

Kun sä joskus kirjoitat jutun ja sitten joku sitä vähän muuttaa niin tulee itselle sellanen kauhea kriisi että voi ei, tää on sen merkki että mä en osaa enää kirjoittaa...Toimituksessa siihen tottui, koska sä näit sen koko ajan itse ja teit itse sitä samaa, ja kun kirjoitat paljon juttuja niin se on kuitenkin vähemmistö mihin kosketaan. Siinä vaiheessa kun sä olet itse kirjeenvaihtajana ja teet just jonkun yhden jutun sillon tällön, niin jos sitä korjataan niin se tuntuu että *kaikkiin* mun juttuihini kosketaan...(N30)

Edellisessä tapauksessa siis tyypillinen journalistinen käytäntö eli jutun editoiminen on muuttunut ulkomaantyön kontekstissa rajoitteeksi, jopa uhaksi ammatilliselle identiteetille.

Vaikka alueella olisikin suomalaisia kollegoja, ei heidän kanssaan välttämättä voi keskustella ajankohtaisista työasioista, jotteivät ideat karkaa toisiin käsiin. Vaikka kollegat työskentelisivät eri joukkoviestimille tai eri kapungeista käsin, uutisaiheista saatetaan silti käydä kilpailua.

Aiemmin lähes kymmenen vuotta Suomessa palkkatyössä ollut haastateltava kaipaava työyhteisöä valtavasti. Hän lähti ulkomaille miehensä työkomennuksen takia.

Nyt on ruvennu kaipaamaan jopa palaverissa istumista, jota oli ennen ihan tarpeeksi...semmosta että istutaan yhdessä, mietitään, ideoidaan... kahvitaukoja, lounastaukoja, niinkun työkavereiden kanssa vapaa-ajan viettoa, sitten vapaapäiviä mitä oli. Ylipäättään sitä että kantaa vastuuta isommasta kokonaisuudesta, olla osa jotakin isompaa yhteisöä. (N33)

Koska haastattelemillani freelancereilla ei ole varsinaista työyhteisöä, on myös palautteen saaminen hankalampaa. Toki jokaisella on ”etäyhteisönsä” avustamissaan toimituksissa, mutta se, kuinka tiivistä yhteydenpito on ja kuinka läheiseksi freelancer nuo yhteisöt kokee vaihtelee suuresti haastateltavasta riippuen. Valtakunnallisen joukkoviestimen vakituinen avustaja kokee vaikeimpana tietää, minkä tyyppisiä aiheita ja juttuja toimeksiantaja milloinkin ulkomailta haluaa. Häntä harmittaa myös se, ettei palautteen ”kaivaminen” työyhteisössä nyt onnistu. Vaikka jutuista ei normaalitoimitustyössäkään yleensä

helpolla saa palautetta, voi sitä silti yrittää tiedustella, jos esimerkiksi huomaa eleistä tai ilmeistä, ettei juttuun olla tyytyväisiä. Sosiaalisia suhteita kotitoimitukseen on myös helpompi korjailta paikan päällä kuin ulkomailta käsin. Samainen avustaja on aistinnut erään Suomen päässä työskentelevän toimittajan olevan häntä vastaan, mutta ei voi toistaiseksi tehdä asialle mitään, sillä ei ole koskaan edes tavannut tätä. Mielikuvat ovat syntyneet puhelinyhteydenpidon myötä.

Moni kokee juttunsa katoavan ”mustaan aukkoon”. Kun toimitustyössä ennakkopalautetta voi pyytää ennen julkaisemista sermin takana istuvalta kollegalta, ulkomailta täytyy yrittää saada itsensä vakuuttuneeksi siitä, että kaikki on kunnossa, ja laittaa juttu menemään sellaisenaan. Kysymykseen, milloin haastateltava pitää itseään hyvänä toimittajana eräs vastaa, että ei koskaan.

Mulla ei ole siihen mitään muita mittapuita kun se mitä mä itse ajattelen omasta työstäni. Mä en saa koskaan mistään mitään palautetta. Ei voi pitää itseään hyvänä toimittajana jos ei oo mitään muita mittareita sille kuin se mitä itse ajattelee. (M39)

Edeltävässä katkelmassa esiin tuotu kokemus journalistisen identiteetin häilymisestä on mielenkiintoinen. Palautteen antaminen ja saaminen on merkittävä osa inhimillistä viestintää, eli prosessia jossa ihminen konstruoi näkemystään muista ja itsestä (DeFleur, Kearney, Plax & DeFleur 2005, 20-21). Freelancereiden tapauksessa se saattaa jäädä kokonaan pois, mikä vaatii heiltä taitoja vahvistaa ja ylläpitää ammatillista identiteettiään toisin keinoin. (Tästä lisää seuraavassa luvussa.)

Ostavan toimittajan vaihtuminen on aina iso muutos säännöllisessä avustajasuhteessa. Jos mieltymykset aiheiden suhteen tai yhteydenpito- ja yhteistyökyky ovat erilaiset kuin edeltäjällä, saattaa suhde viestimeen muuttua paljonkin. Toimeksiannot voivat esimerkiksi loppua kokonaan.

Työn määrästä kysyttäessä joka toinen vastasi, että toimeksiantoja on liian vähän. Loppuilla oli hommaa sopivasti, paitsi yhdellä Itä-Euroopasta raportoivalla jopa liikaa. Freelance-työstä puhuttaessa tarkastelunäkökulma täytyy kuitenkin ottaa huomioon – eräs haastateltavista toteaa, että jos omaa vapaa-ajan määrää katsoo niin töitä on sopivasti, mutta tienestien suhteen töitä voisi olla enemmänkin.

Tulojen epätasaisuus on seikka, joka freelance-toimittajan on aina otettava huomioon. Tulojen vaihtelu riippuu esimerkiksi siitä, paljonko töitä kykenee tekemään eri ajankohtina esimerkiksi perhesyiden ja omien lomien, kuten sairauden takia. Vaihtelua aiheuttaa myös vuodenaikojen ja taloudellisten suhdanteiden mukaan heilahteleva asiakasmäärä – talouslehdelle aiemmin kirjoittanut haastateltava totesi, että kun taloudella meni hyvin hänelläkin meni, ja kun ei mennyt, palkkiot laskivat.

Organisointikykyä tarvitaan, jotta hiljaisempina aikoina voi kirjoittaa juttuja varastoon. Ellei avustajasuhde ole hyvin vakiintunut, laaja asiakasverkosto on edellytys tasaisille tuloille pääsyyn. Uusien kontaktien luominen on kuitenkin työlästä ja työmäärää on vaikea ennakoida. Varsinkin aloittelevien freelancereiden tilanne saattaa olla epävakaata, mikäli heillä ei ole varmoja tai pitkäaikaisia toimeksiantoja. Joskus freelancer tekee ainoastaan yhden toimeksiannon ja avustaa seuraavan kerran samaa viestintä ehkä monta vuotta myöhemmin. Jos juttuaiheet eivät ole aivan valtavirtaa, ostavia viestimiäkään ei ole paljon. Talviurheiluun erikoistunut freelancer uskoo, että töitä olisi Suomessa enemmän, sillä vaikka oma erikoisala on kapea jo Suomen mittakaavassa, on se ulkomailta Suomeen myytäessä vielä kapeampi.

Kuten kulttuurisia eroja aiemmin käsiteltäessä kävi ilmi, siellä missä työkuulttuurin tempo on hitaampi ja byrokratiaa on enemmän, työn tekeminen on hitaampaa. Tuloista keskusteltaessa eräs näki ongelmana sen, ettei tätä työn verottamaa aikaa aina oteta palkkioitasossa huomioon. Muutenkin joidenkin lehtien sanottiin maksavan ”aika huonosti”.

Jos toimeksiantoja ei ole tarpeeksi, ammatillinen identiteettikin saattaa alkaa häilyä, kuten seuraava katkelma osoittaa. Jos jutturintamalla välillä on hiljaisempaa, voi olla vaikea ylläpitää käsitystä itsestään toimittajana, mitä todennäköisesti vielä vahvistaa se, ettei ympärillä ole työyhteisöä johon identifioitua.

Ei mulla kyllä kauheesti tällä hetkellä mitään journalistin identiteettiä ole, tuntuu että niitä on niin vähän ollut nyt viime aikoina niitä juttuja että täällä on vaan lomaillu...(N30)

Tulojen epätasaisuus voi tuntua haastavalta myös muuten kuin ammatillisen identiteetin suhteen. Seuraavassa katkelmassa eräs haastateltavista kertoo kaipuustaan johonkin ”tasapainottavaan ” tekijään, joka kiinnittäisi hänet edes hetkeksi paitsi taloudellisesti, myös henkisesti.

Nyt tuntuu että on niinkun hirveesti erilaista epävarmuustekijää, että joku tasanen tulo tähän sivuun, vaikka joku projektiluontoinen mikä olis yks-kaks päivää viikossa vois nyt ehkä olla semmonen kiinnekohta noin niinkun henkisesti. (M34)

Muina freelanceriuteen littyvinä rajoituksina mainittiin esimerkiksi lomien puute. Toisaalta lomaa voi ottaa silloin kuin itse haluaa, mutta toisaalta se ei ole palkallista lomaa, vaan tietää katkosta tuloissa. Eräs haastateltavista, raskaana oleva nainen, ei ole maininnut tilastaan toimeksiantajille, sillä pelkää menettävänsä kontaktit, jos kertoisi jäävänsä pian äitiyslomalle. Töitä hän aikoo tehdä jaksamisensa mukaan. Toinen haastateltava oli haastattelun teon aikaan juuri toipumassa kovasta kuumetaudista. Katkelma kuvastaa freelancer-työläisen karun aseman verrattuna palkkatyösuhteisiin kollegoihinsa.

Mä olin kaks viikkoa niinkun kanttuvei, ja se tarkoittaa sitä että tosi paljon vähenee tili...puoli kuuta pois.

K: Sairaslomaa ei voi ottaa...

Sairaslomaa ei ole. Se on vaan good for the business ja bad for the business, kaks niinkun vaihdetta millä täällä mennään. (N24)

Muina avustajan työn haittapuolina mainittiin esimerkiksi pitkät juttumatkat. Kun levikkialueen rajoja ei ole, asemamaassa saattaa joutua reissaamaan pitkiäkin välimatkoja, eikä matkustelu aina ole yhtä ihanaa kuin ehkä kuvitellaan. Työpäivät saattavat myös venyä liian pitkiksi, kuten valtakunnallista joukkoviestintä vakituisesti avustavalla, joka ei koe avustajana voivansa juurikaan kieltäytyä hänelle tarjotuista juttuaiheista, vaikka onkin sitä yrittänyt opetella.

Jos freelancer avustaa pitkään samaa tiedotusvälinettä, häntä saattaa ahdistaa ajatus leimautumisesta. Viitisen vuotta iltapäivälehteä ulkomailta avustanut haastateltava otti tilaisuuden tullen mielellään vastaan uudet toimeksiantajat, jotka hän sai ”perintönä” kollegaltaan.

Mä rupesin laskeskelemaan, että neljä-viis vuotta on tullut tehtyä, niin tuli semmonen voi sanoo niinkun profiloitumisen tai profiilin nostamisen tarve. --- Jos sä oot ollu kymmenen tai kakstoista vuotta iltapäivälehdessä kirjeenvaihtaja niin toimeksiantajilla ja työnantajilla herää se kysymys että osaatko sä mitään muuta kun sitä semmosta iltapäivälehtihömpä...(M39)

Vaikka avustajasuhde olisikin molimminpuolin toimiva ja avustettavat mediat mieluisia, saattaa itse freelancerius pidemmän päälle mietityttää.

Välillä arveluttaa nimenomaan freelanceriuudessa että mitä se sitten merkitsee oman urakehityksen kannalta, että on sitten jotenkin leimautunut ikuisiksi freelanceriksi...(M33)

Journalististen käytäntöjen kategoriaan luokittelemiani **mahdollisuuksia** ovat muun muassa *kilpailun puuttuminen, työn joustavuus ja itsenäisyys sekä mahdollisuus laajentaa työnkuvaa.*

Mediakenttä vaikuttaa olevan pitkälti jaettu sellaisissa kaupungeissa, joissa asuu myös muita suomalaisia freelance-toimittajia. Jokaisella on oma viestimensä, jolle tekee juttuja, ja sanattomat sopimukset pitävät huolen siitä, ettei ”tonttirajoja” ylitetä. Tämä mahdollistaa sen, että ei tarvitse kilpailla medianäkyvyydestä – uutiskilpailua toki voi olla.

Joskus kun juttuja on lipsunut jonkun juttuvaihtosopimusten kautta mitä lehdillä alkaa nykyään olla aika paljon, niitä on mennyt kollegan lehteen, niin kyllä mä olen sitten yleensä hänelle soittanut että kuule täällä on nyt jotain tällasta tapahtunut, että en mä tiennyt..(naurua)...Kyllä niitä tontteja kunnioitetaan koska siinä on kyse ihan kertakaikkiaan kavereitten toimeentulosta. (M39)

Lehtiarsenaalin saattaa saada ”perintönä” aiemmin alueelta kyseisiin viestimiin raportoivalta, kuten yhden haastateltavan tapauksessa oli käynyt. Saatuaan uuden lehtipaketin hän puolestaan delegoi oman alkuperäisen toimeksiantajansa seuraavalle. Piirit ovat pienet, ja lopettaville löytyy yleensä jatkaja.

Moni haastateltavista uskoo, että freelancerina olisi vaikeampi työllistyä Suomessa. He kokevat siis olevansa onnekaassa asemassa, kun eivät joudu kilpailemaan Suomessa suomalaisten kollegojen sen koommin kuin asemamaan mediamaisemassa paikallisten freelancereidenkään kanssa. Kilpailuasetelmaa vielä vähentää se, jos seurattavat aiheet ovat sellaisia, joista muut suomalaiset ulkomaanavustajat eivät kirjoita. Esimerkiksi Brittein saarilla asuva haastateltava on todennut muiden freelancereiden keskittyvän pääasiassa matkailuun, mikä tarjoaa hänelle mahdollisuuden kaupata muita aiheita. Valtakunnanmediaa Itä-Euroopasta avustava toteaa, että juttuja voisi tehdä niin paljon kuin jaksaa, ja jos töitä tekee koko ajan, pääsee paremmillekin ansioille kuin kuukausipalkalla pääsisi.

Vaikka palkkioiden eteen onkin tehtävä tulosta, voi itse työnteko tuntua rennommalta, kun tietää, että on ainoa avustaja alueella. Seuraavan esimerkin haastateltava on tästä syystä itselleen armollisempi toimittajana, eli hänen ei tarvitse vaatia itseltään ”mielettömiä” juttuja.

Jos olis tässä lähistöllä joku toinen joka alkais tarjoamaan samalle lehdelle juttuja niin ehkä alkais kokea että pitäis tsempata itseensä vielä enemmän, tehdä jotain mielettömiä juttuja tai muuta että varmistaa oman asemansa...(N30)

Freelance-työn mielekkyyttä pohdittaessa itsenäisyys ja joustavuus ovat keskiössä. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että vaikka toimeentulo saattaa olla ajoittain niukahkoa ja tulot vaihdella huomattavasti esimerkiksi perhesyiden ja omien lomien takia, freelance-journalistit ovat tyytyväisiä omaan ammatinvalintaansa ja haluaisivat jatkaa toimintaansa myös tulevaisuudessa (Akola ym. 2007, 181). Se, että työnkuvan on saanut luoda itse, tuo monelle tyydytystä. Kuten alussa työn uutta teoretisointia esitellessä kävi ilmi, proteaanisesti uraohjautuvalle henkilölle tyydytystä tuo organisatoristen palkkioiden sijaan subjektiivinen tunne siitä, että on tyytyväinen elämäänsä ja työhönsä osana sitä (esim. Sinisalo & Komulainen 2006, 154).

Haastattelemi ulkomaanavustajat pitävät hyvänä esimerkiksi sitä, että työnteon voi ajoittaa sellaisiin ajankohtiin, jolloin itse saa eniten aikaa. Joku saa yhdessä tunnissa varhain aamulla enemmän aikaa kuin kolmessa tunnissa iltapäivällä. Toinen pistää pesukoneen pyörimään tai remontoi taloa kesken työpäivän ja antaa ajatusten ja ideoiden lentää. Kolmas tarkastaa aamulla lumitilanteen, ja jos lunta on satanut yön aikana paljon työt tehdään vasta illalla ja päivä käytetään talviurheiluun.

Vakituisiin ulkomaankirjeenvaihtajiin verrattuna avustajat katsovat työnsä olevan luovempaa ja joustavampaa sen vuoksi, ettei heidän tarvitse tehdä kirjeenvaihtajille kuuluvaa ”rutiiniuutishoitoa”. Avustajana voi pureutua pitkälti siihen, mikä itseä kiinnostaa. Erään haastateltavan sanoin: rutinoituminen voi tulla työtapojen, mutta ei aiheitten suhteen. Toinen haastateltava uumoili ennen freelanceriksi ryhtymistä, että juttuaiheiden ideointi tulee olemaan haastavin osa työtä. Reilun kymmenen vuoden kokemuksella hän toteaa nyt, että ideointi on kaikista helpointa – energiaa ei vain riitä panemaan todeksi puoliakaan ideoista.

Mikään ei myöskään estä ulkomailla asuvaa toimittajaa tekemästä myös muita kuin kohdemaata koskevia juttuja. Brittein saarilla asuva avustaja on jatkanut elokuvajuttujen ja pakinoitten tekemistä entiseen tapaan myös ulkomaille lähtönsä jälkeen. Haastattelut voi tehdä puhelimitse mistä päin maailmaa tahansa.

Kukaan ei koskaan tiedä signeerauksen perusteella että missä mä olen sen tehny.---Mikä sen estää että kirjoitanko mä kolumneja jotka liittyy tähän maahan, kirjoitanko mä pakinoita jotka ei liity yhtään mihinkään vai kirjoitanko mä leffajuttuja joihin haastattelen jonkun suomalaisen näyttelijän puhelimitse. (M34)

Työnkuva voi myös laajentua ulkomailla. Moni pääsee käyttämään kielitaitoaan tulkkaus- ja käännöstöissä, jos aluella ei ole ammattitulkkeja. Eräs haastateltavista on puolestaan ryhtynyt kirjoittamaan matkaoppaita, joiden myötä voi syventää entisestään tietämystään kohdemaasta ja hyödyntää sitä myös toimittajan työssä. Myös erilaisissa ulkosuomalaisten järjestöissä voi päästä kehittämään itseään uudentlaisissa tehtävissä, kuten eräs haastateltavista, joka toimii paikallisten suomalaisyrittäjien ja –työntekijöiden järjestössä tiedottajana.

Osa ulkomaanavustajista kuuluu johonkin kansainvälisten toimittajien järjestöön. Etuna on esimerkiksi se, että järjestöt voivat tarjota jäsenilleen mahdollisuutta haastatella muuten vaikeasti tavoitettavissa olevia henkilöitä. Lisäksi ne tarjoavat sosiaalisen viitekehyksen ja mahdollisuuden tutustua kansainvälisiin kollegoihin.

Vaikka freelancerius on työn muotona toisaalta epävarmaa, tuo eräs haastateltavista esiin mahdollisuuden jatkuvuuteen verrattuna palkallisiin kirjeenvaihtajakausiin.

Yleensä noi kuukausipalkalliset pestit on määräaikaista. Ja siis en mä vaihtaisi niinkun tätä mun freelanceriutta, joka voi nyt periaatteessa jatkua, niin johonkin kolmen vuoden määräaikaiseen kuukausipalkalliseen. Mitä mä sen jälkeen teen kun se määräaika loppuu? (N24)

Perinteisestä työstä poikkeavia epätyypillisiä työnteon muotoja on kuvattu esimerkiksi *kontingentin* työn tai vaihtoehtoisten työjärjestelyjen käsitteillä. Englanninkielinen termi *contingent* viittaa satunnaisuuteen ja ei-ennustettavuuteen. Kontingentti työntekijä on siis työntekijä, jolla ei ole eksplisiittistä eikä implisiittistä varmuutta työn jatkumisesta. (Cohany 1996, 31.)

Vaihtoehtoisten työjärjestelyjen yläkäsite käsittää esimerkiksi seuraavia työntekijäryhmiä (emt.): itsenäiset sopijat, määräaikaiset vuokratyöntekijät, henkilöstövälytysfirmojen työntekijät sekä tarvittaessa työhön kutsuttavat. Freelance-toimittajat luetaan itsenäisiin sopijoihin.

On tärkeää tehdä ero kontingentin työn ja vaihtoehtoisten työjärjestelyjen käsitteiden välille, sillä yleistyksen vaara on olemassa. Vaihtoehtoiset työjärjestelyt eivät välttämättä ole kontingenteja, eikä kaikki kontingentti työ ole vaihtoehtoista tai epätyypillistä, vaan usein normaalia ”kahdeksasta neljään - perustyötä”, ja silti siis epävarmaa. Vuonna 1995 Yhdysvalloissa toteutettu laaja työvoimakysely vahvisti sen, ettei eri muodoissa tehtävien töiden olosuhteita voi yleistää. Esimerkiksi tutkimuksessa suurimmaksi vaihtoehtoisen työn ryhmäksi osoittautunut itsenäisten sopijoiden joukko oli paitsi korkeasti koulutettu myös hyvin luottavainen työn jatkuvuuden suhteen, eli tavanomaista suurempaa kontingenssia ei ollut nähtävissä. (Cohany 1996, 31-34.)

5.3 Yksilöpsykologiset rajoitukset ja mahdollisuudet

Yksilöpsykologisilla rajoituksilla ja mahdollisuuksilla tarkoitan ulkomaantyöhön liittyviä tekijöitä ja ilmiöitä, jotka kunkin henkilökohtaisista ominaisuuksista riippuen tuntuvat joko raskailta tai kannustavilta. Esimerkiksi jonkun mielestä työn ja muun elämän yhteensovittaminen on freelancerina ulkomailla työskennellessä vaikeaa, sillä henkilö ei osaa kieltäytyä työtarjouksista ja työtä tulee tehtyä liikaa. Silloin työn ja muun elämän yhteensovittaminen on haaste tasapainoisen tilan saavuttamiselle. Toisen mielestä taas se, että töitä voi tehdä

kotoa tai vaikkapa hiekkalaatikolta käsin mahdollistaa työn ja muun elämän yhteensovittamisen palkkatyötä paremmin. Tällöin free-työ tarjoaa henkilölle mahdollisuuden kokea tyytyväisyyttä eri vaatimusten yhdistämisestä.

Tähän kategoriaan sijoittamani tekijät saavat siis hyvin henkilökohtaisia ja yksilopsykologisia merkityksiä – rajoitusten kohdalla kyse on yleensä siitä, että free-työ ja siihen liittyvät seikat ei ”sovi” henkilölle työn teon muotona. Yksilopsykologiset mahdollisuudet taas ovat free-työhön liittyviä seikkoja, jotka tukevat henkilön persoonallisuutta ja palkitsevat näin tekijää.

Työn uudet teoriat, kuten Hallin (2004) käsitteellistämä ajatus proteaanisesti uraohjautuvasta yksilöstä, korostavat – kuten aiemmin jo todettu – voimakkaasti yksilopsykologisia kykyjä. Ihminen on enemmän kuin koskaan ”oma uransa” (Sinisalo & Komulainen 2006, 150). Tämän vuoksi on mielestäni oleellista ottaa myös tämä taso mukaan tarkasteluun.

Journalististen käytäntöjen kategoriassa moni valitteli työyhteisön puutetta, mikä kuvastuu myös tässä kategoriassa esiin tulevissa kommentteissa. Luokittelut ovat siis osittain päällekkäisiä. Halusin silti sijoittaa ne eri kategorioihin, sillä vaikka työn yhteisöllisyyttä saatetaan kaivata, voi sama ihminen samaan aikaan myös nauttia vapaudesta luoda itse oma työnkuvansa. Vaikka haastattelulainaukset ovat anonyymeja, voi niistä nähdä, että henkilöillä on kommentteja joka tason positiivisissa ja negatiivisissa kategorioissa. Asioilla on siis aina puolensa ja puolensa. Vasta seuraavassa luvussa pohditaan sitä, miten henkilöt lopulta *vastaavat* näihin haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Yksilopsykologisia **rajoitteita** ovat esimerkiksi *tiedon puute, yksinäisyys, epävarmuus, kuluttavuus, itsekurin tarve sekä työn ja muun elämän yhteensovittamisen* vaikeudet.

Niin aloittelevilla kuin kokeneemmillakin toimittajilla tietopohjan puute saattaa hankaloittaa työntekoa. Siirryttäessä ulkomaille kaikista maahan liittyvistä asioista

ja maan historiasta tulisi olla pohjatietoa, mikä toteutuu harvan kohdalla. Nuorta toimittajaa turhauttaa se, että hän tietää, että jutut saattaisivat olla syvällisempiä, jos hän olisi seurannut kohdemaan asioita pidemmän aikaa.

Tietoa puuttuu hirveesti, ja tuntuu että vaikka kuinka paljon yrittäis lukea lehtiä ja kirjoja ja seurata uutisia niin se aika ei vain riitä. Ja sitten miettii että mistä sitä nyt ottais pois sitten, että pitäiskö niinkun nukkua vähemmän vai mitä pitäis tehdä. (N24)

Ammatillisen epävarmuuden lisäksi osa haastateltavista kokee myös taloudellista epävarmuutta. Siihen suhtautuminen kuitenkin vaihtelee – niillä joilla on työssäkäyvä kumppani taloudellinen turva on vakaammalla pohjalla. Se, että juttuja on sovittuna tulevaisuuteen on monelle turvallisuustekijä. Eräs haastateltavista pystyy rahoittamaan elämistään Suomen kesätyöpesteistä säästämillään palkoilla.

Tulevaisuudesta kysyttäessä moni haastateltava viittaa työn kuluttavuuteen. Freelancerin on oltava toimittajan lisäksi ainakin arkistoija, kirjanpitäjä, veroilmoituksen tekijä, autonkuljettaja ja tietokoneteknikko. Se kuuluu työnkuvaan, ja eräs freelancer toteaa tämän ”itsensä hallinnoinnin” vievän yhden päivän hänen työviikostaan. Kyseinen toimittaja uskoo, ettei voi jaksaa freelance-työtä eläkeikään asti esimerkiksi sen vuoksi, että juttumatkat saattavat joskus olla fyysisestikin rankkoja. Rasittavana saatetaan kokea myös se, että juttuja on joskus kesken itsestä riippumattomista syistä, jos vastaukset esimerkiksi viipyvät tai haastateltavat eivät ilmaannu paikalle.

K: Voisitko nähdä itseäsi missään muussa ammatissa?

Voisin, ja kyllä niinkun välillä myös toivoisi...vaikka toisaalta pitää tästä työstä niin onhan tää myös kuluttavaa. (M33)

Itsekuri on henkilökohtainen ominaisuus, jota freelance-toimittaja tarvitsee sovittaakseen työnteon muuhun elämään. Toisaalta sitä tarvitaan, jotta töihin tulee

ryhdyttyä kun työnteon aika on, ja toisaalta, jotta tulee suotua itselle myös vapaata työstä. Syyllisyys astuu helposti mukaan kuvioon, on kyse sitten töiden tai oman ajan laiminlyönnistä.

Ehkä työ on merkinnyt liikaakin, se on ehkä näitä negatiivisia puolia täällä ollut, tai ehkä liittyy myös tähän freelanceriuteen...että ei osaa niinkun vaan panna pistettä vaan haalii liikaa töitä eikä pysty rajoittamaan sitä työaikaa...(M33)

Toisaalta jos töitä ei ole paljon tai niitä on hyvin vaihtelevasti, syyllisyys saattaa iskeä siitä, ettei jatkuvasti tee aktiivisesti jotakin asian eteen.

Tällä hetkellä itseäkin alkaa syyllistää siitä että voi vitsit, taas mä lähden hummailemaan tonne keskustaan jonkun kaverin kanssa, että pitäis mielummin tässä nyt yrittää töitä etsiä tai muuta... (N30)

Vaikka työnteolle ei olisi edes taloudellista tarvetta, toteaa edellinen haastateltava, ettei suomalaisen työmentaliteettiin oikein istu se, että töitä ei tehtäisi ahkerasti. Se tuo mukanaan syyllisyyden.

Työn ja vapaa-ajan yhdistäminen näyttää siis olevan ongelmallista freelance-työssä. Eräs haastateltava kertoo, ettei oikein tajua nauttia niistä hetkistä, kun töitä ei ole – seuraavana päivänä kädet saattavat kuitenkin taas olla täynnä töitä. Silti välillä tulee ”haahuilupäiviä”, jolloin sen koommin työnteosta kuin mistään muustakaan ei tule mitään. Jos tarvetta omalle sairaslomalle ilmaantuu, työmotivaatiota voi olla vaikea säilyttää, kuten seuraavan katkelman haastateltavalle kävi.

Viime talvena kun teloin polveni mulla oli muutenkin aika tylsää kun ei voinut tehdä mitään, niin en mä jaksanut ideoida mitään uusia juttuja. Pariin kuukauteen ei ollut mitään tekemistä. Oli ankeampaa, niinkun ettei kirjoittaminen kiinnostanut oikeastaan yhtään. Ja oli sellanen olo, että jos mä nyt yritän kirjoittaa jotain niin ei siitä tuu mitään. (M32)

Edeltävä esimerkki osoittaa, kuinka työ on osa elämän kokonaisuutta, ja kuinka identiteetin eri tasot voivat jäädä ”paitsioon”. Vaikka paketissa oleva polvi ei sinänsä olisi estänyt henkilöä ideoimasta tai ehkä toteuttamastakaan juttuja, ”ankea” vaihe elämässä sai työminän eli identiteetin suorituksellisen tason (vrt. Archerin teoretisointi identiteetin kolmesta ulottuvuudesta s. 26) jäämään hetkeksi paitsioon, ja huomio siirtyi identiteetin fyysiselle tasolle, jota vammautunut polvi ja sen aiheuttama alakuloisempi ajanjakso edusti.

Viimeiseen eli yksilöpsykologisten **mahdollisuuksien** kategoriaan asettuvat maininnat työn *vapaudesta* ja omasta *kontrollista*, onnistuneesta *työn ja muun elämän yhteensovittamisesta*, *unelmien toteuttamisesta* sekä *työn merkityksellisyydestä*. Moni myös kokee freelance-työn *sopivan itselle* työn teon muotona ja tukevan omaa elämäntyyliä.

Tää on nyt ensimmäinen työ mistä oon innoissani tai siis mistä niinkun nautin..elämä vaihtunut vaan paremmaksi --- Tutkijat jaksaa miettiä jotain yhtä solua koko loppuelämänsä mutta en mä pystyis...Tää sopii mun luonteelle hyvin niinkun että mä voin poukkia aihealueesta aihealueeseen ja ideoista ideoihin. (M32)

Toinen haastateltava katsoo työn rytmin sopivan hänelle – työpäivät eivät ole kovin pitkiä mutta sitäkin intensiivisempiä, mikä sopii henkilölle, sillä hän ”vihaa kahdeksasta neljään -työtä”. Uutisvilkkaalla alueella asuva toimittaja puolestaan nauttii siitä, että koko ajan tapahtuu eikä ole pysähtynyttä. Hänellä on myös vahva kiinnostus kyseiseen maahan jo entuudestaan, mikä lisää työn tuomaa tyydytystä. Eräs haastateltava nauttii siitä, että pystyy yhdistämään työntekoonsa joustavasti myös meneillään olevan kirjaprojektinsa. Toista lastaan odottava nainen pitää tärkeänä sitä, että hänellä on oma ammatillinen identiteettinsä senkin jälkeen, kun lähti ulkomaille miehensä työkomennukselle.

Hirveen vaikea olis lähteä elämään niin sanotusti toisen siivellä, elikkä tähän kotirouvarooliin johon olis voinu asettua, mutta ei. Teen tätä ennen kaikkea jotta saan tehdä päälläni jotakin, että mun ei tarvii *vaan* olla lapsia hoitamassa. (N33)

Vapaus ja kontrolli säädellä niin omia työprosesseja kuin työn ja muun elämän yhteensovittamista sikäli kun se onnistuu, palkitsee ulkomaanavustajia.

Freelanceriuden suurimpana etuna mainitaan usein juuri joustavuus ja arjen vaihtelevuus. Vapaata töistä voi ottaa silloin kun huvittaa, jos talous antaa myöten.

Ehkä ne joustavuuden hyvät puolet ja taloudellisesti huonot puolet on aika fifty-fifty. Että en mä ainakaan osais...mä en haluais kuvitella enää olevani palkkatyössä täyspäiväisesti. Se olis mulle aivan liikaa. (N36)

Moni myös nauttii siitä, että saa tuntea olevansa positiivisessa mielessä oman onnensa seppä. Työ koetaan myös merkitykselliseksi – etenkin silloin kun saa ottaa selkoa ja kertoa suomalaisille levittämisen arvoista tietoa.

Kaikki haastateltavat tekevät töitä kotoaan käsin. Eräs haastateltavista kertoi kokeilleensa aiemmin työhuoneen jakamista paikallisten freelancereiden kanssa, mutta palanneensa omaan kotikonttoriin, sillä huomasi ajan rytmittämisen olevan kaikkein helpointa kotona. Ne joilla on lapsia, sanovat että aikaa perheelle jää tarpeeksi. Free-työ myös opettaa – aiemmin työelämässä uraa tehnyt perheenäiti on oppinut freelanceriuden myötä, ettei hänen tarvitse raataa ja tehdä ympäröiväisiä työpäiviä kuten hänelle palkkatyössä oli helposti käynyt. Etelä-Euroopan työrytmiin totutteleva nuori nainen puolestaan tunnustaa olevansa ”vähän sellainen suomalainen työstressaaja”, mutta huomanneensa uudessa kotimaassaan, että kun jutun on lähettänyt, on helpompi ajatella, että työ on nyt tehty ja siirtyä vapaalle.

Viimeisenä muttei vähäisimpänä ulkomaantyö on mahdollistanut monelle unelman toteuttamisen. Eräs haastateltavista tykästyti aikanaan lomamatkalla nykyiseen kotikaupunkiinsa niin, että tunsu pakottavaa tarvetta palata sinne uudestaan. Nautinto unelman toteuttamisesta on suuri. Toiselle haastateltavalle free-työ mahdollistaa rakkaan talviurheiluharrastuksen lomittamisen joustavasti työhön. Kolmas haastateltava on aina halunnut ulkomaille pidemmäksi aikaa,

mutta siihen ei aiemmin elämäntilanteen takia ollut ollut mahdollisuutta. Kun sellainen vihdoin tarjoutui, päätös lähtemisestä oli helppo. Hän iloitsee myös siitä, että lapsi on sopivan ikäinen, jotta voi oppia vieraan kielen natiivitasolla. Ulkomailla oloa arvostetaan erityisesti, kun tiedossa on toimittajan työn erityisyys ulkomaisilla työmarkkinoilla.

Mä rakastan tätä kaupunkia yhä yli kaiken...niin se että saa olla täällä, kyllä mä tavallaan pidän sitä etuoikeutena ottaen huomioon mun taustan ja ammatin ja näin. (N24)

6 PROJEKTIT ELI AKTIIVINEN SOPEUTUMINEN

6.1 Päämäärien kirkastaminen

Archerin mukaan rakenteelliset ja kulttuuriset voimat välittyvät yksilöihin heidän sosiaalisen toimijuutensa kautta. Tiedostavat yksilöt luovat strategioita ei-tiedostavia sosiaalisia voimia vastaan. (Archer 2003, 2, 133.) *Modus vivendi* on sen konkreettinen ilmentymä, miten yksilö on päättänyt yrittää elää elämäänsä suhteuttaen päämääränsä ympäröiviin olosuhteisiin (emt., 201). ”Olosuhteet” on käyty läpi edellisessä luvussa. Jos seurataan Archerin teoretisoimaa ulkoisen ja sisäisen – rakenteen ja toimijan – kohtaamisen prosessia, tilanteen diagnosoinnin (edellisessä luvussa) jälkeen on siis vuorossa ensisijaisten päämäärien (*ultimate concerns*) kirkastaminen ja pyrkimyksien selkiyttäminen. Lopuksi seuraavassa alaluvussa ollaan sen kysymyksen äärellä, miten haastateltavani ovat aktiivisesti sopeutuen pääseet päämääriinsä ja mitkä päämäärät vielä odottavat toteutumistaan, eli miten ja millaiseksi *modus vivendi* muodostuu.

Haastateltavien päämääriä kartoittaessani en itse asiassa voi puhua Archerin termejä käyttäen ensisijaisista päämääristä (*ultimate concerns*), sillä kysymysrunon olisi pitänyt olla vielä monipuolisemmin elämän eri osa-alueita syväluotaava, jotta voisin puhua koko elämää kattavista ensisijaisista päämääristä. Tekemissäni haastatteluissa keskustelimme elämästä kylläkin kokonaisvaltaisesti, mutta työn teon ja ulkomailla asumisen näkökulmasta.

Esiin nousi kuitenkin monia päämääriä, joiden toteuttamiseksi vallitsevissa olosuhteissa on täytynyt niin ikään käydä sisäisiä keskusteluja ja luoda projekteja, eli harjoittaa Archerin teoretisoimaa aktiivista sopeutumista (tai Lazarukseen viitaten *copingia*). Jotkut ovat olleet helppoja toteuttaa ulkomaantyön kontekstissa kohdattujen mahdollisuuksien ansiosta, toiset taas ovat olleet haasteellisia

kohdattujen rajoitusten vuoksi. Jokaisella on myös vielä toteutumattomia päämääriä, jotka odottavat yhä aktiivisia toimenpiteitä.

Karkeasti päämäärät voi jakaa kahteen: toisille päämääränä on **olla kohdemaassa** ja toiset painottavat **freetyön etuja**. Tässä tullaan siis tutkimuksen kaksijakoisuuteen, koska tutkin freelance-toimittajia ulkomailla. Toisilla painottuu päämäärissä yhdistelmän toinen ulottuvuus eli ulkomailla olo, toisilla taas se, mitä ulkomailla ollaan tekemässä eli itse freelance-työ. Todellisessa elämässä jokaisen kohdalla molemmat asiat tosin kietoutuvat enemmän tai vähemmän tiiviisti yhteen, mutta analyyttisellä tasolla painotuseroja on kuitenkin löydettävissä. Seuraavaksi esittelen jokaisen haastatteleman freelancer-toimittajan päämäärät niin, että ensin käyn läpi he, joilla on ulkomailla olemiseen liittyvä päämäärä ja sen jälkeen he, joilla freetyö saa suuremman painoarvon.

Ulkomailla olemiseen liittyvä tavoite on esimerkiksi yksinkertaisesti se, että päämääränä on olla kohdemaassa tai –kaupungissa. Tällöin myös muut työnteon muodot voisivat tulla kyseeseen, jotta kohdetta ei joutuisi jättämään, vaikkakin free-työ onkin monen kohdalla se, jonka henkilö näkee sopivimpana vaihtoehtona itselleen.

Eräs haastateltavista asuu tällä hetkellä unelmiensa kaupungissa, minne on kovalla vaivalla päässyt. Hän oli vähällä joutua sen valinnan eteen, tehdäkö työtä mitä osaa ja haluaa vai asuako kaupungissa, missä freelancerina on hankala elättää itsensä korkeiden elinkustannusten takia. Hänen onnekseen koitui kuitenkin yllättäen Suomesta tullut ehdotus, missä hänelle tarjottiin vakituisen ulkomaanavustajan paikkaa.

Mä olin siinä vaiheessa jo hyvin tietoinen tän mun ammattini rajoituksista ja aika monta kertaa siinä kriisiydyin ja mietin, että pitääkö mun todellakin tehdä valinta niinkun mun ammatin välillä, eli sen asian missä mä oon hyvä, ja sitten niinkun se että mä voin olla siellä missä mä haluan. Ja tää valinta olis tullu eteen, mä en tiedä kumman mä olisin sitte loppujen lopuksi valinnu...Kyllä mä olin päättäny että mä olen täällä ainakin vähän aikaa, vaikka sitten joutuisin tekemään jotain muuta ainakin osaksi. --- Jos mä joudun vielä uudestaan tekemään sen ratkaisun myöhemmin, niin olisinko

mä siinä vaiheessa jo niin niinkun väsähtäny tähän, yrittämään selvitä täällä journalistina, että sitten mielummin yrittäis jos vaikka jonnekin suurlähetystöön tai tämmöseen sattuis pääsemään. --- Näin nuorena jaksaa joo, mutta sit jos ajattelee että haluais niinkun jotenkin varman ja tasaisen elämän, ja *täällä*, niin siinä vaiheessa on luovuttava varmaan jo kyllä siitä journalismista. (N24)

Toinen haastateltavista tuli alunperin kohdemaahan sikäläisen kumppaninsa takia ja ryhtyi avustamaan suomalaislehtiä sieltä käsin. Toimeksiantoja ei kuitenkaan ole tällä hetkellä tarpeeksi, ja hän kaipaa työltään enemmän yhteisöllisyyttä, joten tulevaisuus on tällä hetkellä epäselvä.

Tässä on kuitenkin ehkä se ollut niinkun tärkein asia että pääsee tänne jotenkin...ja toistaseks se on ollu ihan tavallaan hyvä ja positiivinen valinta ja sellanen hyvä yhdistelmä että voi olla täällä ja tehdä täällä toimittajan töitä. Mutta tosiaan nyt sanotaan nää viime kuukaudet on ollu sen verran hiljaisia että on alkanu sitten tuntua että jotain tähän on pakko muutakin keksiä. (N30)

Kolmannella haastateltavalla on myös nähtävissä kohdemaahan liittyvä päämäärä, vaikka hän lähtikin maahan nimenomaan ollakseen freelanceri, eikä muista, esimerkiksi henkilökohtaisista syistä. Hänellä on kuitenkin vahva kiinnostus kohdemaahan ja sen kieleen, ja tavoitteena on ollut syventää tietämystä kohdemaasta. Hänellä on meneillään myös kyseiseen maahan liittyvä kirjaprojekti.

Se nyt on semmonen viha-rakkaussuhde...mutta tota ehkä enemmänkin mä olen niinkun tottunu olemaan täällä, tai että ei tää niinkun tunnu mitenkään erikoiselta olla täällä, tai että tää nyt on paikka missä elää siinä missä mikä tahansa muukin...Mutta että miksi edelleenkin olen täällä, hyvä kysymys...tota noin...ei se ehkä niinkään ole se asuinpaikka, vaan että tää työ on tuntunu mielekkäältä. Tän työnkuvan on saanu tehdä itse ja välillä on ollu vaikee kuvitella että jos menis Suomeen alan töihin niin että löytäis mitään yhtä kiinnostavaa... (M33)

Edellisessä tapauksessa päämäärä liittyy siis sekä freetyöhön että kohdemaahan, kuitenkin niin että haastateltava kokee tämän tyyppisen työn teon olevan mielekästä ainoastaan kohdemaassa.

Neljäs haastateltava, jonka päämäärän katson olevan enemmän ulkomailla olemisessa itsessään kuin freelance-työssä (tässä tapauksessa ne tosin kietoutuvat melko tiiviisti yhteen), olisi halunnut lähteä ulkomaille pidemmäksi aikaa jo vuosia sitten, mutta elämäntilanne mahdollisti sen vasta noin vuotta aikaisemmin. Lähipiiristä yksi toisensa jälkeen oli viettänyt muutaman vuoden ulkomailla, ja kun tilanne oli sopiva, haastateltava puolisoineen tarttui tuumasta toimeen.

Tää on yks näistä asioista mitä mä oon jossain vaiheessa nuorempana kuvitellu tai ajatellu että ois äärettömän mielenkiintoista, tehdä ulkomailta juttuja suomalaisiin lehtiin...Ja ei sitten just pelkästään, että vaalitulokset on nämä, vaan että oikeesti pystyis pikkasen reppariluonteisesti avaamaan ihmisten kanssa asioita ja ilmiöitä...vähän sinne suuntaan oon nyt päässy. --- Jos mulla toimittajan työt nyt loppuis tähän näin, kumman mä tekisin, palaisinko Suomeen tekemään toimittajan töitä vai lähtisin muualle, vai se että hommaisinko täältä jotain niin se on...jollain tavalla tuntuu siltä että en mä välttämättä olis nyt ainakaan valmis palaamaan Suomeen. Mä nautin kyllä niinku ulkomailla olost tosi paljon kun kerran on tänne päästy. --- Täytyy olla joku tosi suuri houkutus tai joku vastaava..mä en keksi, en keksi tommosta. (M34)

Itse freetyöhön liittyvillä päämäärillä viitataan pyrkimykseen säilyttää erottelu työn ja muun elämän välillä, minkä freelancerit usein näkevät työn itsenäisen ja joustavan laadun mahdollistavan.

Talviurheilulajeihin erikoistunut viides haastateltava pitää juuri freelance-työtä itselleen sopivimpana työn teon tapana, ja päämääränä onkin jatkaa suhteellisen hyvin alkanutta freelance-toimittajan uraa, joka sallii ”vapaaherrana olemisen”.

Ihan sama vaikka mä olisin Suomessa niinkun että edelleen mä teen töitä sitä varten että voin tukea mun elämäntyöniä. Se nyt vaan sattuu olemaan, että mä asun täällä. Ehkä siis jos mä tulisin takasin Suomeen niin en mä mitään muuttaisi, että en mä mihinkään töihin alkais. Että freenä mä Suomessakin olisin. (M32)

Kuudes ja seitsemäs haastateltava jakavat samansuuntaiset päämäärät, joissa freelance-työ on joustavan ja itsenäisen elämäntyylin mahdollistaja. Heillä molemmilla on paikallinen puoliso, eli kohdemaassa ollaan, koska muutakaan vaihtoehtoa ei oikeastaan ole. Puolisoiden kielitaito ei riittäisi Suomessa työskentelemiseen. Kohdemaassa olemista ei siis voi pitää varsinaisena päämääränä, sillä se on käytännössä itsestänselvyys. Niinpä päämääränä on mielekäs ja paikoitellen myös palkitseva työ.

Kun meille tuli napero niin tää on loistava ammatti siinä mielessä, että mä saatoin olla jossain leikkikentällä ja kirjottaa läppärillä juttua siellä tai muuta...Mä en sillon ihan alkuun millään muotoa halunnutkaan että työ olisi niinku semmosta 24 tuntia vuorokaudessa. --- Mulla on työhuone kotona, että siis aina kun mä teen töitä niin mähän olen koko ajan täällä, ja aika vähän mä reissaan, mä yritän oikein välttää sitä...että jos vaan suinkin on mahdollista hoitaa asiat puhelimella ja sitten jonkun paikallisen kuvaajan pistää asialle niin sehän on niinkun paras..se on halvinta. (M39)

Mä oon usein tyytyväinen että mä voin joustaa ajankäyttöni suhteen, että mä voin jos on ihana sää lopettaa jo aikaisemmin ja mennä ulos ja tehdä vaikka illalla lisää töitä. Tai voin tavata ihmisiä keskellä päivää jos siltä tuntuu. --- Ja sitten mä kuntoilen aika paljon, käyn lenkillä tai kuntosalilla niin sitten siinä pääsee usein työstä eroon hyvin. (N36)

Kahdeksas eli viimeinen haastateltavista pitää työntekoa keinona päästä päämääräänsä, mikä ei liity varsinaisesti ulkomailla olemiseen eikä työn ja vapaa-ajan yhteensovittamiseenkaan. Hän on ulkomailla miehensä työkomennuksen takia ja perheessä on pieni lapsi sekä toinen tulossa. Vallitsevissa olosuhteissa hän haluaa kuitenkin tuntea olevansa muutakin kuin lasten- ja kodinhoitaja, ja työn tekeminen freelancerina kotoa käsin tarjoaa tähän mahdollisuuden.

Kyllä työ on tosi tärkeä...mä oon sen ehkä lapsuudesta jo oppinu että työtä pitää tehdä ja leipänsä pitää ansaita. --- Että se on kyllä tosi vahvasti kiinni mun identiteetissä, mä oon sen huomannu. Ja se oli vaikeeta jättää kun mä muutin tänne, mä huomasin sen kun mä olin vasta tullu tänne, että mulla oli kauhee ikävä työtä, ihan hirvee ikävä. Ja sitä piti just sitte paikata sillä että mä lähdin vetämään kaudeella vaudilla tätä omaa freelancerin työtä että mä sain tähän niinkun kunnan vedon ja vauhdin päälle...ja vakuuttaa ehkä eniten itselleni, mutta myös samalla muut, sukulaiset, kaikki muut, että täällä ollaan kuitenkin elämässä, että ei oo jääny pois...(N33)

Edellä jokainen haastateltavistani siis avasi omia päämääriään, joiden saavuttamiseksi on valmis sopeutumaan vallitseviin olosuhteisiin, jotka joko tukevat tai rajoittavat päämäärään pääsyä. Seuraavassa alaluvussa esittelen näitä aktiivisia sopeutumiskeinoja joita haastateltavani ovat käyttäneet, jotta nykyinen tila on mahdollinen.

6.2 Coping-strategiat

Analyysini ensimmäisessä vaiheessa luokittelin ja esittelin ulkomaanfreelancereiden kohtaamia rajoitteita ja mahdollisuuksia. Nyt palaan niihin ja esittelen aktiivisen sopeutumisen keinoja, joilla haastateltavani ovat niihin vastanneet. Ekspatriaattien sopeutumista uuteen kulttuuriin on tutkittu paljon kulttuurienvälisessä tutkimuksessa. Tutkimusalalla vallitsee kolme laajaa teoriasuuntausta, jotka lähestyvät akkulturaatioprosessia hieman eri näkökulmista (Ward 2004, 185). Ensimmäinen heijastaa *kulttuurisen oppimisen* näkökulmaa, painottaen kulttuurispezifien taitojen oppimista selviytymiskeinona uudessa ympäristössä. Toinen linkittyy *psykologisiin malleihin stressistä ja sopeutumisesta* (coping) kulttuurista toiseen siirryttäessä ja adaptoiduttaessa. Kolmas puolestaan painottaa *sosiaalista identifikaatiota ja kognitiota* ja on kiinnostunut siitä, mitä ihmiset ajattelevat itsestä ja muista (”me” vs. ”muut”). Oman kysymyksenasetteluni kannalta coping-tavat tuntuvat relevanteilta, joskin todellisuudessa ihmiset varmasti käyttävät jokaista edellä mainituista strategioista uuteen kulttuuriin ja uusiin tilanteisiin sopeutuessaan.

Sivulla 42 on esitettyä tiivistetysti haastattelemini ulkomaanfreelancereiden kokemat rajoitukset. Seuraavaksi esittelen, miten haastateltavani ovat vastanneet joihinkin näistä haasteista. Luokittelen heidän käyttämiään keinoja luvussa 3.2.2. esiteltyihin *ongelmakeskeisiin* ja *tunnekeskeisiin* coping-strategioihin.

6.2.1 Kulttuuris-taloudellisiin rajoituksiin sopeutuminen

Haastateltavien kokemia kulttuuris-taloudellisia rajoitteita olivat muun muassa *etäisyys ja aikaero, kulttuurierot* niin yleisesti kuin työelämässä, *kalliit elinkustannukset* sekä *käytännön vaikeudet*.

Siihen faktaan, että työskennellessään ulkomailla freelancer on enemmän tai vähemmän kaukana Suomesta haastateltavat ovat sopeutuneet *ongelmakeskeisesti* eli toiminnallisesti esimerkiksi työskentelemällä toisinaan Suomessa sekä verkostoitumalla myös paikallisten viestimien kanssa. Eräs haastateltava teki yhtenä kesänä kesävaihdon säännöllisesti avustamansa lehden kanssa pysyäkseen ajan tasalla Suomen asioista sekä kielestä. Kotitoimituksesta tuli kesäksi toimittaja kohdekaupunkiin hänen paikalleen, ja itse hän siirtyi Suomen toimitukseen. Toisella puolella maapalloa asuvan haastateltavan haasteena on ollut luoda kontakteja suomalaisiin viestimiin osittain aikaeron vuoksi. Hän onkin verkostoitunut samalla aika-akselilla toimivien paikallisten lehtien kanssa ”pedatakseen” itselleen mahdollisuutta avustaa tulevaisuudessa myös näitä vieraskielisiä lehtiä. Ulkomaanavustajan Suomi-ikävään todennäköisesti auttaa lentomatrustamisen halpenemisen myötä se, että Suomeen pääsee haluttaessa halvalla ja nopeasti. Eräs haastateltava onkin laskeskellut, että perheen luo pääsee kohdekaupungista lentäen lähes yhtä nopeasti kuin junamatka Helsingistä kestäisi. Tämä on esimerkki *tunnekeskeisestä* eli kognitiivisesta coping-strategiasta. Välttämättä hän ei matkusta yhtään sen useammin kotimaahan kuin jos halpalentoyhteyksiä ei olisi, mutta todennäköisesti jo ajatus siitä, että se on taloudellisesti mahdollista ja vaivatonta on helpottava.

Kulttuurieroihin haastateltavat joutuvat pitkälti sopeutumaan, joko ongelma- tai tunnekeskeisesti. Esimerkiksi haastattelupyyntöjen tai vastausten viipymisen kanssa on vain opeteltava kärsivällisyyttä. Toisaalta eräs haastateltavista tekee kohdemaasta käsin myös juttuja, joiden tekemiseen fyysisellä olinpaikalla ei ole merkitystä ja jotka eivät näin ollen ole riippuvaisia maan tavoista.

Kalliit elinkustannukset saattavat edesauttaa perheellisen freelanceriksi ryhtymistä sen vuoksi, ettei lasten päivähoidosta – mikä saattaisi monessa maassa lohkaista merkittävän osan kuukausipalkasta – tarvitse näin ollen maksaa. Edellytyksenä tietenkin on, että työtä pystyy ja haluaa tehdä lapsenhoidon ohessa. Kohdemaan kalleus kuitenkin tulee vastaan jossakin kohtaa, esimerkiksi jos toimeksiannot keskeytyvät sairastumisen takia. Eräs haastateltavista toteaa, että silloin hän ei yksinkertaisesti tee mitään, ei käy missään, ja yrittää kuluttaa niin vähän kuin mahdollista.

6.2.2 Journalististen käytäntöjen rajoituksiin sopeutuminen

Journalistisissa käytännöissä esiin nousevista haasteista merkittävin oli *työyhteisön puute*. Myös *palautetta* kaivattiin huomattavasti enemmän. *Tulojen epätasaisuus* mainittiin myös freelance-työn ongelmana.

Freelancerin on mahdollista saavuttaa tunne yhteisöllisyydestä esimerkiksi pyrkimällä aktiivisesti luomaan tiivis avustajasuhde edes yhteen julkaisuun. Tällöin yhteydenpidosta kotitoimitukseen tulee osa päivittäistä arkea. Moni haastateltavista onkin aktiivisesti eli ongelmakeskeisesti markkinoinut ulkomailta käsin juttujaan entuudesta tuntemattomiin tiedotusvälineisiin. Eräs haastateltavista toimi erikoislehden säännöllisenä avustaja vuosia, kunnes jättäytyi pois, sillä halusi kirjoittaa monipuolisemmin ja aiheista, jotka ovat lähellä hänen kiinnostuksen kohteitaan ja arvojaan. Silti hän on viime aikoina avustanut jälleen enimmäkseen tätä entuudestaan tuttua lehteä, sillä hän tuntee ostavat toimittajat ja yhteydenpito sujuu helposti. Freelancer voi esimerkiksi luottaa siihen, että juttuehdotuksiin tulee vastaus, usein jo tunnin sisällä. Se helpottaa huomattavasti työntekoa, eikä pettymyksiä tule samaan tapaan kuin jos ehdotuksiin ei reagoitaisi kenties lainkaan.

Toisen haastateltavan ongelmana on ollut kotitoimituksessa työskentelevä ulkomaantoimittaja, josta haastateltava vaistoa, ettei tämä pidä hänestä. Ulkomailta välejä on vaikea parantaa. Haastateltavaa harmittaakin nykyinen tilanne, sillä hänen pärjäämistään työelämässä on hänen omien sanojensa mukaan usein edesauttanut se, että hän on hyvä tulemaan toimeen työyhteisöissä eri ihmisten kanssa. Kesäksi haastateltava on kuitenkin menossa käymään kotitoimituksessa, ja hän katsookin tuota reissua jo sillä silmällä, että aikoo tutustua kaikkiin määrätietoisesti ja opetella tulemaan toimeen myös ”vaikean” toimittajan kanssa. Tämän on hyvä esimerkki ongelmakeskeisestä, toiminnallisesta coping-strategiasta.

Työyhteisön puutteesta kumpuaa myös sosiaalinen eristäytyminen, ellei työyhteisöineen sitten ole esimerkiksi valokuvaajia. Eräs haastateltavista vastaa tähän haasteeseen ongelmakeskeisesti tekemällä toisinaan yhteistyötä amerikkalaisen kollegansa kanssa niin, että he tekevät juttua samasta aiheesta ja jakavat työn niin, että toinen tekee vaikkapa osan haastatteluista, minkä jälkeen kerätyt tiedot vaihdetaan. Eräällä freelancerilla puolestaan on mentori, joka lukee läpi jutut ja antaa ennakkopalautetta.

Muita mahdollisuuksia paikata työyhteisön puutetta ongelmakeskeisesti on esimerkiksi isännöidä kotitoimituksista tulevia vieraita. Paikkakuntaa esitellessä voi jutella myös työasioista. Myös paikallisten toimittajajärjestöjen tai suomalaisuuteen liittyvien verkostojen kautta voi yrittää sosiaalistua. Toisille taas riittää se, että keskustelee työasioista tarpeen tullen ystävien tai perheenjäsenten kanssa.

Spontaanin palautteen puutetta freelancer voi korvata esimerkiksi lähettämällä juttuja luettaviksi ystävilleen. Eräs haastateltavista yrittää vakuuttaa itsensä siitä, että on riittävän hyvä toimittaja siitä huolimatta että ei koskaan saa minkäänlaista palautetta, käyttämällä tunnekeskeistä strategiaa, eli ajattelemalla, että avustajasuhde olisi varmasti jo lopetettu, jos häneen ei oltaisi tyytyväisiä.

Tulojen epätasaisuuteen freelancer voi yrittää valmistautua tekemällä juttuja varastoon ennen hiljaisempia esim. kesäkuukausia. Tämä on selkeästi ongelmakeskeinen strategia. Toisaalta eräälle jo pitkään alalla olleelle freelancerille kokemus on tuonut luottamusta siihen, että vaikka välillä olisikin hiljaisempia kuukausia, aina selviää jotenkin. Kyseinen haastateltava käyttää siis tässä kohtaa tunnekeskeistä strategiaa.

6.2.3 Yksilöpsykologisiin rajoituksiin sopeutuminen

Yksilöpsykologisiin haasteisiin vastaaminen vaatii haastateltavilta monenlaista sopeutumista mikäli he haluavat tehdä töitä freelance-muodossa, tai toisaalta itsetuntemusta, jotta voivat todeta, ettei tämän muotoinen työ sovi itselle. Proteaanisesti uraohjautuvan yksilön tunnusmerkit – sopeutuvaisuus sekä itsetietoisuus – sopivat siis hyvin freelance-työläisiin, vaikka heitä on ollut olemassa jo kauan ennen työn uudenlaista teoretisointia, josta kyseinen termi kumpuaa. Freelance-työssä yksilöpsykologiset kyvyt ovat siis korostuneet jo ennen kuin niistä tuli osa työn yleistä paradigmaa.

Määrittelemäni yksilöpsykologinen taso vastaa löyhästi Archerin teoretisoimaa identiteetin luonnollista tasoa eli sitä, millainen ihminen on perusluonteeltaan, esimerkiksi kuinka hyvin sietää yksinäisyyttä ja itsenäisyyttä. En tosin näe, etteikö näihin ns. biologisiin ominaisuuksiin voisi aktiivisesti hakea uusia kokemisen ja suhtautumisen tapoja. Kuten tuonnempana käy ilmi, yksilöpsykologisen tason, kuten kahden edeltävänkin tason haasteisiin, on mahdollista vastata sekä ongelmattä tunnekeskeisesti, eli joko toimintaa tai suhtautumistapaa muuttamalla tai vahvistamalla.

Freetyössä aina tietyllä tavalla läsnä oleva *epävarmuus* on saanut haastateltavani muun muassa suunnittelemaan vaihtoehtoisia mahdollisuuksia työllistyä. *Itsekurin tarve, työn kuluttavuus, yksinäisyys, tiedon puute* sekä ongelmat *työn ja muun*

elämän yhteensovittamisessa ovat niin ikään työhön liittyviä yksilöpsykologisia haasteita, joihin haastateltavani ovat ottaneet aktiivisen lähestymistavan.

Epävarmuutta hälventääkseen moni haastateltava suhtautuu myönteisesti ajatukseen työllistymisestä jopa täysin muulle alalle, jos toimittajan töitä ei jonakin päivänä enää ole. Jos ajatus muidenkin töiden tekemisestä jää ajatuksen tasolle, sen voidaan katsoa olevan tunnekeskeinen coping-strategia. Mahdollisuus työllistyä muuallekin rauhoittaa jo sinänsä, vaikkei tuota mahdollisuutta edes käyttäisi. Osalla on kuitenkin parhaillaan hakusessa osa-aikatyö freelance-työn rinnalle. Muiden töiden tekemistä ei nähdä lainkaan huonona vaihtoehtona – eräs freelancer toteaa juttujen otsikoiden hioutuneen kuin itsestään hänen ahertaessaan aikanaan siivoojana freetyön ohella. Toinen haastateltavista opetteli ulkomaille muuton alkajaisiksi taittamisen, jotta voisi tehdä myös taittohommia. Uudelle taidolle olikin heti kysyntää, sillä hän työllistyi pian kirjakustantamoon. Ongelmakeskeinen coping-strategia tuotti siis heti tulosta. Tulojen hajauttaminen usealle toimeksiantajalle turvaa freelancereiden taloudellista selustaa – kirjaa kirjoittava ulkomaanavustaja toteaa, että jos kirjakuvioista jotakin tulee niin sekin on sitten ”vähän muualta haalittu”. Mikäli kielitaitoa riittää, paikallisiinkin tiedotusvälineisiin voi yrittää verkostoitua ja laajentaa näin työkenttää.

Epävarmuus työllistymisestä voi heijastua myös ammatillisena epävarmuutena. Vuoden päivät ulkomailta avustanut freelancer katsoo, ettei uutiskilpailussa voittaminen ole hänen ammatillisen identiteettinsä perustana, joten hän keskittyy etsimään uutisia rauhassa omassa tahdissaan. Tässä tunnekeskeinen ajattelustrategia mahdollistaa yksilöllisen työhön orientoitumisen. Itä-Euroopasta raportoiva haastateltava pitää epävarmuustekijöinä esimerkiksi sitä, ettei eläkettä kerry, varsinaista sosiaaliturvaa ei ole, eikä palkkiosysteemi ole automaattinen, vaan ansioiden eteen täytyy päivästä toiseen tehdä tulosta. Nämä epävarmuustekijät eivät kuitenkaan ole hänen kohdallaan vielä realisoituneet, ja hän toteaa oppineensa jopa pitämään niistä. Kun työnkuvan ja työn edellytykset on joutunut luomaan itse, hän saa vastineeksi tuntea olevansa positiivisessa mielessä ”oman onnensa seppä”.

Itsekuria freelancer tarvitsee motivoitua kseen ryhtymään töihin, kun varsinaista työaikaa ja –paikkaa ei ole. Keski-Euroopassa asuvaa freelanceria motivoi tiettyyn pisteeseen asti ajatus kuukausittaisten kiinteiden kulujen kattamisesta. Kun tämä tila noin kuukauden puolivälissä on saavutettu, eli tietty määrä juttuja tehty, hän voi miettiä, mistä oikeastaan haluaisikaan kirjoittaa. Jokaiselle freelancerille kuitenkin tulee varmasti joskus ”haahuilupäiviä”, jolloin työn tekemisestä ei tule mitään. Silloin voi vain katsoa eteenpäin kuten perheenäiti, joka hokee siinä tapauksessa itselleen, että ”huomenna kahdeksalta sitten”. Molemmat ovat esimerkkejä tunnekeskeisestä strategiasta itsekurin vahvistamiseksi. Toki niissä on mukana myös annos ongelmakeskeistä toiminnallisuutta, eli itsensä on välillä vain ”pakotettava” töihin.

Ulkomailla freelancerina toimiessaan henkilö saattaa kokea kuluttavaksi paitsi itse työntöön, myös reissaamisen kohdemaan ja Suomen välillä. Eräs haastateltavista on työskennellyt useita kesiä Suomessa kesätoimittajana, mutta seuraavaksi kesäksi hän on päättänyt jäädä kohdemaahan, jotta ”seilaaminen” kahden maan välillä loppuisi. Toista haastateltavaa rasittavat kohdemaan sisäiset pitkät juttumatkat, jotka eivät kuitenkaan sisällä matkustamisen glamouria, kuten moni hänen tutuistaan virheellisesti kuvittelee. Jos juttukeikka on 800 kilometrin päässä ja takaisin on palattava samana iltana, jotta seuraavana päivänä voi tehdä jo uutta juttua, tulee kohteesta nähtyä todennäköisesti ainoastaan matka rautatieasemalta juttupaikalle ja takaisin. Hän käyttääkin näin ollen ongelmakeskeistä strategiaa ja yrittää välttää matkustamista – haastattelut hän tekee mahdollisuuksien mukaan puhelimitse ja pistää paikallisen kuvaajan asialle.

Koettuun yksinäisyyteen freelancerit suhtautuvat esimerkiksi ajattelemalla työn palkitsevia puolia. Tämä on esimerkki tunnekeskeisestä coping-strategiasta. Eräs haastateltavista pitää palkitsevimpana ns. tavallisista ihmisistä tekemiään juttuja, jotka ovat jutun kohteelle ainutkertaisia. Lähettäessään myöhemmin jutun kohteelle luettavaksi, hän saa usein palautetta, joka viestii siitä, että kohde on kokenut olevansa merkityksellinen, siitä huolimatta että ei ole edes pystynyt lukemaan vieraskielistä tekstiä. Tämän kaltaiset merkitykselliset hetket motivoivat

siis freelanceria työssä, joka joskus tuntuu rankalta ja yksinäiseltä. Toinen freelancer on ottanut hyvin aktiivisen ja ongelmakeskeisen otteen kokemaansa yksinäisyyteen – hän opiskelee työnsä ohella ja tekee parhaillaan lopputyötään eräälle paikalliselle yritykselle sitä silmälläpitäen, että voisi mahdollisesti hakeutua yritykseen töihin, mikäli ei tulevaisuudessa enää kestä yksin työskentelemistä.

Muutama haastatelluista freelancereista mainitsi, että tiedon puute tulee monesti vastaan juttuja tehdessä. Ulkomaanavustajalla tulisi olla syvä tuntemus maan asioista ja historiasta, eikä se aina aloittavalle toimittajalle ole mahdollista. Jos päämääränä on ensi sijassa olla kohdemaassa, kiinnostus maan asioita kohtaan on oletettavasti suurta ja tietoa karttuu kuin itsestään. Itä-Euroopasta raportoiva haastateltava on opiskellut ja matkustellut kohdemaassa moneen otteeseen syventääkseen maatuntemustaan. Vastikään ulkomaanavustajana aloittanut nuorin haastateltava suhtautuu siihen faktaan, ettei tietopohjaa vielä kovin paljoa ole verrattuna esimerkiksi edeltäjiinsä, ajattelemana, että on kuitenkin monessa mielessä pätevä toimittaja. Jos kokeneemmilla toimittajilla todennäköisesti onkin vankempi tietopohja, journalistiset taidot ja esimerkiksi ulosanti eivät välttämättä ole kehittyneet enää vuosiin. Tämän tyyppinen vertailu auttaa haastateltavaa sietämään nuoresta iästä johtuvaa ahdistusta, ja on hyvä esimerkki tunnekeskeisestä eli kognitiivisesta coping-strategiasta.

Työn ja muun elämän yhteensovittaminen on haaste, joka jakaa freelancerit kahteen joukkoon. Osa kokee työn itsenäisen ja joustavan laadun olevan mahdollisuus, toisille taas tuottaa vaikeuksia pistää raja siihen, milloin työtä on sopivasti, niin etteivät muut elämänalueet jää paitsioon. Mikäli freelancer ei pysty rajoittamaan työn tekoa ja se tuottaa hänelle ahdistusta tai syyllisyyttä, hänelle jää vaihtoehdoksi yksinkertaisesti opetella ongelmakeskeistä strategiaa käyttäen sanomaan ”ei” työtarjouksille, jotka ylittävät freelancerin itselleen asettamat rajat. Tämän tosin saattaa lisätä pelkoa siitä, ettei työtarjouksia kohta enää tule lainkaan.

Työn ja muun elämän yhteensovittamisen ongelmasta puhutaan usein siitä näkökulmasta, miten ”muu elämä” – kodinhoito, perhe-elämä, harrastukset, muut velvollisuudet – saadaan sovitettua työn teolta liikenevään aikaan.

Haastattelemistani freelancereista löytyy kuitenkin esimerkki siitä, miten vaikeaa voi olla myös se, ettei työlle olekaan mitään sijaa henkilön elämässä, kun henkilölle automaattisesti lankeava rooli onkin olla kotirouvana. Mieheensä työkomennuksen vuoksi ulkomaille lähtenyt haastateltava ei halunnut asettua kotirouva-rooliin, joka hänelle automaattisesti olisi langennut, ja vaikka taloudellista pakkoa ei ollut, hän halusi oman identiteettinsä takia saada sijan myös työnteolle muiden velvollisuuksien oheen. Hän toteaa voivansa vaikuttaa jo puheilla siihen, miten häneen suhtaudutaan ja millaiseksi arvottaa myös itse itsensä. Kun joku kysyy, mitä hän tekee, kun on ”vain” kotona, hän vastaa, että ei ole vain kotona vaan käy töissä, nimittäin omassa työhuoneessaan. Talon yhteydessä oleva huone on ainoastaan työasioita varten, ja mennessään sinne aamulla hän on laittautunut ja pukeutunut, kuten työpaikalle mennessä on tapana olla. Lapsi on viety siksi aikaa päiväkotiin. Vaikka rajat ovat itse itselle asetettuja ne pitävät – työpäivän aikana ei esimerkiksi siivota kotia. Näillä itse tekemillään erotteluilla hän saa pönkitystä omalle ammatilliselle identiteetilleen, joka muuten uhkaisi jäädä vaillinaiseksi. Toinen esimerkki haastateltavan omista, aktiivisesti ja ongelmalähtöisesti toteutetuista valinnoista on se, ettei hän ole kertonut toimeksiantajilleen odottavansa lasta. Hän uskoo, että ostajille välittyisi muuten signaali, että hän aikoo olla pois työelämästä pari seuraavaa vuotta, eikä halua sitä. Vaikka äitiysloma toki on väistämättömästi edessä, hän uskoo pienten projektien pitävän hänet sopivasti ”hengissä” sen yli.

6.2.4 Positiivinen ajattelu

Paitsi että freelancerit edellä esitellyin ongelma- ja tunnekeskeisin strategioin yrittävät sopeutua free-työn eri tasojen haasteisiin, he tuovat haastatteluissa esiin myös ajatuksia, joilla vakuuttelevat ylipäänsä itselleen ja muille työnsä

mielekkyyttä – kaikesta huolimatta. Näkemykseni mukaan näiden lausuntojen takana on Lazaruksen mallintamia positiivisia, päämääriin pääsyä vahvistavia tunteita, siis iloa, rakkautta, ylpeyttä, kiintymystä ja helpotusta. Lazaruksen mukaan juuri näitä positiivisia tunteita tulisi tarkastella nykyistä enemmän ihmisten sopeutumisprosesseja analysoitaessa. (Lazarus 1991, 264.)

Tutkimuksessani tämän tyyppisiä coping-strategioita hahmottui kolmen tyyppisiä: ajatus siitä, että ”*asiat voisivat olla huonomminkin*”, *työn palkitsevuuden painottaminen* sekä *realiteettien hyväksyminen*.

Haasteellisessakin tilanteessa voi nähdä valoa, jos ajattelee, miten paljon huonompikin tilanne vielä voisi olla, kuten seuraavat haastattelulainaukset osoittavat:

Kyllä mä luulen, että freelancerina vois olla Suomessa vielä hankalampaa, koska sitten Suomessa kilpailis hirvittävän monen muun kanssa niistä samoista markkinoista. --- Mä oon kyllä siitäkin onnellinen, että mä en oo niinkun paikallinen freetoimittaja paikallisten freetoimittajien joukossa, koska täällä kilpailu on vielä hirvittävän paljon kovempaa. (N36)

Mä olisin valmis vaihtamaan todella monta hommaa takasin niihin Suomen systeemeihin jos vain olis mahdollisuus, mutta yks asia mikä ulkomailla on sitten helpompaa on tietysti se, että suomenkielistä kilpailua on huomattavasti vähemmän, siis täällä on freelancerina paljon helpompi pärjätä kun Suomessa. (M39)

Joskus on tietysti aikataulupaine jos on paljon kerralla tai monta juttua yhtä aikaa jotka pitää saada valmiiksi, mutta se on ihan ok ja sitä olis paljon enemmän vielä varmasti jos olis kuukausipalkkaisessa työssä. (N36)

Se että sulla on kytkös Suomeen, suomalainen työnantaja, tuo ehkä tietynlaista turvaa siitä että sä tiedät tarkkaan mitä saat mistäkin artikkelista ja se maksetaan ajoillaan. Täällä voi joskus käydä että sulta pimitetään ne rahat. (N30)

Edellisissä lainauksissa taustalla vaikuttava positiivinen tunne on siis helpotus.

Oleellista työssä viihtymisen kannalta on myös se, että työ palkitsee ainakin toisinaan. Moni haastateltavista mainitsee tekevänsä toimittajan työtä ennen muuta sen vuoksi, että nauttii kirjoittamisesta. Toisaalta jos toimittajan työ on uusi aluevaltaus, onnistuminen uudessa tuo myös tyydytystä.

Sanotaan että silloin kun niitä töitä on niin mä oon tykänny siitä tosi paljon, että siitä saa taas sellasen niinkun energiapurkauksen, ja alkaa tulla kauheesti ideoita itsellekin mitä vois uusia juttuja tarjota. Ja mä tykkään kirjottamisesta, et se on tavallaan mulla se suurin niinkun tyydytyksen aihe toimittajan työssä, se että mä saan kirjottaa. (N30)

Mä en halua kokea että niinkun elää vaan oman viihtymisensä vuoksi, vaan niinkun että on jotain merkitystä sillä mitä tekee, saa jotain aikaseksi...Silloin kun mulla on sellanen työ minkä mä koen mielekkääksi ja mä oon siinä hyvä, niin mä nautin suunnattomasti siitä että elämä ei niinkun vain pyöri sen oman hyvinvoinnin ympärillä. (N24)

Kun mä oon alottanu tätä tekemään, jotain mitä mä niinkun kaks vuotta sitten en edes tiennyt että mä ikinä pystyisin tekemään, niin kyllä se aika suurta henkilökohtasta tyydytystä tuo...että on pystynyt tekemään jotain elämässään mitä ei ikinä ajatellu että pystyis tekemään. (M32)

Edeltävissä lainauksissa on luettavissa ainakin iloa sekä ylpeyttä. Lopulta free-työn laadun hyväksyminen on ratkaisevaa, jos aikoo jatkaa työn tekoa kyseisessä muodossa. Tällöin työhön on todennäköisesti jo jollakin tapaa kiintynyt, ja siitä voi kokea myös ylpeyttä. Työn positiiviset ja negatiiviset puolet kietoutuvat yhdeksi paketiksi, joka on otettava vastaan sellaisenaan.

Sitä toimittajuutta ei ole saatavissa niinkun tavallaan erillään tästä kokonaispaketista jos sä oot freelanceri. (M39)

6.3 Modus vivendi muokkautuu

Päämääriemme ”lomittuminen” sekä käyttämämme coping-strategiat tekevät meistä yksilöllisiä ja antavat meille persoonallisen identiteettimme. Jokainen haastateltavista on oman elämänsä toteuttaja, ja edellä kuvaillut strategiat siis esimerkkejä aktiivisesta sopeutumisesta. Analyysin loppua kohden olen tullut jokaisen henkilökohtaisen *modus vivendin* tasolle. Jos se osoittautuu epätydyttäväksi, yksilö voi korjata ja muokata sitä, sillä realistisen sosiaaliteorian mukaan ihminen on aktiivinen toimija, joka voi käydä jatkuvaa sisäistä neuvottelua siitä, mikä on itselle tärkeintä.

Tulevaisuudesta keskusteltaessa haastateltavat välttelivät sanomasta mitään varmuudella. Kuten aiemmin jo on käynyt ilmi, free-työ koetaan kaikesta vapaudesta huolimatta monilta osin kuluttavana, ja moni epäilee, ettei jaksaa eläkeikään asti freelancerina. Toisaalta vastauksista kuvastui – ehkä toimittajille tyypillisesti – se, että tulevaisuuden mahdollisuudet halutaan pitää avoimina. Toisille se tietää mahdollisesti palkkatyöhön palaamista, eikä palkkatyötä pidetä minään huonona vaihtoehtona. Ylipäätään ”koskaan ei voi sanoa ei koskaan” ja ”en halua suunnitella niin pitkälle” –asenne näkyy vastauksista. Kysyessäni eräältä haastateltavalta voisiko hän nähdä itsensä unelma-ammattissaan eli freelance-toimittajana ”hamaan tappiin asti”, hän vastasi, ettei tunne ketään toimittajaa, joka vastaisi kysymykseeni suoraan ”kyllä” – kaikilla käy aina kaikenlaista mielessä, ja harva arvaa alan haasteita silloin kun sille ryhtyy.

Olen nojannut tutkimuksessani voimakkaasti yksilöpsykologiseen coping-teoretisointiin. Se ei tarkoita sitä, ettenkö uskoisi myös kollektiivisten tekijöiden vaikuttavan ulkomaantyon haasteisiin sopeutumisessa. Jo realistinen sosiaalteoria korostaa yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta, ja Archerin malli todellisuuden kolmesta ulottuvuudesta painottaa jokaisen osa-alueen (luonnollinen, käytännöllinen ja sosiaalinen) tärkeyttä ihmisten käyttäytymistä selitettäessä. Haastavassa tilanteessa niin ihmisen omaamat fyysiset, psykologiset kuin sosiaaliset resurssit määrittelevät ne mahdollisuudet, joita hänellä on vastata tilanteeseen aktiivisesti (Trumbull & Appley 1986, 23). Työn uusi teoretisointi kuitenkin korostaa yksilöpsykologisten kykyjen ja resurssien tärkeyttä tämän päivän työelämässä, minkä vuoksi katson näihin strategioihin keskittymisen olevan perusteltua. Se, miten haastateltavieni sosiaalinen ympäristö tai fysiologiset ominaisuudet ovat vaikuttaneet heidän selviytymiseensä freelance-toimittajana ulkomailla, olisi jo jatkotutkimuksen aihe.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli esitellä ulkomailta käsin työskentelevien suomalaisten nuorehkojen freelance-journalistien kokemia rajoituksia ja mahdollisuuksia työelämän kontekstissa sekä heidän aktiivisia sopeutumiskeinojaan.

Aktiivisen sopeutumisen kannalta oleellista oli tarkastella päämääriä eli sitä, mihin freelancerit pyrkivät. Erittelin kahden tyyppisiä päämääriä, ulkomailla olemiseen liittyviä sekä itse free-työn tekemiseen liittyviä. Näiden päämäärien toteutumista rajoittavia tai mahdollistavia tekijöitä olin luokitellut kolmelle tasolle: kulttuuris-taloudelliselle, journalististen käytäntöjen sekä yksilöpsykologiselle tasolle.

Mekanismi, jonka kautta haastateltavani sopeuttivat toiveensa ja päämääränsä vallitseviin olosuhteisiin oli aktiivinen toimijuus eli coping. Strategiat saattoivat olla joko ongelmakeskeisiä eli behavioristisia tai tunnekeskeisiä eli kognitiivisia (Lazarus 1991, 112). Myös positiivisilla ajatuksilla oli sopeuttavaa, eteenpäin vievää voimaa (Emt., 264). Analyysi nojasi Margaret S. Archerin sisäisen keskustelun malliin sekä Richard S. Lazaruksen teoretisointiin coping-strategioista (Archer 2003, 135; Lazarus 1991, 114-115).

Jo tutkimuksen kysymyksenasettelu korosti yksilöpsykologisia kykyjä menestymisen takeena. Individualistinen käsitys yksilöstä onkin työn uuden teoretisoinnin ytimessä. Kun työmarkkinat käyvät epävarmimmiksi, ihmisten on oltava valmiita sukkuloimaan työtehtävästä toiseen, ja oma osaaminen on tärkein pääoma työmarkkinoilla. (Esim. Komulainen & Sinisalo 2006, 150; Savickas 2000, 57.)

Proteaanisesti uraohjautuvan työntekijän yksilöpsykologiset vaatimukset, sopeutuvaisuus ja itsetietoisuus, ovat todennäköisesti korostuneet freelance-työssä jo ennen kuin niistä 1970-luvulta lähtien on tullut osa työn yleistä paradigmaa. Tämä tutkimus vahvistaa näiden taitojen ja ominaisuuksien olevan oleellisia, jotta freelance-työssä voi menestyksellisesti selviytyä. Vaatii itsetuntemusta esimerkiksi osata arvioida, onko itsellä psykologisia valmiuksia kestää työn yksinäisyyttä ja yhteisöllisyyden puutetta. Toisaalta aktiivisilla toimenpiteillä, joko ongelma- tai tunnekeskeisillä, työhön sekä sen käytäntöihin liittyviin rajoituksiin voi sopeutua, tai henkilö voi etsiä vaihtoehtoisia työllistymisen tapoja.

Työn olemuksen yleiseen muutokseen sisältyy ristiriita, sillä turvallisuuden ja jatkuvuuden tarve kuuluu ihmisen perusluonteeseen (Moisio 2004, 65). Omasta aineistostani on havaittavissa, että tutkimushenkilöni luovat jatkuvuuden tunnetta esimerkiksi haaveilemalla ”tasapainottavasta” osa-aikatyöstä, jota voisi tehdä toimittajan työn ohella. Paradoksaalisesti myös freelance-työ itsessään tuottaa jatkuvuusnäkömiä – ainakaan se ei ole määräaikaisuus kuten ulkomaankirjeenvaihtajuuspestit yleensä, ja voi näin ollen jatkua periaatteessa miten kauan tahansa. Tämä oli yksi uusi näkökulma, joka tutkimustuloksistani kävi ilmi.

Työn uuden teoretisoinnin mukaan työ saa radikaalisti uusia merkityksiä nykypäivänä verrattuna perinteiseen työkäsitykseen. Aikalaisanalyysien mukaan ”X-sukupolvi” (*Generation X*) kaipaa työltään yhä enemmän yhteisöllisyyttä muun yhteisöllisyyden koko ajan vähetessä. Se pyrkii myös sovittamaan työn ja muun elämän edeltävää sukupolvea sujuvammin yhteen. (Summers 1998, 16; Moisio 2004, 65.) Tämä tutkimus vahvistaa pienellä kyseisen sukupolven otoksellaan molemmat näkemykset. Molemmat teemat, työyhteisön puute sekä työn ja muun elämän yhteensovittamisen haasteet sekä mahdollisuudet, olivat voimakkaasti läsnä haastateltavien puheessa sekä coping-strategioissa. Tämä on kuitenkin tyypillistä ehkä jo edeltäville freelancer-sukupolville, sillä freelance-työn luonteeseen kuuluu yksinäisyys, mikä varmasti herättää aina kaipuuta jonkinlaiseen yhteisöllisyyteen. Free-työhön saattaa myös hakeutua jo

lähtökohtaisesti sellaisia henkilöitä, jotka arvostavat työn ja vapaa-ajan sujuvaa linkittämistä yhteen. Vertaileva tutkimus olisi siis tarpeen, jotta voitaisiin todeta ”X-sukupolven” freelancereiden poikkeavan tässä suhteessa edeltäjistään.

Freelancereista tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet heidän olevan yleisesti ottaen huomattavan tyytyväisiä freelanceriuteensa (esim. Fraser & Gold 2001, 695; Akola ym. 2007, 54). Tässä tutkimuksessa tulevaisuudesta puhuttaessa moni haastateltavista uskoi, ettei tule jaksamaan työn kuluttavuutta eläkeikään asti. Ulkomaanfreelancereiden tapauksessa kuormittavuuden tunnetta voi lisätä se, että työskentelymaa ei ole alkuperäinen kotimaa eikä työskentelykieli äidinkieli. Tämän osoittamiseksi tarvittaisiin kuitenkin vertailevaa tutkimusta Suomessa ja ulkomailla työskentelevistä freelancer-toimittajista. Kuitenkin myös oma tutkimukseni osaltaan vahvistaa sen, että free-työhön työn teon muotona ollaan tyytyväisiä. Epäilykset koskivat lähinnä sitä, jaksako kenties samaan malliin 70-vuotiaaksi asti, johon eräskin vastaajista epäili eläkeiän hänen elinaikanaan vielä nousevan. Ylipäänsä freelancerit olivat haluttomia suunnittelemaan tulevaisuuttaan tarkasti. He halusivat jättää tulevaisuuden avoimeksi. Tämä varmasti palvelee heitä sen vuoksi, että he ovat jättäneet oman kotimaansa taakse, ja myös kysymys identiteetistä kaiken kaikkiaan on heille ehkä arkakin asia. Välttämättä ei ole selvää edes se, missä maassa henkilö tulevaisuudessa tulee asumaan – saati sitten minkälaisessa työsuhteessa. Ekspatriaattien identiteettikysymykset olisivat kuitenkin jo toisen tutkimuksen aihe.

Free-työhön ryhtymisessä (tai joutumisessa), aivan kuten muissakin muutoksissa, on aina kyse vaihtokaupasta, jossa jotakin menetetään mutta toista saadaan tilalle (Clinton ym. 2006, 194). Suomesta muuttamisen myötä haastateltavani eivät kokeneet menettäneensä juuri mitään. Suhtautuminen lähtömaahan kuitenkin vaihtelee sen mukaan, missä vaiheessa akkulturaatioprosessia henkilö on. Aivan alussa meneillään saattaa vielä olla ”kuherruskuukausi” uuden asuinmaan kanssa, jolloin lähtömaa saattaa näyttäytyä tavallistakin mitättömämmältä. Toisaalta jo yli kymmenen ulkomailla vietetyn vuoden jälkeen ankkuroituminen uuteen maahan on ehkä jo niin voimakasta, ettei eroja enää edes oikeastaan osaa todenmukaisesti

vertailla. Free-työtä koskevissa vaihtokaupoissa haastateltavat korostivat tavoitteistaan riippuen eri asioita. Osalle kaikista merkittävin menetys free-työhön siirryttäessä on ollut työyhteisön katoaminen, kun taas toisille työn itsenäinen laatu on miellyttävä kokemus joka helpottaa työn ja muun elämän yhteensovittamista. Jokaista palkitsee työssä eri asiat, riippuen siitä, mihin työhön ryhtymisellä on pyritty.

Tutkimukseni johdannossa mainitsin, että koska ainakin ulkopuolisilla on helposti ulkomailla olemiseen ja työskentelyyn liittyviä romantisoitujakin käsityksiä, kiinnostuin pohtimaan kysymystä siitä, onko ulkomailla olemisessä todella jotakin niin palkitsevaa, että se ylittää freelanceriuden mahdolliset negatiiviset puolet. Vastaukset tähän ovat ripoteltuina luokittelimieni tasojen –kulttuuris-taloudellisen, journalististen käytäntöjen sekä yksilöpsykologisen – mahdollisuuksiin sekä eri tasojen coping-strategioihin. Osa näistä mahdollisuuksista olisi samoja riippumatta siitä, asuuko henkilö ulkomailla vai ei (esimerkiksi mahdollisuus yhdistää työ ja perhe-elämä helpommin), mutta osa esimerkiksi kulttuuris-taloudellisen tason mahdollisuuksista (positiiviset kulttuurierot muun muassa) on mahdollista kokea ainoastaan vallitsevissa olosuhteissa. Tässä on todennäköisesti kyse siitä ulkomailla asumisen ”hienoudesta”, jota moni suomalainen ehkä kadehtii. Vastausten moninaisuus kuitenkin paljastaa myös ulkomaantyöpaletin harmaammat ja likaisemmat sävyt, jotka kietoutuvat yksilöllisiksi kokemuksiksi ja neuvotteluiksi toimenpiteistä.

Ennako-oletukseni oli, että sisäisiä keskusteluja käymällä eli coping-strategioita käyttäen tutkimushenkilöni ovat luoneet omia selviytymiskeinojaan, eivätkä ole alistuneet ympäristön heille asettamiin raameihin. Ainakin tekemäni poikkileikkauksenomainen kuva osoittaa, että monenlaisia selviytymisstrategioita on käytetty. Siihen, millaisten mekanismien kautta freelancerit ulkomailla työhönsä orientoituvat ja miten he sitä merkityksellistävät osana elämäänsä Archerin sisäisen keskustelun malli sekä Lazaruksen coping-strategiat toivat mielestäni hyvät ja hallittavissa olevat ”työvälineet”. Molempien ytimessä on yksilön asettamien päämäärien keskeinen rooli hänen yrittäessään sopeuttaa

pyrkimyksensä objektiivisten, mutta kokemuksellisesti välittyvien olosuhteiden vallitessa ja niiden joko helpottaessa tai vaikeuttaessa päämäärään pääsyä. Yksilöpsykologiset coping-kyvyt korostuivat analyysissa, mutta perustelen sitä viittaamalla työn tutkimuksessa vallitsevaan, yksilöpsykologisia kykyjä korostavaan paradigmaan (esim. Komulainen & Sinisalo 2006, 157; Hall 2004, 2). Toki aineistoa olisi voinut analysoida myös sosiaalisen ympäristön vaikutuksen näkökulmasta, mihin esimerkiksi sosiaalipsykologian alalta olisi varmasti löytynyt teoriapohjaa.

Alunperin tarkoituksena oli selvittää Archerin tapaan haastateltavien ”ensisijaiset päämäärät” (esim. työ vai perhe, ura vai ihmissuhteet), mutta jouduin joustamaan tuosta tavoitteesta, sillä haastattelujen olisi pitänyt olla vielä enemmän elämän eri alueita syväluotaavia. Nyt sain tietoa päämääristä työn tekemisen kontekstissa. Niille, joiden päämääränä on ensisijaisesti olla ulkomailla, freelance-työ on mahdollisuus toteuttaa (ja rahoittaa) tuo unelma tai tavoite. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö free-työ myös itsessään palkitsisi ja miellyttäisi heitä, mutta vaakakupissa painavat silti enemmän muut syyt (esim. kiinnostus kohdemaahan, unelman toteuttaminen, paikallinen kumppani). Nille, joiden päämääränä puolestaan on nauttia free-työn suomista mahdollisuuksista kuten joustavuudesta, ulkomailla olo luo hyvät puitteet, sillä työn tekeminen on vaivattomampaa ainakin kilpailuasetelman puuttumisen näkökulmasta. Tämä ei myöskään tarkoita sitä, etteikö itse ulkomailla olokin palkitsisi heitä. Heidän kohdallaan ulkomailla olo on kuitenkin usein itsestäänselvyys, jos kumppani on paikallinen eikä Suomeen muutto tule kyseeseen, tai jos kyseessä on puolison ulkomaankomennus. Tämän tyyppistä päämäärien luokittelua voisi varmasti hyödyntää myös kotimaan freelancereita tutkittaessa, sillä varmasti heidänkin keskuudessaan päämäärät vaihtelevat – osa tekee työtä sen tarjoamien mahdollisuuksien vuoksi, toisille taas päämäärät ovat toisaalla tai freelance-työ on ainoa mahdollisuus ylipäänsä työllistyä. Työssä kohdattaviin haasteisiin suhtaudutaan ja sopeudutaan tällöin varmasti eri keinoin.

Koska haastateltavani ovat kaikki ekspatriaatteja, ei akkulturaatio-käsitettä voi täysin sivuuttaa tutkimuksen kontekstissa. En kuitenkaan vienyt tutkimusta kovinkaan syvälle kulttuurien välisen tutkimuksen alueelle, vaan näin, että haastateltavien käyttämät coping-strategiat olivat ennemminkin yleisiä, mihin tahansa muutokseen liittyviä sopeutumiskeinoja, joissa omilla päämäärillä on keskeinen merkitys. Free-työhön ryhtyminen itsessään on jo sellainen, tehdään työtä sitten kotimaassa tai sen rajojen ulkopuolella. Akkulturaatioon syvemmin paneutuminen olisi ollut haasteellista esimerkiksi sen vuoksi, että otos oli pieni (kahdeksan tutkimushenkilöä) ja tutkimushenkilöt olivat olleet eri mittaisia aikoja ulkomailla. Lopulta tutkimuskysymyksenikin koski muuta kuin akkulturaatiota, halusinhan selvittää aktiivisen sopeutumisen keinoja, mihin akkulturaatiotutkimus tosin tarjosi coping-käsitteen (joka on toki yleinen psykologian käsite, eikä yksin akkulturaatiotutkimuksen terminologiaa). Haastateltavien akkulturaatioprosessin vaihe olisi kuitenkin siis jo toisen tutkimuksen aihe.

Tutkimukseni vahvisti aiempien freelancer-tutkimusten tuloksia siitä, että freelanceriuteen ollaan työn teon muotona usein tyytyväisiä, eikä sitä mielellään enää vaihdettaisi palkkatyöhön. Ainoastaan yksi haastateltavista sanoi toivovansa vakituisen työsuhteen.

Uutta tutkimuksessani oli kahden aspektin, freelanceriuden sekä ekspatriaattiuden, yhdistäminen saman tutkimuskysymyksen alle. Tämä oli haastavaa sikäli, että syy-seuraus-suhteiden hahmottaminen oli paikoin vaikeaa. Jos henkilö on akkulturaatioprosessin U-kaaren pohjakosketuksessa, kaikki todennäköisesti tuntuu hankalalta ja masentavalta. Toisaalta kuherruskuukausvaihe saa kaiken näyttämään ja tuntumaan helpolta. Kenelläkään ei kuitenkaan ollut yksinomaan positiivisia tai negatiivisia kokemuksia, joten uskon tulosten olevan kattavia ja valideja kvalitatiivisen tutkimuksen tarpeisiin.

Koska kansainvälinen liikkuvuus lisääntyy koko ajan ja myös työn tekeminen saa uusia, vaihtoehtoisia muotoja, uskon, että tämän tyyppiselle monitieteiselle tutkimukselle on tarvetta jatkossakin.

Menetelmällisesti tutkimus oli moderni sikäli, että tein suurimman osan haastatteluista internetin ilmaisen ja tallentavan Skype-puhelinohjelman avulla. Mitään kustannuksia ei siis syntynyt, vaikka soitin pitkiä puheluja ulkomaille. Myös äänen tallennus toimi moitteettomasti. Pystyin tekemään sekä purkamaan nämä Skype-haastattelut omalla kotikoneellani.

Puhelinhaastattelun yhtenä ongelmana pidetään sitä, ettei keskustelukumppania näe, eikä non-verbaalista viestintää näin ollen voi ottaa huomioon. Muutama haastateltavistani ehdottikin webbikameran käyttämistä Skype-haastattelun aikana, mutta itse en omista sellaista. Tulevaisuuden tutkimuksenteossa tämä on kuitenkin vartenotettava mahdollisuus saada yhä enemmän elementtejä aiemmin ainoastaan survey-tyyppisiin tutkimuksiin soveltuvaksi katsottuun puhelinhaastatteluun. Ehkä tuon sanan ”puhelin” voi jo pian jättää pois ja puhua ennemminkin ”etähaastattelusta”.

Vaikka puhelinhaastattelun ei ole katsottu sopivan erityisen hyvin laadulliseen tutkimuksenteeseen, oma kokemukseni tästä tutkimuksesta puoltaa sitä oivallisena tiedonkeruumenetelmänä. Tapasin yhden haastateltavistani kasvotusten, ja se jäi kaikista lyhyimmäksi ja niukimmaksi haastatteluksi. Tämä voi tietysti olla puhdasta sattumaa – ehkä sama haastateltava olisi puhelinyhteyden päässäkin käyttäytynyt samoin. Kuitenkin tämä pisti minut ajattelemaan, että ehkä on helpompaa puhua vieraille ihmiselle henkilökohtaisista asioistaan ensimmäistä kertaa puhelimitse, vaikka usein asia mielletään päinvastoin. ”Jään murtamiseen” ei siis näkemykseni mukaan tarvita katsekontaktia, vaan puhelimitsekin voidaan päästä välttömään keskusteluyhteyteen, jossa ei tarvitse jännittää. Haastateltava voi olla omassa kodissaan ilman että kukaan on tullut sinne häntä tapaamaan. Toinen puoli asiassa on se, että myös aloittelevalle tutkijalle voi olla helpompaa tehdä haastattelut puhelimitse kuin kasvokkain, ja tutkijan rento olemus saattaa vapauttaa myös linjan toisessa päässä olevan haastateltavan. Kasvokkaisessa kohtaamisessa mahdollisesti jännittynyt tutkija luonnollisesti vaikuttaa myös haastateltavaan.

Toinen asia on, mitä kaikkea jää analysoimatta, kun non-verbaalinen viestintä jää näkemättä. Tähän on ratkaisuna webbikameroiden käyttöönotto. Silloin ollaan samassa tilanteessa kuin kasvokkaishaastattelussa, paitsi että kumpikin osapuoli on ”omassa tilassaan”. Mikäli tämänkin tyyppinen tilanne aiheuttaa jännitystä, joka saattaisi välittyä toisen osapuolen käytökseen, on nykyteknologian mahdollistamana olemassa vielä kaksi vaihtoehtoa: ainoastaan haastateltava pitää webbikameransa päällä, jolloin haastattelija näkee hänet, mutta haastateltava ei näe haastattelijaa, tai päinvastoin. Näistä kombinaatioista löytynee jokaiselle tulevaisuuden Skype-haastattelijalle vaihtoehtonsa.

Käsillä oleva tutkimus on rakenteeltaan ns. perinteinen erillisine teoretisointilukuineen, mutta teoria myös kulkee mukana alusta loppuun. Vaikka toimijan ja rakenteen yhteenkietoutumisen prosessien analyysi tapahtuukin paikoin abstraktilla tasolla, uskon haastattelulainauksen sekä tekemiäni luokittelujen tuoneen analyysin raportointiin myös konkretiaa ja elämyksellisyyttä.

8 LÄHTEET

Akola, Elisa, Heinonen, Jarna, Kovalainen, Anne, Pukkinen, Tommi & Österberg, Johanna (2007): Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla? Työn ja toimeentulon rakentuminen eri ammateissa 2000-luvun Suomessa. Työpoliittinen tutkimus nr. 326. Helsinki: Työministeriö.

Archer, Margaret S. (2003): Structure, Agency and the Internal Conversation. Cambridge: Cambridge University Press.

Berry, John W. (2002): Conceptual Approaches to Acculturation. Teoksessa Kevin M. Chun, Pamela Balls Organista & Gerardo Marín (toim.), Acculturation. Advances in Theory, Measurement, and Applied Research (s.17-37). Washington: American Psychological Association.

Castells, Manuel (1996): The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume 1. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell.

Chun, Kevin M., Balls Organista, Pamela & Marín Gerardo (toim.) (2002): Acculturation. Advances in Theory, Measurement, and Applied Research. Washington: American Psychological Association.

Clinton, Michael, Totterdell, Peter & Wood, Stephen (2006): A Grounded Theory of PortfolioWorking. Experiencing the Smallest of Small Businesses. International Small Business Journal, 24(2), 179-203.

Cohany, Sharon R. (1996): Workers in alternative employment arrangements. Monthly Labor Review, 10(119), 31-45. Collin, Audrey & Young, Richard A. (2000): Introduction: framing the future of career. Teoksessa Audrey Collin & Richard A. Young (toim.), The Future of Career (s.1-17). Cambridge: Cambridge University Press.

- Comeau, Yvan & Maranda, Marie-France (2000): Some contributions of sociology to the understanding of career. Teoksessa Audrey Collin & Richard A. Young (toim.), *The Future of Career* (s.37-52). Cambridge: Cambridge University Press.
- Costa, Paul T., Jr., Somerfield, Mark R. & McCrae, Robert R. (1996): Personality and Coping: A Reconceptualization. Teoksessa Moshe Zeidner & Norman S. Endler (toim.), *Handbook of Coping. Theory, Research, Applications* (s.44-61). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Crowley, Kirsi (2004): Ylen yksinäiset. Yleisradion TV- ja radiouttisten ulkomaan avustajat voimavarana toimijoiden näkökulmasta ja avustajien käsitys työstään. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Dahlgren, Eva F. (2007): *Mihin kadotin itseni? Dokumenttiromaani työuupumuksesta*. Suomentanut Outi Menna. Helsinki: WSOY.
- DeFleur, Margaret H., Kearney, Patricia, Plax, Timothy G. & DeFleur, Melvin L. (2005): *Fundamentals of Human Communication. Social Science in Everyday Life. Third Edition*. New York: McGraw-Hill.
- Dex, Shirley, Paterson, Richard, Sheppard, Elaine & Willis, Janet (2000): Freelance Workers and Contract Uncertainty: The effects of Contractual Changes in the Television Industry. *Work, Employment & Society* 14(2), 283-305.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja (2006): Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Anneli Eteläpelto & Jussi Onnismaa (toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*.

Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja (s. 26-49). Helsinki:
Kansanvalistusseura.

Fraser, Janet & Gold, Michael (2001): 'Portfolio Workers': Autonomy and Control amongst Freelance Translators. *Work, Employment & Society*, 15(4), 679-697.

Furnham, Adrian & Bochner, Stephen (1986): *Culture Shock. Psychological reactions to unfamiliar environments*. London: Routledge.

Hall, Douglas T. (2004): The protean career: A quarter century journey. *Journal of Vocational Behavior* 65, 1-13.

Handy, Charles (1994): *The Empty Raincoat. Making Sense of the Future*. London: Hutchinson.

Hess, Stephen (1996): *International News & Foreign Correspondents*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Jokinen, Heikki (2007): *Mustaa valkoisella. Freelance-journalistin opas*. Helsinki: Suomen Journalistiliitto ry. Kim, Young Yun (2002): Adapting to an Unfamiliar Culture. An Interdisciplinary Overview. Teoksessa William B. Gudykunst & Bella Mody (toim.), *Handbook of International and Intercultural Communication*. Second Edition (s.259-273). London: Sage.

Komulainen, Katri & Sinisalo, Pentti (2006): "Mul on amerikkalaisten työajattelumalli". *Itsensä työllistävien naisten urakertomukset ja yrittäjämäinä. Työelämän tutkimus* 4(3), 149-159.

- Korkiasaari, Jouni (1989): Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Krohne, Heinz W. (1986): Coping with Stress. Dispositions, Strategies, and the Problem of Measurement. Teoksessa Mortimer H. Appley & Richard Trumbull (toim.), Dynamics of Stress. Physiological, Psychological, and Social Perspectives (s.207-232). New York: Plenum Press.
- Lazarus, Richard S. (1991): Emotion & Adaptation. New York: Oxford University Press.
- Lehkonen, Marika (2005): Freelancetoimittajan asema työsuhteen ja yrittäjyyden välissä. Kahdeksan sanomalehdelle työskentelevän toimittajan haastattelututkimus. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Moisio, Elina (2004): Työn ja elämän uusi henki. Työpoliittinen Aikakauskirja 4/2004, 64-69.
- Nies, Gerd & Pedersini, Roberto (2003): Freelance Journalists in the European Media Industry. Report. Brussels: European Federation of Journalists.
- Parker, James D. A. & Endler, Norman S. (1996): Coping and Defense: A Historical Overview. Teoksessa Moshe Zeidner & Norman S. Endler (toim.), Handbook of Coping. Theory, Research, Applications (s.3-23). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Riverin-Simard, Danielle (2000): Career development in a changing context of the second part of working life. Teoksessa Audrey Collin & Richard A. Young (toim.), The Future of Career (s.115-129). Cambridge: Cambridge University Press.

- Robson, Colin (2002): *Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. Second edition. Oxford: Blackwell Publishing.
- Ruckenstein, Minna (toim.) (2004): *Työpaikkana maailma. Lähtijöiden näkökulmia globaaliin talouteen*. Helsinki: Edita.
- Savickas, Mark L. (2000): *Renovating the psychology of careers for the twenty first century*. Teoksessa Audrey Collin & Richard A. Young (toim.), *The Future of Career* (s. 53-68). Cambridge: Cambridge University Press.
- Storey, John, Salaman, Graeme & Platman, Kerry (2005): *Living with enterprise in an enterprise economy: Freelance and contract workers in the media*. *Human Relations* 8(58), 1033-1054.
- Storey, Julie A. (2000): "Fracture lines" in the career environment. Teoksessa Audrey Collin & Richard A. Young (toim.), *The Future of Career* (s.21-36). Cambridge: Cambridge University Press.
- Summers, Diane (1998): *Generation X comes of age*. *Financial Times*, London edition, February 16, s.16.
- Trimble, Joseph E. (2002): *Introduction: Social Change and Acculturation*. Teoksessa Kevin M. Chun, Pamela Balls Organista & Gerardo Marín (toim.), *Acculturation. Advances in Theory, Measurement, and Applied Research* (s.3-13). Washington: American Psychological Association.
- Trumbull, Richard & Appley, Mortimer H. (1986): *A Conceptual Model for the Examination of Stress Dynamics*. Teoksessa Mortimer H. Appley & Richard Trumbull (toim.), *Dynamics of Stress. Physiological, Psychological, and Social Perspectives* (s.21-45). New York: Plenum Press.

Uskali, Turo (2003): Älä kirjoita itseäsi ulos. Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957-1975. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Uskali, Turo (2007): Ulkomaanuutisten uusi maailma. Tampere: Vastapaino.

Virtaharju, Markku (2002): Korkeasti koulutetun väestön liikkuvuus. Tiede, teknologia ja tutkimus 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.

Ward, Colleen (2004): Psychological Theories of Culture Contact and Their Implications for Intercultural Training and Interventions. Teoksessa Dan Landis, Janet M. Bennett & Milton J. Bennett (toim.), Handbook of Intercultural Training. Third Edition (s.185-216). London: Sage.

Muut lähteet:

Puhelinkeskustelu Suomen Journalistiliiton freelancer-asioista vastaavan työehtoasiamiehen Petri Savolaisen kanssa 4.6.2007.

Puhelinkeskustelu Suomen Freelance-journalistit ry:n asiamiehen Anna Kähkösen kanssa 14.6.2007.

Journalistiliiton puheenjohtajan Arto Niemisen mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa 12.10.2007 ("Mediakoulutus ei takaa pääsyä tv-tähdeksi tai toiveammattiin")

Sähköiset lähteet:

Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas luovien alojen pätkätyöläisille ja yrittäjille.
(<http://www.freet.fi/hyvatietaa/tiedostot/sos52.pdf>), haettu 14.6.2007.

Lissabonin strategia. (<http://www.europarl.europa.eu/highlights/fi/1001.html>),
haettu 1.12.2007.

Maahanmuuttoa ennätysmäärä 2006. Tilastokeskus.
(http://www.tilastokeskus.fi/til/muutl/2006/muutl_2006_2007-04-20_tie_001.html), haettu 3.12.2007.

Liite 1: HAASTATTELURUNKO

Tausta: Kertoisitko minkä ikäinen olet ja mikä on koulutustaustasi? Entä minkälaista työkokemusta sinulle on kertynyt? Mille medioille teet töitä tällä hetkellä?

Journalistiksi päätyminen: Miten päädyit toimittajaksi? Oliko se unelma-ammatti vai ajautumista sattumalta?

Ulkomaille päätyminen: Mikä sai sinut lähtemään ulkomaille ja milloin se tapahtui? Onko sinulla perhettä? Jos perhettä, oliko tilanne sama jo lähtiessä?

Miten arvioisit kohdemaan kielitaitoasi? Olitko toiminut freelancerina jo Suomessa? Oliko freelancerius sinulle silloin kun lähdit ulkomaille ainoa mahdollisuus työskennellä toimittajana ulkomailla? Entä mikä tilanne on nyt, olisiko freelancer-toimittajuudelle vaihtoehtoja?

Journalistina ulkomailla: Teetkö myös muuta kuin toimittajan hommia? Jos, niin mitä? Minkä takia? Jos et, minkä takia et? Koetko, että sinulla on toimittajan töitä tarpeeksi, liikaa vai liian vähän? Jos muita töitä, entä kaiken kaikkiaan töitä?

Millaista arkesi on? Jos muitakin töitä, kuinka jaat aikasi eri työtehtävien kesken? Jos muita töitä, missä töissä tunnet olevasi paras? Tekisitkö mieluiten vain yhtä työtä?

Arjen pyörittäminen: Mikä freetyön arjessa on mukavaa ja mikä toisaalta haastavinta?

Ongelmat ja mahdollisuudet: Onko taloudellinen epävarmuus tuttua? Entä ammatillinen epävarmuus, tuleeko sellaisia hetkiä? Jos, niin miten suhtaudut sellaisiin tunteuksiin?

Millainen on mielestäsi hyvä toimittaja? Koetko itse olevasi hyvä toimittaja? Tuntuuko sinusta, että sun työlläsi on merkitystä? Onko stressissä tai paineissa mielestäsi mitään positiivista? Mikä sinua motivoi työssäsi?

Onko siellä ulkomailla oleminen jo sinulle arvo sinänsä? Voisitko kuvitella elättäväsi itsesi ihan jollakin muulla siellä? Millä tavalla uskot, että elämäsi ja arkesi olisi erilaista Suomessa? Kaipaatko ollenkaan Suomeen?

Koetko että jotkut asiat ovat ulkomailla helpompia kuin kenties Suomessa? Koetko, että olet joutunut luopumaan jostakin lähtiessäsi ulkomaille? Jos, miten suhtaudut siihen? Mitä puolestaan arvostat tämänhetkisessä tilanteessasi? Koetko että ihmiset Suomessa ovat kateellisia siitä, että asut ulkomailla?

Ristiriitojen ratkaiseminen: Miten ylipäänsä jos kohtaat jotakin vastoinkäymisiä tai ongelmia elämässäsi, millä tavalla yleensä ratkot niitä?

Onko siellä jotakin asioita jotka vaikeuttavat työntekoa? Jos on, voitko vaikuttaa niihin mitenkään? Entä mihin asioihin koet että voit vaikuttaa, jotta työasiat onnistuisivat?

Puratko työasioita jonkun kanssa? Jos kyllä, onko siitä yleensä apua? Jos et, minkä takia et? Koetko, että sinulla on minkäänlaista työyhteisöä? Miten kuvailisit verkostojasi siellä ulkomailla? Mitkä kontaktit ovat tärkeimpiä sinulle? Tunnetko alueeltasi raportoivia kirjeenvaihtajia? Minkälaiset ovat välisi heihin? Haluaisitko itse olla mieluummin kirjeenvaihtaja kuin freelancer?

Arvot ja päämäärät: Mitä työ sinulle ylipäänsä merkitsee? Entä raha? Entä mikä on sinulle elämässä tärkeintä? Mitkä ovat suurimpia haasteita elämässäsi ylipäänsä?

Tyytyväisyys: Milloin olet tyytyväinen itseesi? Tapahtuuko tätä usein? Mitä haluaisit vielä saavuttaa elämässä? Voisitko nähdä itseäsi missään muussa ammatissa? Missä haluaisit olla kymmenen vuoden kuluttua ja mitä tekemässä? Näetkö itsesi jatkamassa freelancerina?